

EGY PESTI LEÁNY TÖRTÉNETE

IRTA
MOLNÁR FERENCZ

BUDAPEST 1905
A MAGYAR KERESKEDELMI KÖZLÖNY KIADÁSA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2024
ISBN 978-963-417-610-7 (online)
MEK-24535

TARTALOM

Molnár ferencz.

Egy pesti leány története

A kis klarinétos.

Abdallah.

A vas.

MOLNÁR FERENCZ.

Molnár Ferencz ma huszonhét éves és egyik legnépszerűbb magyar író. 1878-ban született Budapesten, jogot tanult, járt a külföldön, Bécsben, Genfben, Párisban. Még jóformán gyermek - csodagyermek - volt, mikor a «Budapesti Napló» munkatársává lett, ahol megteremtette a karczolatot, azokat az apró, párbeszédes jeleneteket, amelyekben annyi pompás humorral, bámulatosan éles megfigyeléssel, ragyogó ötletekkel, a társaság, politika, színház életéből adott érdekes kis komédiákat. Közben szorgalmasan dolgozott novellakötetein, regényein; egymás után jelent meg: «Egy gazdátlan csónak története», «Éhes város» regények. «Szerelmes éjszakák», «Magdolna» novellakötetei. A Vigszínház nagy sikerrel két vigjátékát, «A doktor ur»-at és a «Józsi»-t adta elő. Karczolataiból is összeállított egy kötetet. Közben pedig ujságírói munkásságát is folytatta; ma a «Pesti Napló» munkatársá.

Egy pesti leány története

I.

Hajnali két óra lehetett, csöndesen nyugodott szűz hóleple alatt az Andrássy-ut. Ilyenkor nincs kocsi, amely fölhasítsa a fehér szőnyeget, ember is alig jár ott künn, a villák között. A liget felől, ahol egyszerre nagyon nagy lett a fehérség, szeliden derengett a hó. Általában édes csöndes téli éjszaka volt, a sok kis villa aludt, a fenyőfák is bóbiskoltak a kis kertekben hósipkáik alatt. Csupa csönd, csupa szüziesség, a világ véges-végéig ugyanegy puha fehér szőnyeg, a levegő kemény, hideg, tiszta, becsületes, tovább ad minden kis zajt. Messziről, valahonnan az Oktogon felől elhaló zörgéssel jelentkeztek a hóekék. Aztán ez a láрма is elmúlt, végigsugároztak a lámpák, hosszú ékbe futva össze valahol a távolban és teljes volt a csönd, a téli csönd, aludt az Andrássy-ut.

Aztán egyszerre az egyik villa kapujában kattogott a kulcs, nyikorgott a zár. A melegről jövő emberek ijedezésével, vidám didergéssel tolakodott ki egy csomó lármás, nevetgélő vendég a kis kopasz kerten át az utcára. A kapuban maradóknak hátrakiabáltak, hogy megfáznak, menjenek be, aztán vidáman, örömmel néztek szét a szüzi hideg éjszakában, örültek a hónak.

Leányok, asszonyok, fiuk - hamar párokba verődtek a gyalogjárón, ahogy befelé vették utjukat és fölköltötték az Andrássy-utat. Nevetésük nyomán megrezzent a levegő, sikongó vidámságuk belecsattant ebbe a komoly alvásba, mintegy az ő kedvükért egy-két járókelő is bujt elő a szomszéd utcákból, s végezetül, hogy teljesen fölébredjen az utca, az Oktogon felől czammogva jött egy komfortábli, döcögött, nyikorgott, nagy sávot vágott a hóba, és akkor már meg volt zavarva minden. Az utca rosszul teszi, ha elalszik és azt álmodja, hogy a szüzi természet.

Legeslegelől Elza ment egy cylinderes fiatal emberrel. Némi habozás után a karját is elfogadta, aztán úgy haladt mellette, kissé fáradtan, kissé álmosan, de azért egyre beszélve. Nagy, vörösbe játszó barnahaju lány volt, csupa egészség, duzzadó erő. A szeme fürge, okos, ravasz jószág. Az arcza - egyszerű, csinos arcz - csupa ravaszság volt. Egyszerre beszélt minden arcizmával, s néha a szeme meghazudtolta azt, amit a szája mondott. Az volt a hire, hogy nagyon okos lány.

- Lássa - mondta szemét kissé összehuzva - lássa, ezt az időt szeretem. Mindig kellemes emlékeim vannak, ha így téli éjszakán az utcán találom magam... Vagy bál, vagy estély... Néha elhuzódott zsur, amely azért tart ilyen sokáig, mert az ember kitünően mulat. Mint például ma is.

A korrekt fiatalember kissé ostoba arcczal hallgatta ezt. Ő egyébről akart beszélni, de egyszer az volt a baj, hogy nagyon közel jött mögöttük a második pár, másszor meg a lány nem hagyta szóhoz jutni. Aztán egyszerre kitört belőle a hős, és magához szorítva Elza karját, határozottan mondta:

- Valamit akarok magának mondani.

- Hát mondja.

- Itt nem lehet.

A leány vállat vont:

- Hát akkor ne mondja.

Hallgatva mentek egymás mellett egy ideig. A lány már jól tudta szóról-szóra, hogy mit akar mondani ez a fiatal ember, de szerette volna azért mégis hallani.

- Maradjunk hátra - mondta a fiu.

- Azt nem lehet! Micsoda gondolat.

Inkább előre siettek kissé, hátrakiabáltak, hogy most csuszkálni fognak és ezen a czimen jó ötven lépésnyire elhagyták a társaságot.

- Igazán, ez ostobaság! - zsörtölődött a lány.

A fiu pedig megszólalt, előre elhatározva, hogy határozott, korrekt mondatokban fog beszélni.

- Elza, - kezdte.

- Nos, halljuk, halljuk - szólt vidáman a lány és csuszkáit a fagyos aszfalton, a fiu karjába fogózva.

- Elza, vegye már egyszer komolyan a dolgot. Én magát szeretem.

- És aztán? - mondta nyugodtan, tovább próbálgatva a csuszkálást.

A fiu nagyon elkeseredett:

- Ez nem járja, hogy maga így bánik velem. Nekem jogom van magához, érti?

Gunyosan komoly lett erre a lány arcza:

- Artur, Artur - mondta - miért nem beszél rendesen? Miért erőlteti a hangját, Artur?

Artur erre nem is felelt, csak folytatta:

- Jól tudja, hogy már régen szeretem. Tavaly nyáron Balaton-Füreden már mondtam. Aztán sokkal okosabb, mintsem hogy ki ne találta volna eddig. Akkor úgy látszott, hogy tetszettem magának. Esténkint együtt sétáltunk összebujtunk - emlékszik? - elmenekültünk a társaságtól.

- Unatkoztunk.

- Jó, legyen. Ugy is jó, hogy unatkoztunk. Én egyebet se mondtam, csak mindig azt, hogy szeretem.

A lány roppantul csodálkozó szemmel meredt rá. Meg is állította:

- Hogyan? Hát az komoly volt?

A fiunak most már sirni lett volna kedve. Komikus figura lett izgatott, kuszált arczával, amely fölött komolyan ült a fényes czilinder. Az ajkát harapdálta, sirni lett volna kedve. Érezte, hogy ez a lány úgy játszik vele, ahogy akar; nagyon tehetetlen volt. Mentek előre, tovább, hallgatagon. A fiu belsejében reszketett a szerelmes indulat. De hát mit csináljon ezzel a lánynyal? Beszéljen neki más, szép lányokról, féltékenynyé tegye? Hisz kineveti! Ahhoz se volt ereje, hogy most ennyiben hagyja az ügyet, s erőszakolja a közönyös dolgokról való beszélgetést. Oly ritkán volt együtt Elzával, hogy nagy lázzal, vágyodással várt egy-egy zsurt, ahol találkozók vele. Hát most arra használja ezt a kis negyedórát, amíg egyedül lehet vele, hogy a közönyöst játszsza? Kétségbeesetten kapkodott valami érv, hódító mondás után, s ez annál inkább tüzelte, mert már közel voltak a Nádor-utczához. Öt perc múlva elválnak, s ő csak egy kinos párbeszéddel gazdagabb. Hirtelen fölvetette a fejét, daczos lett, magához rántotta a lány karját és végső elhatározással mondta:

- Elza, hisz én magát meg is csókoltam.

- Pfuj - mondta csöndes-álmodozva a leány.

Akkor már egészen kétségbeesett az az ostoba ember, aki a bankban nem szokott ilyen izgalmas, néma harcokhoz. Végleg kitört belőle a meztelen düh, és szemébe vágta Elzának:

- Maga is megcsókolt engem.

A lányt erre valóságos undor fogta el. Szeretett volna az arczába csapni ennek a cifra urnak, aki így ultima ratioként szemére veti egy botlását. Az most már egészen belevetette magát a gyáva vádaskodásba, és a lány hallgatását arra magyarázta, hogy ez a mondás hatott. Beszélt halkán:

- Megcsókolt. A számat csókolta meg... Én úgy, ölelve tartottam. Most tudni se akar rólam. Maga azt hiszi, hogy csak úgy lehet osztogatni a csókokat? Hogy az csak egy hétre kötelez?

Elza hátra vetette a fejét, és most már mosolygott. De sirni szeretett volna, és megpofozni ezt a semmit. A lelke legmélyéig föl volt háborodva és hirtelen megállott. Elsimitotta homlokáról a haját. Egyszerűen mondta:

- Várjuk meg őket.

A társaság belemélyedt a fecsegésbe, alig vette észre őket, amikor hozzájuk ért. Legelől két fiatalember jött röhögve, egymás karjába fogózva. Ezek meg se látták. Hogy elmentek előtte, tisztán hallotta a beszédüket:

- Oh, az a pompás alak! Micsoda karja van! Milyen kebel!

A másik szellemesen mondta:

- Dus kebel.

Azzal összeröhögtek, az egyik csettintett a nyelvével. Artur el akarta huzni a lányt. De akkor már észrevette őket Brandtné:

- Hogyan, Elza, azt hittem, hogy elől vagytok...

- Itt vagyunk, mama.

A mama tovább folytatta a beszélgetést, és Elza beállt a csapatba. Egy kis lányt megcsókolt:

- Nini, Manczi, hát maga itt van?

A szőke Manczi úgy ment ott a havon, mint valami álomország királykisasszonya. Édes, okos, komoly gyerek, talán tizenöt éves se volt még. Azt hitte, hogy mindent tud, és mindenkinél ravaszabb. Ez valami nem banális bájta adott neki.

- Elza, jöjjön, csak, - mondta.

- No mi az, édes?

A kis Manczi csak úgy a szeme sarkából szétnézett, hogy senki se hallja-e, aztán nagy komolyan közelebb huzódott Elzához.

- Elza - mondta - ígérje meg, hogy nem szól senkinek. Mondok valamit.

- Jó, megigérem.

- Mondja: isten bizony.

- Isten bizony.

Mosolyogva esküdött. Manczi egyre komolyabb lett. Halkan szólt:

- Magáról nagyon rosszakat beszéltek ma délután. Tudja, én megmondom magának, mert én magát nagyon szeretem.

- Rajta, rajta...

- Az Artur, az a hülye...

Ez volt a szavajárása. A bankhivatalnokoktól tanulta.

- Az a hülye azt mondta, hallottam, a Bélának, hogy magával egy hétig kell foglalkozni, aztán mindenki megcsókolhatja.

- Manczika, maga hallgatózik?

A kis lány nem értette a kérdést.

- Mit szólna most - mondta Elza - ha én ezt visszamondanám Arturnak? És ha fölpofoznám?

Ijedten védekezett a gyerek:

- Ja, de maga mondta: isten bizony.

- Mondtam, mondtam, igaz, nem is szólok - kiáltott nevetve Elza és magához szorította a kis prémgalléros lányt, aki csak lehunyta a szemét, és nagyon komoly arczczal, szinte szomoruan hagyta magát megcsókolni.

- Az az Artur nagyon hülye fiu - mondta aztán halkán, durczásan. - Ha nem félnék, hogy a mama megszid, neki is szólnék...

A pillantása kissé elkalandozott, aztán összecsuklott a kis válla, mintha valami kezdődő sirást fojtana el. Elza magához vonta, úgy mentek tovább, együtt. Szórakozottan beszélt a kis lánynak.

- Igen, nagyon jellemtelen fiu...

Aztán ő is elhallgatott, és most már közel voltak a Váczi-körúthoz. Érezte, hogy valami becsületes, érző ártatlanság van mellette, ez a szőke kis lány, ez a gyerek, még nem is bakfis, akit elvisznek a zsurokra, és aki ott - mivel ki sem törődik vele - meghallja, amint az egyik bikficz a másinak elhenczeg sikereivel.

Erre gondolt Elza, és eleinte nem hitte el a dolgot. De aztán az egyre növekvő harag és undorodás a lelkébe ordította, hogy igaz. Igazán mondta ezt Artur. Hisz az előbb neki magának mondott ilyesvalamit. Erre már összerázkódott, a kis lány nem tudta mire vélni az izgatottságát. Meggyült a lelke mélyén a keserűség, a düh ez ellen a sok szépen öltözött semmi, üres, jellemtelen fráter ellen. Annyi raffinált piszokban volt része ma este, hogy a lelkében elemi őserővel tört fel a vágy valami becsületes, tiszta erő iránt. Valami iránt, ami nem hazudik, nem veti szemére a botlásait. Egy férfi lenne ez - gondolta - aki hallgatni tud, és komolyan szeret. Egy férfi, aki - bánja is ő - üt, ver, goromba, de aki férfi! Gondolatban körülnézett rokonai, ismerősei közt. Egy ilyet se talált köztük. Fájt a lelkének ez a magános, bánatos vágy, amelynek elmosódva, elveszeten, valahol a múltban volt tárgya. Valami gyerek. Ökölbesorult a keze, szét szeretett volna ütni az elől imbolygó czilinderek között, s valami kéjes borzongás járta át a lelkét arra a gondolatra, hogy így szét lehetne ütni ezeket a fényes czilindereket, csak úgy koppanának az aszfalton... Buzgott a lelkében, s úgy érezte, hogy a testében is a harag ezek iránt a gazok iránt, akik így bánnak egy leánynyal. Megutált mindenkit ebben a pillanatban, s úgy érezte, hogy mindenki piszkos, mindenki bűnös, aljas az egész világ, amely így kidob egy lányt a férfiak közé, akik szemére vetik bolond csókjait, buja vágygyal beszélnek róla a háta mögött és egymást azzal vigasztalják, hogy csak egy hétig kell utána járni.

A Fürdő-utczába értek, és a kis lány megrántotta a karját.

- Nesze - mondta - egy lump.

Arra nézett. A tulsó gyalogjárón, gázlámpa mellett állott egy ember. Télikabátján fölgyűrve a gallér, fején puha fekete kalap. Némán, mozdulatlanul állott a hóban s kissé fölemelve tartotta a fejét.

Elza elkapta róla a tekintetét. Nem szólt semmit, csak lehunyta a szemét. Az a fekete ember tovább nézte egy darabig, ezután elbandukolt.

- Talán ismeri? - kérdezte Manczika.

- Nem, - felelt nagyon halkán a lány és megreszketett hosszú sötét szempillája alatt lehunyt szeme, talán emlékek rohantak végig előtte valami napsugaras tájról, ahol gyerekek játszottak egy szilvafa alatt, és egy mesebeli ütött-kopott kis házban valami mesebeli öreg anyóka lakott, aki egyre az unokáit szidta...

Megérkeztek a kapu elé, és nem is emlékezett most arra, hogy mint bucsuzott el a többitől. Az ágyába került, s a lámpa is elaludt, valahogy. Bizonyára ő oltotta el - gondolta egy pillanatig - aztán belefurta a fejét a párnájába, és mintha minden lélekzettel valami zsibbasztó, édes, napsugáron átszűrte emléket ivott volna a lelke, remegve, lüktető orrczimpákkal szivta a levegőt. A szíve dobogott, vágatva rohant vissza valahová sok időn, tavaszon, télen keresztül, egy ostoba, banális kis kertbe, ahol szilvafa állott, meg egy öreg. pápaszemes anyóka lakott. A becsületes erő hatalmával vágatott bele egy tiszta emlék a lelkébe, földöntve ott mindent, elsöpörve a finom bün-szobrocskákat, száguldva minden egyéb emlékeken, időkön, tereken, sirva adott csókokon és nevetve irt szakító-leveleken keresztül, mint valami eleven erővel föltámadt angyal, nem szőke és rózsaszínű Rafael-arczocska, hanem kemény, izmos, akinek reng a lába alatt a föld, ha rohan, dübörög az ég, és összedől minden, ami hazugság, bün, pizsok és gyöngeség. Ahogy az ágyon feküdt, szétvetette a karját, izzó fejét hátracsapta, megfeszült mellének kevés volt a levegő. Reszkető gyönyörűséggel, azzal a keleti nagy virágtesttel, amelybe évezredek keresztül annyi melegség, annyi édes illat és iz, annyi erdőzugás, annyi bujálkodó fényes szín párlódott le, hogy most már egy testetlen emlék is izgalomba hozza és megreszketeti, feküdt ott, átadva magát ennek a hatalmasan föltámadó emlékeknek, amelyben annyi volt az erő, a becsület és a föld, hogy azt hitte, összeroppan alatta az ő finomra romlott lelke, pedig csak egy szilvafáról volt szó, meg egy ütött-kopott meseházról, meg egy meseanyókaról meg két nagyfejű kis meseporontyról, egy csöpp kertben, akkorkában, hogy éppen elfér benne néhány szilvafa...

Észre se vette, már világosodott. A szomszédszobában lépéseket hallott. A szobalány jött egy petróleumlámpával takarítani. Becsukta a szobaajtót s künn az ebédlőben ablakot nyitott. Már jártak a kocsik az utcán, elzörgött a ház előtt a sok tejeskanna egy milimárikocsin. Hallatszott, hogy söpörni kezd künn a szobalány.

Akkor sirni szeretett volna Elza, de ehhez már nem volt elég naiv. Oldalt fordult, a fülére huzta a dunnát és elaludt.

II.

Dél felé ébredt föl. Olyasforma elhatározás kelt életre benne, hogy most vége minden léhaságnak. Programot egyelőre nem csinált a jövőre nézve. Az az egy gondolat foglalkoztatta, miközben gyorsan öltözködött, hogy most ebbe a világos szép kis szobába zárkózik és elejétől végig elgondolja az egész dolgot, a bűbajos mesét a szilvafáról, odaül az ablakhoz, nézi a világos, ragyogó téli eget. Aztán hirtelen eszébe ötlött, hogy bálba kell menniök este. Arra nem számított, hogy egymásután két éjjel nem fog aludni és ez bántotta.

- Mindegy - mondta és vállat vont.

Azzal kis asztalkája elé ült az ablaknál, kihuzta a fiókot, és a sok apró papiros, virág, mindenegyéb közt keresgélt. Még megvolt hátul, a fiók sarkában az, amit keresett. Igazán nem volt valami költészeti tárgy. Ha néven kellene nevezni, egyszerűen aszalt szilva volt, egy aszalt szilva, poros, kiütött rajta a cukor, összeszáradt. És úgy akkor, kissé nehezen ugyan, mert szándékosan akart emlékezni, elgondolta az egész szilva-esetet.

Valamikor régen, itt Pest körül nyaraltak, tul a budai hegyeken, sváb faluban. Kis lány volt, tizenkét éves lehetett. Vagyis hét év előtt. Emlékszik, nagyon fiús lány volt. Kék-csikos fehér trikóingben szaladgált, kalap nélkül, szélnek eresztve szép barna haját, amelyben a napsugáron vöröses csillámok fénylettek. Karja meztelen volt, le is égette a nap barnára. És volt egy kis rablóbanda-szerű társaságuk, négy-öt kis pesti gimnázista, meg ő, a francia kisasszony. Ez a hölgy már öregedőfélben volt s éppen ezért nagyon szívesen fogadta egy cigányprimás udvarlását. Valószínűleg pénz is volt a dologban, a kisasszony részéről. Aztán ez a kisasszony mindig véletlenül találkozott a cigányprimással, őt azalatt hagyták kalandozni, fára mászni, tépázkodni a fiukkal. Eleinte csak hébe-hóba, később már rendszeresen ellátogattak egy öreg nénikéhez, akinek vasuti őr lehetett a férje, de az egész nap nem volt otthon. A vasut mellett volt egy kis házuk, amelyben éppen hogy két szoba volt, az egyik téglapadlós, mert ez volt a konyha.

Csöpp házikó, kidült bedült, nagy kopott szalmakalap volt rajta, mögötte valami ól. Aztán a ház előtt egy szilvafa. A francia kisasszony mindig a szilvafa alatt csevegett a füben ülve a primással, miközben a gyerekek rablóbandurtt játszottak. Aztán egyszerre eltűnt a fa alól a primás is meg a madmoazell is, talán bementek valamit megnézni a kis házba, és ilyenkor megjelent künn a két kis sváb gyerek, lenszőke pufók két bikficz, mind a kettő fiu, aki vagy pofozta egymást, vagy svábul beszélt, de mindenesetre igen érdekes két gyerek volt. Az öreg mámi meg kiült a ház elé és kötött. Egyszer azt tanácsolta egyik gimnázista, - Miklós - hogy játszszanak bujócskát. Valami furfangos verset mondott, úgy, hogy épen neki, a kis Elzának kellett «hunynia.» Ennek roppantul örült, és bizonyos büszkeséggel hunyt a szilvafa alatt, közkívánatra a fa törzsének fordulva arczczal, ilyen nagy volt iránta a bizalom. Miután megesküdött, hogy ötvenig számol és addig nem néz vissza, az apróságok mind elbujtak. Bokrok, a kis ól, egy nagy hordó - mind kiaknáztattak elbujási szempontból.

- Negyvennyolcz, negyvenkilencz, ötven, - mondta Elza és megfordult.

Mögötte állott Miklós, akkor talán tizennégy éves lehetett, kipirulva, de nyugodtan.

- Ötven! - mondta neki magyarázó, fölvilágosító, szinte gunyolódó hangon Elza.

- Tudom, - felelt a fiu.

- Hát én most egyszerűen megtaláltalak, - szólt kegyetlenül a kis lány - és most te leszel a hunyó!

A fiu csak állt ott, nem felelt. A kis lány összefonta mellén meztelen karjait és kérdezte:

- Hát mért nem bujtál el?

Közel ment hozzá. A fiu megfogta, megölelte és megcsókolta. Nem a száján, hanem az arczán. Valami nagyon gyerekes, de azért mégis komolyan reszkető hangon megkérdezte tőle:

- Szeretsz?

A kis Elza ott nyugtatta fejét a fiu vállán és szintén komolyan felelt:

- Nagyon.

- Akkor elveszlek feleségül - mondta a fiu és még egyszer megcsókolta. Aztán szépen elárulta neki, hogy ki hova bujt, és így hamar vége lett a bujócskának. Alkonyatra járt az idő, a kis-

asszony is előjött és Elza kezét nyújtott Miklósnak, amit nem szokott tenni. Kissé komolyan fogták föl a dolgot, talán le se számoltak Exner Bandival, aki egy szomszéd fa tetejére «bujt,» és onnan látta őket, majd pedig - hogy Elza is meghallotta - így szólt hazamenet Jób Friczihez:

- Az Elza a Miki szeretője.

Elza büszke volt, hogy ő valakinek a szeretője, és szorongatta a zsebében azt a szilvát, amelyet Miklóstól ez ünnepélyes perc emlékére kapott.

Igy emlékezett valahogy erre a nyárra, az öreg nénikére, aki pislogva kötögetett, orra hegyén a nagy pápaszemmel, a két kis almaarczu, lenszőke sváb porontyra, a kisasszonyra, Miklóstra. A városban is találkozott vagy háromszor Miklóssal, az mindig köszönt neki, ő meg érezte, hogy az arczába fut a vér. Ez a Miklós egyébként sokszor megverte, úgy, hogy fájt, de egyszer - erre csak homályosan emlékezett - összeveszett miatta egy másik kis fiúval, egész délután dülakodtak, mire megtiltották neki, hogy Miklóssal beszéljen, mert az verekedő, csirkefogó gyerek, nem hiába laknak a Tavasz-mező-utczában. A mamája nagyon szidta Miklósékat, a kis fiút is, de azért ő ősszel, amikor egyszer már sötét posztóruhában kellett járni, találkozott vele a sváb falu főutczáján, meg is szólította. A mama ezért megverte.

Igy valahogy, ezekből az emlékekből izzott össze az a pirulás, amelylyel Miklóst az utczán fogadni szokta.

És még megvolt a szilva.

Istenem, nem rózsa, vagy nefelejts, nem is ibolya. Költők nem dolgoznák föl versben ezt a szilvát. Óh, valami, amit meg lehet enni, s ami mégis emlék, gyümölcs, nem is finom, ordináre savanyu szilva, pláne most már össze is száradt! Nem rózsaszírom, amely esztendő múltán is csupa költészet, nem sárgára száradt ibolya, csak szilva, aszalt szilva. Ki szorit a keblére egy szilvát? Imakönyvbe se lehet megpréselni, óh, de szomorú emlék...

A kezébe vette és könnyezni kezdett. Itt Pesten, az ő társaságában, aki már megszokta ezt a tónust és ezt a gondolatfűzést, annak kell egy napi fürdő a naiv emlékekben, amíg szentimentális tud lenni. Most már nem is fordult a cilinderes alakokra, csak arra a ravasz fiúra, aki nem akart elbujni és aki elbujatta az egész társaságot, csak azért, hogy őt megcsókolhassa.

Hát persze, hogy megváltozott. Lump - azt mondta rá tegnap a kis álom-királykisasszony. Valóban, úgy állt ott a gázlámpa alatt.

Hm...

A kis asztalon egy francia könyv hevert. Egy nagytehetségű író írta, aki később megőrült. Elzának mindent szabad volt olvasni, a mama megengedte. Istenem, mennyit kell romlania egy lányléleknek - gondolta - míg ezt a könyvet megtudja érteni! Hirtelen arra gondolt, hogy ha neki lánya lesz, nem taníttatja francziául, hanem angolul. Az becsületes nyelv és azon csak indián történetek íródnak. Oh, ha ő indián történeteket olvasott volna!

Még nem volt annyira szentimentális, hogy ezért az ábrándozásért ki ne nevette volna magát. A lelke mélyén maradt ugyan valami bánatos, beteg vágy ezek után az emlékek után, de azzal gyorsan leszámolt, hogy most a Nádor-utczában van, este a Vigadóban lesz és eltette a szilvát. Megszemlélte a báli ruháját, amely ki volt készítve a kis virágos pamlagra, rendben talált mindent. Ekkor egy kicsit elszégyelte, hogy a mamája oly nagy rabszolgája neki. Lám, hogy gondoskodik mindenről, de gyorsabban, mint ahogy az anyák szokták, úgy, hogy ezen a tulságos figyelmen rajta volt a bélyege annak, hogy jaj, milyen lárma lesz, ha Elza nincs megelégedve. Erre el is mosolyodott, s úgy tett eleget a szívének, hogy kiment és ok nélkül kezét

csókolt az anyjának. Itt azt hiszem, tévedtem, mert az ember sohse csókolhat az anyjának ok nélkül kezét.

Jól érezte magát. Mintha valami betegségből lábolt volna ki. De délután, amikor már jött a fodrász és megfésülte, izgatottabb lett. Elgondolta, hogy ez az emlék csak éppen hogy kiragadta a rendes életéből, egy óra múlva már megint ott lesz. Arra is gondolt, hogy a bálon találkozni fog a tegnapi léhákkal, akikkel időnként flirtelt, istenem, de csunya és banális ez a szó. A mamája se tetszett neki, minek öltözködik így egy asszony, akinek tizenkilencz éves lánya van. Ez is a fajhoz tartozik - gondolta - lám a nyugati asszonyok szerények és méltóságosak, ha megöregszenek, ezek meg, amig lehet, nem válnak meg a szinektől és az illatoktól.

A papa is megjelent, frakkban. Kissé bosszankodott, hogy e miatt az ostoba bál miatt nem mehetett a Lloyd-klubba, de a mama megvigasztalta azzal, hogy ugy is ott lesz a bálon az egész Lloyd-klub.

A papán már akkor rajta volt a télikabát, amikor még javában öltözött Elza. Mire keztyü, minden előkerült, már haragudott az előszobában, hogy meghül. Végre künn voltak mind.

A szobalány kinyitotta az ajtót és jó mulatást kívánt. Közben megjegyezte, hogy a kisasszony szobájában egy aszalt szilvát talált. Hogy kerülhetett ez oda.

- Tegye az éjjeli szekrényemre - mondta Elza.

- A szilvát?

- Azt.

- Ahogy parancsolja a kisasszony.

Kimentek.

- Zwetschken? - mondta künn unatkozó mosolygással a papa.

III.

A Vigadóban nagyot szalutált nekik a portás. Olyan volt ez a nagyszakállu ember, mint Andersen valamelyik meséjéből a földre szakadt vizikirály. Legalább is ezer éves - gondolta Elza. A lépcsőház sötétvörös szőnyegén haladtak föl a ruhatárhoz. Az első folyosón elfogta őket Artur, aki oly izgatottan szaladgált, mintha ő lenne itt minden; zenekar, terem, parkett, közönség. Benne már buzgott a báli láz, s ez komikus volt a nyugodt hidegről jövő emberek előtt. A papa elkészült a ruhatárral, és az orrát fujta. Az asszonyokat várták, együtt, a női gardrób ajtaja előtt.

- Sokan vannak? - kérdezte az öreg Brandt, és az ajtó felé pillantott.

- Oh, nagyon sokan. Alig lehet mozdulni.

- És milyen közönség?

Artur vállat vont, és mosolyogva mondta:

- Des juifs.

Ekkorra kijöttek az asszonyok is a kis fehér pipereszobából. Elzán egyszerű nagy fehér ruha volt, de kissé idegenszerűen állott rajta. A báli ruha, amig nem került a milieube, otthon, vagy itt a kis tükör előtt, grandiózus, valami fensőség van benne. Kikaczag belőle minden csipke, bájos minden hajlás, jól áll az arcához. Benn aztán, a teremben egészen más. Néha esetlen, csunya. Ezért öltöznek bála legjobban a színésznők, akik már otthon leszámolnak a távlatlall.

Bementek a világos nagy terembe. Benn fojtó meleg volt. Egyidőben illatnak nevezték azt, ami ott uszik a levegőben, most már rájöttek, hogy valami átmenet a szag és az illat között. Ha csupán illat volna, nem kábitana úgy. Van abban sok az asszonyvállak harmatjának gőzéből, a ruhafesték szagából, hervadó, félig rothadt rózsák beteg sóhajtásából, az egész valami keverék, talán egy boltban kellemetlen, de itt édesen izgató levegő.

Elzáék végigsétáltak a termen. Csupa ismerős... Valóban, itt volt a Lloyd-klub. A zsurok egy-másba olvadtak, itt volt a jég, a korzó, a piknik, a premiere. Az apró társaságok, amelyek közös ismerősök és pletykák révén száz meg száz szállal voltak egymáshoz fűzve, itt: egybeolvadtak, bállá egészítődtek ki. A ruhákon látszott, hogy már volt egy keringő. A hölgyek legyezték magukat, a huszárönkéntesek pedig majd megpuffadtak a melegtől. Szabályellenesen magas gallérjaikat dühösen tágitgatták, vörösek voltak, s látszott rajtuk, hogy borzasztón szenvednek a csupa posztó, csupa vatta, csupa vastagzsinór atillában.

Elzának az a gondolata támadt, hogy tiz párbajhoz nem kell annyi hősiesség, mint ahhoz, hogy a huszár türjön némán, ha izzad.

A teremben egyre nagyobb lett a mozgás. Ujabb csoportok érkeztek, a levegő mind füledtebb lett. Ha ez így tart - gondolták - megfullad az ember. Pedig egy óra múlva hozzászoktak ehhez a levegőhöz.

A zaj a csendes mormolásból az erősbödő fecsegésen át zugó, szinte harsogó hangzavarrá lett, úgy, hogy a szerszámjaikat hangoló muzsikások czinczogását se lehetett hallani. Így történhetett, hogy szinte meglepődött mindenki, amikor a katonazenekar harsogva, tulzásba vitt ritmussal csattantott rá egy keringőre, valami divatos japáni operettből. Néhány arrogáns ifju nekivágott a tömegnek egy-egy tulvidám hölgyecskével, aki majd kicsattant a nevetéstől, amikor tánczosa a sétálókhoz lökdöste. Elza egy sarokba vonult s csak éppen annyira érzett kedvet a tánczra, amennyiben a ritmus nagyon pattagó volt.

Öt percz múlva már tánczolt, aki csak tánczolhatott. A fiatalemberek közt egy félóra óta az volt a divat, hogy az elébük állóknak azt harsogták:

- Szósz!!

Mint a nagy vendéglők vágató jongleurpinczérei. A lányok ruhái lassan alkalmazkodtak a tánczó testhez, szinte belenőttek a komoly, merev ruhákba ezek a gömbölyű, pirosszáju leányok, akik tele voltak vágyakozással, szerettek egy kicsit röpdlni, örültek az édes, rohanó kábulatnak. A férfiak közel tartották őket magukhoz. A menüetek finomkodó, czirkalmazott kora lejárt, s aki tánczolt, magához szorította a hölgyét, lehetőleg ott fogta, ahol nem érte a fűzöt, a nagy tolongásban közel is szorult hozzá, a sok váll, félig titkolt mell között belebódult egybe, hogy csak úgy ragyogott a szeme. A meztelen karok lomhán feküdtek égig a fekete frakk-ujjakon, kissé több engedményt tettek itt a vérnek, mint például az ugynevezett exkluzív bálokon. Öntudatlanul történt ez, az egész társaságban több, melegebb volt a vér, mint egyéb társaságokban, a lányokban kevesebb a tartózkodás, a férfiakban több a merészség, s mindkét nemben erős a vágy.

Elza megfigyelt egy-egy párt, látott férfiarczokat, amelyek véletlenül a puha vállakhoz horzsolódtak, lánytörzseket, amelyek a tolongásban keleties hajlással, valami született, vérbeli öntudatossággal hajoltak a frakkokra, s mindehhez pattogott, csengett, dörgött a zene, hallani se lehetett egyebet, mint valami örületes érzéki káoszt, amelyben csusszanás, beszéd, nevetés, kiáltozás összeharsogott a trombitákkal, s mindebbe a száguldó harsogásba a dob és a czintányér hajigálta a ritmust, amely már inkább izmokra hatott, mint az érzékekre. Kavargó, vad, pokolian ritmikus zsvaj volt ez, aki nyugodtan nézte, az előtt talán komikus, vagy bosszantó, aki tánczolt, annak természetes.

Artur megjelent Elza előtt, lihegve:

- Szabad?

Elkeveredtek a tömegben. Egy tour után visszaült helyére a lány, kissé kábultan. Artur ott akart maradni mellette.

- Menjen, táncoljon.

- Hát már azt se engedi, hogy mellette legyek?

- Ha nem megy, fölkelek.

Ment daczosan, be a tömeg közé.

Elza pedig haját igazgatta. Egyszerre csak megállott előtte egy alak. Kissé nagyobb, mint ő, szőke, szélesvállú fiú.

- Szabad kérnem?

Miklós volt.

Mint valami álomban, úgy állt melléje Elza. A fiú megfogta és bevezette a táncolók közé. Ott körülnézett, a kellő taktusnál megindult vele. Eddig egy szót se szóltak egymáshoz. Akkor aztán táncolt Elza és nem érzett maga körül semmit. Azt tudta, hogy valaki fogja a derekát s ügyel, hogy bele ne ütődjenek senkibe. Kissé a válla felé hajolt a fiúnak, bánta is ő, ha nem is illik. Az vitte vadul, erősen. A lány érezte, hogy most szeretne meghalni. Aztán, hogy tisztább lett a gondolkozása, magához szerette volna ölelni a fiút. A becsületeset, az erőset, a hallgatógot. Ki szeretett volna rohanni vele az éjszakába és megcsókolni a száját és el se szakadni többé tőle. Már a második tourt táncolták, de nem volt fáradt. A lába úgy vitte, hogy nem is érezte. Csak a mellében zsibongott a vágy, csak a karja forrott össze a fiuéval, nem látott, nem hallott semmit, álomba vágattak, úgy érezte, zsibbadó, gyönyörű álomba.

Végre megállották valahol. Az egész bál szín- és hangzavarrá fajult a szeme előtt. Teste egész sulyával a fiú karjára nehezedett, az szinte vitte vissza az anyja felé. Ott leült, a fiú eltűnt, s oly érzés zsibongott a fejében, mintha nászt ült volna, eljegyzést táncolt volna egykori pajtásával. Mintha megcsalta volna, még a nász előtt, úgy háborodott föl benne minden eddigi apró incselkedése a többivel. S ahogy meglátta, hogy a fiú kimegy, el, s az ajtó előtt már télikabátban lemegy a lépcsőn, az anyjához fordult:

- Mama, rosszul vagyok.

- A levegőre, fiam...

- Nem. Haza...

Épp, ahogy fölkeltek, jött mosolyogva egy fekete, kissé sovány, kopott arcú urral a papa és szinte diadalmasan fedezte fel őket.

- Végre! - kiáltott.

Aztán, hogy az idegen ur meghajolt:

- Vermes ur, a lányom... - mondta.

A mama már ismerte Vermes urat:

- Képzelse, Vermes, szegény Elza rosszul lett... Haza kell mennünk.

A papának megnyult az arcza. Vermes ur, - Dr. Vermes Miksa - résztvevően szólt:

- Óh, szegény... Talán egy kis séta a levegőn jól tenne...

- Nem, haza akarok menni - mondta Elza bágyadtan, már igazán támolyogva és hozzá szerette volna tenni - meghalni.

Kifelé indultak, s amint így mentek, eltánczolt mellettük Artur, egy kis pufókképű lánynyal, olyan arczzal, mintha mondta volna

- Kell is ez nekem! Te kellesz...

De Elza már ügyet se vetett rá. Elmentek s lenn a vizikirály-portás szalutált nekik, ismerte ő már azt a kellemetlenséget, amikor valaki tizenegykor megy haza a bálból.

Nem is sajnálta a halavány szép kisasszonyt, amikor becsapta a kocsijuk ajtaját.

IV.

Otthon ültek, az Elza szobájában. A kis Manczi hallgatott. Szomorú volt, ő se tudta, hogy miért, de szeretett ehhez az okos nagy lányhoz járni. A mama ugyan nem szerette, hogy nagy lányokkal beszél, de erőszakoskodni nem lehetett.

Már vagy egy félórája ült Elzánál és szeretett volna mondani neki valamit. Elza már mosolygott.

- Miért nem beszél, Manczika?

- Mert szeretnék magának mondani valamit.

- Nos, rajta, halljuk!

Akkor már izgatottan, sirásra álló szemmel nézett ki az ablakon a kis lány és ujjait tördelte. Majd pislogni kezdett, s valahogy kisurrant szeméből egy könny. Végig folyt tiszta kis arcán, le se törülte. Elza pedig akkor megfogta a fejét és magához szorította hosszan, szeretettel.

- Kis Manczi - mondta - édes kis Manczi...

Ez a becéző szeretet nagyon fáj a kicsikének és erre már kitört belőle a zokogás, gyerekesen, mélyről, nagyon keservesen.

Igy volt ez körülbelül mindig, amikor a csöppség meglátogatta Elzát. Mindig akart valamit mondani, s mindig sirás lett a vége. Mint ahogy vannak dolgok, amelyeket csak sirással lehet elmondani.

Az idő négy óra felé járt. Künn a kezdődő téli alkonyat borulata szállott az utcákra.

- Megyek... haza - mondta Manczi, miután fölkelt és daczosan megtörülte a szemét.

Udvariasságból tartóztatta még egy ideig a lány, de aztán elbocsátotta - a szobalánynyal - látva, hogy mélységesen szégyenli magát az álom-királykisasszony.

Amint aztán elment a kis lány, fogta a kalapját, kabátkáját ő is és utnak készült. Most történt először, hogy így elment hazulról, szobalány, kíséret nélkül. Oly becsületesnek érezte a szándékát, hogy még a szive se dobbant meg erre a gondolatra. Pedig akkor már átellenben, a nádor-utcai gabonakereskedés első emeleti irodájában égett a gáz és a kirakatokban is meggyújtották a lámpákat. Ebben a perczben még izgatott se volt. A regényekből, pletykákból úgy ismerte azt az állapotot, amikor az ember randevura megy, hogy nagyon elcsodálkozott, amikor nem észlelte magán a rendes tüneteket. Nem is lopózott, rendesen kiment az előszobán, ahol még vetett egy pillantást a tükörbe, aztán le a lépcsőn, ki az Andrassy-ut felé. Eszébe se jutott, hogy mellékutczákon menjen, vagy elfátyolozza az arcát. Egyáltalán hiányzott belőle az az érzés, hogy most rosszat tesz. Nem érezte szükségét annak, hogy önmaga és

mások előtt rejtegesse valamit. Minden idegszálát hatalmában tartotta az a gondolat, hogy most a boldogsága felé megy és hogy a zsurokon elkövetett, titokban maradt csók, vagy asztal alatti lábérintések legártatlanabbja is ezerszeres bűn ahhoz képest, amit most tesz.

Ma reggel kapott Miklóstól először levelet. Istenem, szegény mama dehogy merete volna fölbontani az ő leveleit! Az ő művelt, társaságbeli lánya sohse engedte ezt meg neki és a mama úgy gondolkozott, hogy a budapesti előkelő gazdag lány csak jobban ért ehhez, mint ő, a vidéki pálinkagyáros leánya. A levélben csak az volt, hogy ma délután öt óra körül várja Elzát valahol a Városligetben, az ilyenkor elhagyatott iparcsarnok körül. Egyéb semmi. De ők tovább érezték ennek a levélnek a folytatását, vissza a múltba és előre a jövőbe. Mint valami folyó, amely a föld alatt fakad, ott folyik s csak egy kis darabon mutatkozik, hogy ismét a föld alá osonjon. A titkon fakadt szerelemnek egy mindenki által megérthető dokumentuma volt az a levél s utána ez a szerelem megint visszabujt, tovább osont a titkok alatt.

Ment nyugodtan a homályosodó utcán, szinte vonzotta az új élet, a boldogság után való bánatos vágyakozás. Egy-egy pillanatra úgy rémlett előtte, mintha ismerőssel találkoznék. De aztán haladt tovább, hátravetett büszke fővel, lelkében daczos göggel nézve le ezt a kishitűségből, látszataból, mások bukásából élő embertömeget. Künn, a liget felé már kevesebben jártak. Ez jól esett neki, mégis valami megnyugvás. Aztán, hogy az egyik sétálónak korcsolya csörgött a kezében, megdöbbent. Figyelni kezdett, s hallotta a jégpálya katonabandáját, amint valami pattogó keringőt játszott. Nem tudott annyira kiemelkedni a világ nyelvétől való félelemből, hogy most meg ne ijedt volna. A jég nem egyéb, mint télikabátos bál. Aztán bálon keresztül mégse jó randevura menni. Elkerülte oldalt a jégpályát, s besietett, szinte szaladt a kopasz fák között a ligetbe. Egy-egy kis szélsóhajtasra mint nagy vattafoszlány mállott le a faágakról az odahullott hó. Csak szaladt, s mire kiemelkedett a lombtalan erdőből az iparcsarnok nagy sárga épülete, már égett egynéhány lámpa a távolban, s egyre szürkébben, sötétebben borult a horizonra valami hamuszínű nagy felhő.

A nagy épület előtt már várta Miklós. A lány megállott, ahogy meglátta. A konvencziók mind föltámadtak benne, s a vesztüket érző férgek arroganciájával állították meg. A fiu meglátta, s elébe ment. Ugy állottak egymással szemben egy pillanatig, mint két hajó a sivár nagy tengeren, amikor találkozik alkonyatkor. Érezték, hogy az utjuk nem vezet egy felé. S közelebb volt egymáshoz a lelkük, épp azért, mert válniuk kellett.

- Isten hozta, Elza.

Nem felelt. Kissé hátrahajtotta a fejét, mintha nagyon sok gond bántaná egyszerre. Talán támolygott is, mert a fiu a hóna alá nyult, fogta, erősen. Aztán a fiu vállára hajtotta a fejét, s valami igen nagy, érzéki vágyat érzett egy csók után.

De Miklós nem csókolta meg. Csak beszélt vele halkan, nagyon komolyan, mint azok a fiuk szokták, akik tizenöt éves koruk óta maguk keresik a kenyerüket.

- Elza - mondta - azért hívtam...

A leányt fölriasztotta ez a komolyság, nagyon komolyan nézett a fiu szemébe.

- A bálra kaptam szabadjegyet egy ujságíró barátomtól. A frakkot is az adta. Ezért megcsináltam neki a névsort. Kellott magát látnom, mint ahogy kell magával most beszélnem. Talán úgy ért meg legjobban, ha megmondom, hogy azért kell magával beszélnem, mert még mindig nem tudom, hogy mit akarok mondani. Ha mondanivalóm lett volna, megírtam volna a levélben.

Akkor már mentek. Mind mélyebbre sétáltak be a sűrűbe, az érintetlen szüz havon jártak, nem hallatszott a lépésük nesze. Már sötétedett, komolyan, csak fönn az ég volt még egy kicsit világos. Ugy jártak, mint a régi metszetek szerelmesei, egymáshoz simulva. Folyton a fiu

beszél, a lány csak hallgatta, jól esett neki, hogy nem is kell maga elé néznie az utra, biztosan, erősen vezeti a társa. E tudatban a szemét is lehunyta, s mivel már biztos volt egy kis botrányban, amennyiben ily későn egyedül érkezik majd haza, azt gondolta, bánja is ő, legyen akármi. Hogy Miklós mit beszélt, talán nem is értette. Csak a hang modulációjából, a hosszú szünetekből, s a vele harmonikusan haladó test mozgásából érezte ki valahogy, hogy szerelmes dolgokról beszél. Csupa zene volt a hangja, mély és édes, mint a celloé, minden affektálás nélkül való, természetből meleg, hajlékony. Elringatta ez a zene, és ha nem lett volna olyan nagyon okos, talán mindent el is felejtett volna ezen a világon.

Hirtelen megállott a fiú. A lelkükben is megzökkent valami. A fülét zugó, csengő zaj csapta meg. Előre hajolt, szétnézett és látta, hogy hibázott. A céltalan szerelmes tévelygésben elkószáltak, egyszerre csak ott volt előttük a tó egy nyulványa, oldalán magasra hányva a hó, a tükrén simára faragva a jég. Három asszony iringált arra, vidám pördüléssel fordult meg, hogy a magas hófalhoz ért. Az egyik - Exnerné - jó ismerőse volt s már meg is látta. Ilyenkor nagyon sietős az, hogy az ember nevén szólítsa a kompromittált ismerőst és a csinos Exnerné már föl is kiáltott hozzá:

- Jó estét, Elza!

Azzal összeigazodott egymás mellé a három asszonyka, egy-két nem grációzus induló mozdulat után kicsiny, elegáns félkörökbe szelte a jeget s ringó, jobbra, majd balra dülő mozgással eltűnt a tó felé, ahol akkor már a magasban lógó ivlámpák alatt nyüzsgött, zsibongott, sikoltozott a jégpálya esti népe. S hogy teljes legyen a kiábrándulás, az eddig pauszáló katonabanda belevágott egy újabb darabba, amelyhez csodás gyorsasággal alkalmazkodtak a korcsolyázók.

- Jó estét, Elza!

Talán nem is volt guny ebben, komoly volt, mint valami pisztolylovás, ez a mondat.

- Jó estét, Elza!

Az ilyen mondatokkal temetik egy lány jóhírét. Ezzel veszik el tőle a becsülést, ezzel lökik ki a társaságból, ez fáj, ebbe van összetömörítve a shakespeareinél nagyobb erővel a világ minden rosszakarata, gazsága, ebből zug ki az, hogy «ügyetlen voltál», «nem tehetek róla, de megláttalak», meg az, hogy «miért nem vigyáztál jobban (én jobban vigyázok)» és még sok minden, de csupa piszkos dolog.

Mintha tüzhöz ért volna, ösztönszerű mozdulattal döbbent vissza. Futni is kezdett, be a sűrűbe, a fiúval nem is gondolt. A fákról még hulltak a vattacsomók s ahogy szétpuffantak a földön, azt mondták:

- Jó estét, Elza!

Visszhangként szólt utána a fiú:

- Elza!

Szaladt, néhányszor a fejéhez is kapott. Egy pillanatra az a gondolat rohant végig az agyán, hogy ez az Exnerné szeretőt tart, s mégis köszönni mert neki. Aztán érezte, hogy aki bírja az marja, és az mondja a másiknak, hogy «jó estét», aki éppen rajtakapja a másikat. Szaladt, s már ismét az Andrassy-uton volt. Akkor jutott eszébe, hogy Miklóstól elszaladt. Sietett hazafelé, most már osonva, az első mellékutczában be is fordult. Egy fiatal ember jött arra, valami festő lehetett az Epreskert-utczából, mert hosszú haja volt. Ez szemtelenül megnézte, mosolygott is. A szeméből tisztán ki lehetett olvasni a köszöntést:

- Jó estét, Elza!

Igy valahogy eltévelygett hazáig, hol futva, hol mellére szoritott kézzel lassan, lihegve. Az utcán járók közömbösen néztek rá, de ő már érezte, hogy ezek holnap nem fogják közömbösen nézni. Világosan élt lelkében a tudat, hogy a botrány elől valósággal szaladni kell, fizikai futással, oly gyorsan terjed. Már látta, valahol a kavargó messzeségben, az ivlámpák, kirakatok fénykévéi alatt nyüzsgő emberboly fölött zavaros felhőként életre kelni a botrányt. Zakatolt a fülében valami. Mind nagyobb lett a lelkében a moraj, kelt a botrány, nagyra dagadt, élesztette a pletyka-kovács, már fenyegette, köréje dagadt, hogy megfojtsa. Mérhetetlen keserűség marczangolta a szívét, az a vigasztalan tudat, hogy a boldogságot kereste, amugy a maga szabados, romlott módja szerint, s ennél az első becsületes tetténél szakadt rá minden eddigi bűnéért a büntetés. Valami olyat is érzett, hogy most már mindennek vége, s nagy üresség érzete fogta el, oly erősen, hogy a szája széle lehuzódott tőle, nagyon csunya lehetett ebben a pillanatban. Aztán mintha mellbe lökték volna, úgy érte egy hideg, ostoba hang.

- Kezeit csókolom, nagysád!

Dr. Vermes Miksa emelte meg előtte mosolyogva a czilinderét. Ez még nem tudta. «Siessünk - gondolta a leány - mert még az uton megtudja.»

- Honnan jön, Elza nagysám?

- A jégről.

- És a korcsolyája?

- Ott van, kosztban.

- Egyedül jött?

- A szobaleányt itt elvesztettem a tömegben...

Erre aztán még mondott néhány lánczolatosan összefüggő hazugságot és belátta, hogy dr. Vermes már hazakiséri.

- Lássá, mit tesz a telepátia! - mondta a doktor juris, - épp most határoztam el, hogy holnap elmegyek, meglátogatom magukat...

(- Dehogy jössz el!)

A kapunál csak úgy konvenczióból azt mondta a doktornak, hogy most már jöjjön föl egy percre köszönni a mamának. A doktor azonban tényleg fölment, s amikor a szobalány kinyitotta az ajtót, Elza föllélekzett, eszébe jutván, hogy Vermes még nem ismeri a szobalányt és így az előbbi mese érvényben marad.

- De meddig? - gondolta hozzá, amikor Vermes a mosolygó kövér mamának kezét csókolt s alulról, a kocsirobogásból, esti nagy zajlásból sivó zugással kerekedett ki izgatott agya előtt valami lüktető moraj, amely az ereibe, a halántékába is átment, a jégzajlás lármájával harsozott, a mindennek fölött rögtönítelő úr, a botrány...

V.

A papa ezen az estén szokatlanul sokáig maradt a kaszinóban. A mamának tehát rossz sejtelmek voltak, mert Brandt csak olyankor maradt kilenczen túl is ott, ha veszített a kártyán. Ilyenkor az emberek visszanyerési remények mellett vesztik el reggelig mind a pénzüket. Ugy ült ott Elza az asztalnál az anyjával, vacsora után, a már egyszer elolvasott ujságban unalomból böngészve a közgazdaságot és a névmagyarosításokat. És elhatározta, hogy szólani

fog az anyjának. Utóvégre is jobb, ha tőle tudja meg a dolgot, mint a világtól. Már a feje fájt az izgalomtól, s homlokára szorítva kezét szólalt meg:

- Mama.

- Mi az, fiam?

- Hát nem a Kettynél voltam.

A mama erre letette a német ujságból kivágott regényt:

- Nem a Kettynél voltál? Hát hol voltál?

- A városligetben, a jégen - mondta a lány, mégis megijedve anyja megdöbbszent arcától.

- A jégen, egyedül?

A lányban fölülkerekedett első elhatározása.

- A jég mögött. Gál Miklóssal találkoztam.

- Micsoda Gál Miklóssal?

- A Gál táblai bíró fiával. Akikkel egyszer együtt nyaraltunk, a kopasz Gál Samuék...

- Találkoztál vele?

- Hát randevum volt vele. Levelet írt, hogy beszélni akar velem és hogy a ligetben vár. Én kimentem. És elkészültünk, egyszerre csak ott voltunk a jégnél.

- Elza, Elza!

- És Exnérné meglátott.

Erre lezökölt Brandtné feje az asztalra. Divatosan fésült sötét hajában csillogott néhány ősz szál. Nagy csönd lett, majd a mama lassan csukló sirásba kezdett, nagyon halkán. Elza nem tehetett mást, olvasta tovább a közgazdaságot, de egy betűnek se tudta az értelmét csak járt a szeme a sorok megszokott útján. Majd arra gondolt, hogy még hátra van a apja, amikor Brandtné egy nagy sóhajtással fölállott, előkereste a zsebkendőjét és bement másik szobába. Az ajtót betette maga után s azontul néma lett a lakás.

Tíz órakor megjött Brandt.

- Hol a mama? - kérdezte minden köszönés nélkül.

- Ott - mutatta Elza.

Azzal bement az apja a másik szobába s most már apatikus nyugalommal figyelt Elza a becsukott ajtón át kihallatszó fojtott beszédre:

- Warum weinst du? - volt az első hang, amire Brandtné hangos zokogásra fakadt. A férje újra kérdezte:

- Miért sírsz?

És Brandtné sirva, csukló hangon bele akart fogni a lánya szerencsétlenségének elmondásába, amikor egyszerre kitört Brandtból a düh:

- Kutya vagy! - kiáltotta a feleségének.

Erre nagyra meredt künn Elza szeme.

- Ma hallottam az egészet, tudok mindent, - dühöngött - hallottam a kaszinóban! Megmondták, hogy Fehérnével együtt jártatok valahová Budára... Annak egy ezredese volt, neked egy kapitány....

Hallani lehetett nehéz, izgatott járkálását, föl-alá a szobában. A viczcelő kereskedő-természet keserűen tört ki belőle:

- Két sarzsival alacsonyabb, mint az övé. Pfuj!

Elza kiszaladt, az előszobán át a saját szobájába. Egymásra omlott így lassanként körötte minden. Magára zárta az ajtót és gyorsan levetkőzött, ágyába feküdt. Három szobán át beszürodött hozzá apja rekedt kiabálása, a melybe refrén képen mindig egy szó tért vissza, hol gunyos, hol keserű, hol siró, nevető, majd dühös hangsulylyal, valami név, Vittmann, vagy Bittmann, nem értette jól, bizonyára a kapitány neve volt.

A zaj nemsokára elhalt. Brandt elment, erősen csapta be maga után az előszoba ajtót. Az asszony még járt-kelt künn egy ideig, aztán bement a hálószobába. Elcsöndesedett minden, s most először, néma vonaglással sirni kezdett Elza. Most az anyja képe zsugorodott össze előtte, meg az apjáé is, aki visszament a kaszinóba. A holnap elé, mint valami rettenetes színjáték függönye, borult az éjszaka.

Fölkelt az ágyából, egyet csavart a villamos lámpán és finom kis íróasztalához ment. Előkereste «szecessziós» rajzu levélpapírját és minden arisztokrata szarkaláb írás affektálása nélkül. Egy sorban is megírhatta volna máskor mindezt, de most nem tudta. Olyasvalami volt abban a levélben, hogy most már te vagy az egyetlen támasz, vigyél el magaddal - veled szököm, koldulok, vigyél akárhova.

Nincs más támaszom, mint te, holnap elmegyek, elmegyünk...

Kivül a boritékon Gaál Miklósnak szólt a levél.

VI.

Csütörtök este volt, a zsúr rendes napja. Már öt óra felé járt az idő, és a Brandtékné szobáiban egymásután gyújtogatták meg a villamos csillárokat, elrejtett üvegtulipánttal a sarokban.

Brandtné kissé sápadt volt, a tegnapi izgalmtól, de hát a világ előtt reprezentálni kellett. A butorokról már kora délután leszedték a ponyvatakarót, a himzett fehér kis pamlagok, karosszékek szinte dideregtek így ruha nélkül. A szalonon meglátszott, hogy nem egy terv szerint rendezték be, hanem idővel sűrűsödött össze benne minden, ami divatos és sok, ami «szecesszió». Vékony lábu angol székek álltak a nagy karszékek mellett, a szövet fehér mindenütt, a himzés rajta színes. Butorok, amelyekre alig mer ráülni az ember, mert fél, hogy vagy összetörik alatta minden, vagy a himzés piszkolódik be. Az öt szobán végig lehetett nézni, két szárnyra volt nyitva minden ajtó. Rend, tisztaság ragyogott végig a lakáson, s a mikor Brandtné megállott az utolsó szobában, s végig nézett az ajtókon köröszül, egyszerre valamennyin, jóleső érzés járta át a mellét. Az utolsó szoba falán nagy tükör volt, ebben tovább folytatódott az öt szoba, tiz lett belőle, tele csillárral, világossággal, ragyogó arany és színfoltokkal.

Elza az ablaknál állott és nézett ki a Nádor-utczába. A szobaleány nesztelenül járt-kelt, rakosgatott, kirakta a teáscsészéket. Akkor egyszerre a szőnyegek, butorok várakozó csöndjébe belevágódott az előszoba csöngettyű hangja. Elza megfordult. A mama utolsót pillantott a tükörbe és megállott a szalon közepén.

Egy kövér, szőke kis leány jött, le sem vette künn a kalapját, keztyűjét. Leült velük a szalonban, és attól kezdve folyton zirregett a csengő, egyre jött a vendég. Mindenki kalapostul jött a szobába, most már tulságosan sok volt a szín, a hang a lakásban. A levegő mind melegebb, izgatóbb lett, a legelőbb érkezetteknek már vitte ki a kalapját az előszobába a szobaleány.

Hangos sarkantyupengéssel érkezett meg egy közös-huszár, ettől fogva már központja lett a társaságnak. Beszéltek a kaszinó báljairól, az asszonyokról. A sok lány mind belejött a gyors, hangos beszédbe, föl se tűnt már, ha a mama kisurrant uzsonna után nézni.

- Hü! - mondta a kis kövér szőke - hát magának már szabad Zolát olvasni?

- Bizony - bólongatott a fejével a másik, s csak éppen az volt a kettejük közt a különbség, hogy az egyik engedelemmel olvasta Zolát, a másik meg a nélkül.

Rögtön Guy de Maupassantra tértek át és csak a cimeket mondogatták, a novellák tartalmát elgondolták, hallgatagon, közös titkolózással, szinte szégyenkezve. A huszár azt mondta, hogy Jókai már nem tud írni, s azt hitte, hogy ezzel a számársággal már nagyot mondott. Aztán áttértek a fiatal írókra, s azokra nézve úgy egyeztek meg, hogy mindeniknek kijutott az is, hogy zseni, meg az is, hogy számár. Egy leány zseniális helyett állandóan geniálist mondott, s ez a hiba látszatával bíró tulkorrektség irigységet keltett a legtöbben.

Egy simaruhás kis amerikai lány körül egy csoport angolul beszélt, de a kis Ketty tiltakozott ez ellen, azt mondván, hogy tud magyarul. Persze szóhoz sem jutott, hogy is lehetne egy ily kiváló angol fitogtatási alkalmat elmulasztani.

- Képzeljék csak, - mondotta a kis Ketty, akinek az apja hidat épített valahol a vidéken, - a néni megakart enni tegnap.

- Miért?

- Mert elmentem sétálni. Azt mondta, hogy kilenczkor este nem illik a Fürdő-utczában egyedül sétálni. Hallottak már ilyet?

Nagy nevetés lett, ketten, hárman is csimpaszkodtak belé, hogy megcsókolják ezért a «bájos naivságot».

Most már szinte türehetlen lett a meleg, megizzadtak az ablakok, s aki valami friss levegő után nézett körül, meglátta a harmadik szobában megterített nagy asztalt. Nagy tálczákon sorba voltak rakva - a zsurok rendes ételei, amelyek miatt otthon csak piszkálnak a vacsorában a lányok. Egy híres czukrász unott kis süteményei pyramisba voltak rakva. Feketébe öltözött bankhivatalnokok kitűnő viczczekeket meséltek egymásnak, a huszár pedig egy időközben érkezett furvézerrel a lóismerésről csevegett.

Egy két fölületesen megütött akkord keveredett a zsvajba, amelyből tiszta buborékként pattant föl néhány trillás lánykaczagás, majd zongorázott is valaki a legujabb operettből, de rá se figyeltek, pedig ambícióval zenélt.

- Hogyan, - mondotta Exnernének egy hosszú sápadt leány, aki nem akart férjhez menni, - hát ön azt hiszi...

- Hogy hiszem-e? Hát láttam! A szememmel láttam!

Mutatta is két gyorsjárású szemét, nagyra meresztve, gunyosan.

- Különböznél Váronyiné is megmondhatja...

- A nevemet hallom - mondta a tulsó sarokból Váronyiné s odament. Suttogtak.

- Persze, hogy igaz! - mondta Váronyiné.

A nyurga lány a fejét ingatta.

- Hallatlan.

A huszárt már akkor a zongora mellett világosította föl egy zenedei kisasszony, miközben tavalyi vizsgadarabját játszotta látszólagos könnyedséggel, oda se nézve.

- Nem hihetem - mondta a huszár.

- Exnerné látta.

Odanéztek s Exnerné körül már öt-hat lány csoportosult, míg egy kisebb csoport Váronyinét szorongatta. A többi fecsegett, viczczelt, a furvézer mutatta, hogy milyen nagy dolog az járni megtanulni.

- Már csak azért se teszi, - mondta a huszár - mert okos lány. - Erkölcös nem kell, hogy legyen, de a bőrért csak félti!?

S a zenedei kisasszony, miközben nagy csöngéssel ütötte meg a három befejező akkordot, kegyetlenül szólt:

- Hát most nem féltette.

Azzal fölkel, helyet adva egy hosszuhaju ifjunak, akit egy unszoló csoport tuszkolt a zongora felé, kérve, hogy játssza el legujabb szerzeményü keringőjét.

A huszár halkán mondta a zenedei kisasszonynak:

- Nem látom Elzát.

- Tán kiment valakivel...

Látni lehetett, mint a mama tábornagyi fölénnyel tart szemlét künn a terített asztal fölött.

Már akkor suttogva járt ajkról-ajkra a dolog. Exnerné mint a büntető Morál istenasszony állott egy kis csoport előtt, talán sajnálta is kissé, hogy előhozakodott a dologgal, de ilyesmit fizikai lehetetlenség eltitkolni. Szegény Elza, miért volt oly ügyetlen. Hja...

A mama finom mosolylyal jött be.

- A lányomat keresem - mondotta belekeveredve a társaságba. - Elza...

- Talán kiment a konyhába...

Feltűnt már, hogy a házikisasszony oly sokáig hagyja magára a lármás, nyüzsgő vendég-sereget. A mama ozsonnagondokkal felhős homlokkal sietett ki a konyhába, de künn maradt.

- Szép manir - mondta a nyurga lány, - itt hagyják az embert.

- Hja - mondta a furvézer - ez «szecesszió.»

- Kissé angolos - jegyezte meg egy nagyon fiatal ur, de el is pirult mindjárt.

Az «angol» szóra Kettyre néztek, aki a zongora hajlásában állott egy csomó bankhivatalnok előtt és karizmaival dicsekedett. Azok adták a hitetlent és mohón tapogatták a szépen fejlett lány karját. Rajta meg se látszott, hogy ennyi férfi tapogatja, ellenben a zenedei kisasszony finom érzékkel rögtön észrevette:

- Borzasztó nevetlen ez a Ketty - szólt.

- Amerikai nevelés - jegyezte meg a valczer-szerző, aki babérain nyugodva lóbázta lábát.

- Amerika, Amerika! Smokkság! Ha idejön, hát itt nincs Amerika. Ami ott szabad, itt nem szabad...

Kezdték megróni Kettyt is, aki akkor már a birkózásra adta magát s nekünk kellemetlen mozdulattal, amugy birkózó-módra kapta tarkón az egyik bankhivatalnokot.

A mama újra bejött, kissé sápadtabban.

- Mindjárt ozsonnázunk - szólt - forr a tea-viz.

- És Elza?

Erőltette egy kicsit a hangját Brandtné, úgy szólt:

- Ugy látszik, elnyelte a föld! Majd kikap....

Valaki bosszankodott hátul, csitították, de nem hagyta magát;

- Mégis furcsa, hogy valaki itt otthagyja a vendégeit, engem ugyan akkor lát itt, amikor a háta közepit...

Brandtné úgy tett, mintha nem hallotta volna ezt, s akkor már tüzelő, piros arczczal sietett ki az asztal felé. A szobalány épp akkor jött az előszobából, mosolyogva.

- Sehol sincs a kisasszony. Na ez nagyszerű!

Benn a valczer-szerző szellemes indítványára tűz-víz játékot játszottak, úgy keresték Elzát a zongora alatt, a pamlag alatt, a szellemesebbek a hamutartóban, sőt volt, aki a képek mögött is megnézte általános kaczagásra, hogy hátha ott van.

A mama künn félve mondta:

- Juli, nézze meg lelkem, itt van-e a kalapja?

S mialatt Juli kiszaladt, nagyon vidám arczczal ment be a társaságba, éppen akkor, amikor az elébb bosszankodó kis fruska fölvetett fővel, kipirult arczczal kifelé ment. Utána kullogott a bátyja, szomorúan, egyrészt szégyelve ezt a brüszk megsértődést, másrészt sajnálva a gazdag özsonnát. Ki is mentek mind a ketten az előszobába, négy-öt lány, egy fiu is utánuk sietett, tartóztatva őket. De a kis lány makacszkodott.

Benn így kissé lehült a jó kedv. A zenedei kisasszony nyugodtan mondta, hogy a kis Adélnak igaza van, mert az ember nem hagyja egy félóráig magukra vendégeit.

A huszárnak menni kellett:

- Ez a pár órában szabad csak - mentegetőzött Brandtné előtt.

A mama nagyon izgatott lett. Komolyan, ki se mert menni a szalonból, félve, hogy megszökik mind a vendég. Künn a szobalány a kezével mutatta, hogy nincs ott a kalap. Erre már kiszaladt a mama is.

Benn nagy csönd lett. A kis Ketty szólt csak, persze éppen ilyenkor, amikor mindenki hallgat.

- Tudják mit, menjünk haza!

Oly furcsán volt ez mondva, angolos kiejtéssel, őszintén nevető arczczal, hogy mind fölugráltak:

- Menjünk haza!

Ez pompás, pikáns multság volt.

- Menjünk haza!

- Maga - mondta Ketty a furvézernek - mister Schwarz, lesz a generális... Tratatatá...

Mint trombitába, tütült az öklébe, s katonásan megindult. Az élheterlen Schwarz elpirult, hogy egyszerre így ő lett a központ. És megindult az egész társaság keresztül az üres szobákon, elől Ketty, lökdösve a furvézert, hátul azok, akik csak a viczcz kedvéért mentek a többi után, meg azért, hogy egyedül ne maradjanak itt, s amint az ebédlőben terített nagy, csillogó, tele rakott asztalhoz értek, Ketty egyet fordított a furvézer buksi fején és elkiáltotta magát:

- Links schaut!!

Óriási kaczagással, pompásan mulatva néztek mind balra, a terített asztalra, aztán kitolakodtak az előszobába, becsukták maguk mögött az ajtót. Az üresen maradt szobákba még beszürodött öltözködésük zsivajgó lármája, aztán az is elhalt, hogy valóban elmentek mind. A mama, a cselédség sehol se volt látható, valahol az udvari szobákban, meg a szomszédban kutatott lázasan. A végig ragyogó öt szoba üres, elhagyatott lett, a tükörből nézve tiz, a szalonban szétdobálva a puha selyempárnácskák, egy kép ferdén lógott a falon; még ahogy Elzát keresték tréfából mögötte, s a kétoldalt kihuzott, fölterített asztal komoly, csillogó-fehéren állott az ebédlőben, a késecskék, kanálkák katonás rendben, érintetlenül a sütemény-piramis, a kis sonkászsömlék, mint valami mesebeli ehető vár, amely alól ostrom nélkül vonult el az ellenség.

VII.

Künn pedig, a liget felé vezető kertes kis utczákon át a nagy elhatározásokhoz szükséges nyugodtsággal sietett kifelé Elza. Azon a biztosságon, amelylyel a sarkokon befordult, egyik oldalról átment a másikra, látszott, hogy kitűzött célja van. Kiért már a festőműtermek közé. Ahol ment, egy lélek se járt az utcán. Szerte körülötte kis kertekbe ékelt óriási szemű kis művészházak nyugodtak, ilyenkor már a kávéházban ülnek a piktorok, zárva minden műterem. Az egyik kis házat ismerte is. Oda jártak az anyjával, egy divatos fiatal festő festette a mamát minden délelőtt.

Az egyik fordulónál észrevette, hogy a tulsó oldalon lassan sétálva halad előtte három alak. Megismerte a középén a kis Manczit s jobbról mellette Arturt. Baloldalt a francia guvernánt haladt. Kikerülte őket jó nagy kanyarodóval és sietett tovább. Egy pillanatra a kis Manczira gondolt, sajnálta is kissé, hogy ő is már úgy kezdi. Két-három év múlva - gondolta - már ez is Zoláról és Maupassantról fog vitatkozni és az lesz az egyetlen szerencséje, ha nem látja meg valami Exnerné.

Ahová találkozót ígért Miklósnak, ott megállott a sarkon. A fiu nem volt ott, végig üres volt az aszfaltos kis utca. Várni kellemetlen volt, de hát mit csináljon egyebet. Föl-alá járkált. Messziről hallatszott csak ide az Andrassy-ut esti lármája, a faburkolat elegáns dübörgése. Egy elkésett modell suhogott végig föltűnő selyemruhában a kis utcán, majd szinte nesztelenül gördült el mellette egy gummikerekű fiakker. Miklós még mindig nem jött. Akkor izgatott várakozásában végigjárkált a rövid utcácskán. Itt-ott egy műterem, a tulsó oldalon egy gazdag börziáner háza. A kapuban olyan lakáj állott, mint Bécsben a főhercegek ajtaja előtt. Ezen mosolygott is egy kissé, majd fölnézett az emeleti ablakokra. Három volt kivilágítva sorjában. Valami zsur - gondolta. Zsur, zsur és mindig zsur - tette hozzá gondolatban - csupa ostobaság, csupa szerelemszerű apró viszony, csupa zene, csupa «szecesszió,» csupa - zsur. Undorodott a zsurtól, a dekadens leánytársadalom e fórumától, amely ítélőszék is, parlament is, sőt vendéglő, bálterem és kávéház, pletykaszoba, hangversenyterem és minden egyéb, ahol vagy kinevetik az embert, vagy hozzáromlik a többihez. Óriási szatírával gondolt a vendégeire, akiket magukra hagyott. Annyira leszámolt e pillanatban mindennel, hogy nem is törődött az otthonhagyott zsurral. Majd valami körülményt próbált vádolni azzal, hogy e végső lépésre kényszerítette. Például jól hangzott az, hogy «környezete». Igen, a környezete kergette így el, a társasága, a családja. Majd olvasmányaira gondolt. És egyre türelmetlenebb lett, várta szerelmes öntudatlansággal azt a pillanatot, amely úgy segít az ő gyöngye akaraterején, hogy lehetetlenné teszi számára a társaságba való visszatérést.

Hirtelen eszébe ötlött, hogy a kis Ketty éppen az utczában lakik. Az amerikai kisasszony tulnan lakik, a földbirtokos ügyvédnél, akinek unokahuga. Ez bántotta, s átigyekezett a

szomszéd utczába, hogy onnan figyelje tovább ezt a sarkot, ahová Miklósnak írta, hogy jöjjön. De már akkor az ő csodálatos mechanizmussal működő szerencsétlensége szembehozta vele a kis amerikai lányt. Futni talán még lehetett volna, visszafelé. Meg is próbálta. A kis Ketty (aki egyedül jött) utána eredt. Akkor egyszerre megfordult, komolyan szembeállt a kis lánnyal és egykedvűen mondta neki:

- Ugyan mért szaladjak én maga elől?

Ketty megtoppant, mint valami megijesztett kis csikó.

- Nini, miss Elza!

- Az. Miss Elza.

- Hát maga minket csak úgy otthagzott?

Elzát nagy keserűség fogta el arra a regényes gondolatra, hogy ime, a társadalom, amelyet ő oly merészen elhagyott, utána nyúl hosszú csápjaival, és felelősségre vonja a zsuretikett szent nevében. Akkor már daczos volt, szinte vad tűz lobogott a diószínű szemében:

- Igen, otthagytam.

A kis Ketty most igazán semmit se értett a dologból, és ezt szégyelte. Halkan, szinte akaratlanul kérdezte:

- Miért?

Ez a kis amerikai vadleány még a legszebben viselkedett mindig iránta. Rokonszenves volt neki a nagy barna lány, akit úgy szerettek a fiúk, s akinek valami titkos melankólia borongott a vonásain néha. Most látta, hogy valami könnyféle csillog Elza szemében, hát közelebb ment hozzá és megczirógatta:

- Mi a baj, miss Elza?

Elzának, aki eddig úgy tetszelgett magának a gátságból menekülő ember szerepében, most jólesett a részvét. Pedig szeretett volna hideg maradni minden iránt, ami eddig életére konvencionális módon emlékeztetett.

- Semmi, semmi...

Akkor a kis fruska a hóna alá nyult, erősen megfogta a karját és melléje simult:

- Miss Elza - mondta komolyan - én tudom, hogy magának mi a baja...

- Oh...

- ...csak ne is beszéljen. Jöjjön sétálni egy kicsit, majd én is mondok valami érdekeset, aztán hazakisérem. Jó?

Elza elnézett a kopasz kertek fölött.

- Haza... - mondta csendesen, keserű gunnyal.

- No jöjjön...

- Nem - riadt meg Elza - nem mehetek. Itt kell maradnom...

Kettyt ez nem lepte meg:

- Én tudom, hogy maga vár valakit, miss Elza, azt is tudom, hogy kit.

- Nem tudja...

- Azt is tudom, hogy el akar szökni.

Hirtelen megállottak. Elza rákiáltott:

- Nem igaz! Honnan tudja?!

Nagy harag dagadozott a lelkében arra a gondolatra, hogy ki se halhat nyugodtan az ő volt társaságából. Halálos ágyán már boncsolni kezdik.

- Hagyjon békén az ostobaságaival - mondta nyers hangon a kis lánynak, és erőszakos mozdulattal ki akart szabadulni a karjából. De Ketty fogta erősen, mint valami elegáns, fényes kis aczélfogó.

- Ez nem ostobaság - mondta Ketty - hanem igaz. És ha rángatózik, adok magának egy boxot. Elza elmosolyodott.

- No lássa. Hát menjünk tovább. Ott most nem jár senki.

És vonszolta arrafelé. Elza ment.

- Maga itt várta azt a fiut és el akart szökni. Most már ne is várja, mert nem jön.

- De eljön.

- Nem jön, ha mondom. Most láttam, hogy bement a városba, a kis Manczival, meg a francia guvernánttal.

Mosolyogva konstataálta Elza, hogy milyen naiv ez a gyerek és alapjában véve örült, hogy nem tud a dologról. Lám, azt hiszi, hogy Arturt várja. Artur...

Az amerikai lány őszintén beszélt:

- Azért nem is érdemes. Az egy szemtelen, rossz fiú, mister Artur! Én hallottam a multkor, milyeneket beszélt magáról a fiuknak. Semmi karakter nincs benne. Egyszer meg fogom verni.

Jól esett Elzának, hogy így erősítik benne az undort azok iránt, s növekvő hatalommal kerekedett benne a vágy, áthalni az új életbe, ha már ebben csak boldogtalanság várja és undor...

- Nálunk Amerikában már régen beverték volna a fejét. Merne csak valaki egy leányról rosszat beszélni! Pfuj, ez a Pest! Tudom, máma megint kikapok, hogy egyedül megyek haza. De nem bánom. Szeretném, ha valami magyar mister megszólítana az utcán! Adnék neki egyet a fejébe, kettőt a mellére, piff, puff!...

Azzal szinte csalódottan tette hozzá:

- Még eddig senki se mert szemtelenkedni velem...

Egyre sötétebb lett, már teljesen itt volt a hó nélkül jött téli este, fehérén, száraz-hidegen. A műtermek mint megannyi kis hófödte várkastély meredtek a feketeségbe, Elza pedig érezte, hogy Miklós nem jött s nem is jön. Hisz már egy óra is elmúlt azóta. Ketty beszélt mellette, gyorsan, néha akadozva, angolos akcentussal. Már nem is figyelt rá. Ment mellette érzéketlenül, abba az egyetlen, kínzó gondolatba merülve, hogy Miklós nem jött érte. Azzal akarta enyhíteni ennek a gondolatnak kétségbeejtő voltát, hogy hisz Miklós nem ígérte, hogy jön, csak ő kérte erre az esdő levélben. De egyszerre fölháborodott, elgondolva, hogy ilyen levélre el kellett volna jönnie a fiúnak. Amikor éppen arra gondolt, hogy Miklós bizonyára nem akarja így hozzákötni az övéhez, hogy neki tervei, céljai vannak, megütötte a fülét Kettynék a szava, aki erős hangsulylyal kétszer is elmondta:

- Férjhez kell magának menni.

Meg is állottak.

- Férjhez kell menni - ismételte Ketty és szava úgy hangzott, mintha igaza volna. Csöndesen folytatta:

- Férjhez menni, miss Elza és itthagyni ezt a társaságot. Nem kell zsurra járni, inkább tenniszt kell játszani. Nyáron uszni, hegyet mászni. Jól enni, miss Elza és ha már éppen olvasni akar, jó könyveket kell olvasni, a «Bőrhárisnyá»-t, meg... olvasta?

- Nem...

- «Vadölő»... olvasta?

- Azt sem.

- Az baj. olvasta: «Egy skalpvadász»?

- Nem.

- Majd olvasni fogja. Én egyszer kezdtem egy francia regényt olvasni, de az ötödik lapnál beleuntam. Egy asszony nem szerette benne a férjét és egy másikat szeretett. Hát lehet ezt tovább olvasni?

Elza rámondta:

- Nem lehet.

- Aztán az is budoárban történt, meg zsuron. Egy indián se szerepelt benne. Én azokat a regényeket szeretem, ahol a végén kátrányba mártják a niggert és tollban meghengergetik...

Szibből nevetett;

- olvasta a «Fősvény Nick»-et? Abban a Nick olyan fősvény, hogy inggombot se vesz, hanem a nyakán egy szemölcsre gombolja a gallérját... Na, milyen mulatságos az a könyv!

- Ki írta?

- Tudom is én! Hát bánom is én, akárki írta!

Csönd lett. Ketty a fősvény Nickre gondolt és elképzelte azt a jelenetet, amikor az a szemölcsére gombolja a gallérját. Ezen nagyon mulatott. Észrevétlenül mentek a csöndes utcákon hazafelé.

- Férjhez kell menni - mondta hirtelen elkomolyodva Ketty - valami tisztességes emberhez. Aztán valahogy ne menjen egy lipótvárosihoz!

Nagy komolyan adta a tapasztaltat:

- Az még rosszabb! - tette hozzá - azok mindjárt kártyáznak, nincsenek soha otthon.

Elza észrevette, hogy hazafelé mennek. Szeszélyesen vont vállat. Miért ne menne haza - gondolta - hiszen már Miklósnak se kell. És igaza van alapjában véve a kis Kettynek. Férjhez kell menni. Ha egyébért nem, azért, hogy azzal is megpróbáljon menekülni mostani világából.

Lassanként elértek a nádor-utcai kapuhoz. Elzát elfogta a félelem: visszamenni. Ösztönszerűleg tört föl lelkében a hazugság.

- Mit mondjak a mamának?

Ketty csodálkozva nézett rá. Elza megint mondta:

- Mit mondjak, hogy hol voltam?

- Az istenért, - kiáltott Ketty - csak nem fog hazudni, miss Elza?

És oly bámuló, megdöbben gyerekpillantással nézett rá, hogy a lánynak egyszeribe kedve támadt elmondani az igazat otthon.

- Ha akarja, én is fölmegek - mondá Ketty.

- Köszönöm, azt nem...

Összecsókolóztak, Elza eltűnt a kapu alatt.

A lépcsőnél egy kicsit megállt, gondolkozni. Mégse lehet azt így odavágni az anyjának...

Ketty bekiáltott:

- Fölmenni! És semmi hazugság! Pfuj, aki hazudik!

Ezzel a romlatlan, gyerekes kiáltással valami nyugalom szállott a lelkére. Elindult, föl a lépcsőn, azzal a határozott, nyugodt szándékkal, hogy az anyjának elmondja a dolgot úgy, ahogy történt. Mivel nagyon erős volt benne a tudat, hogy ártatlan, meg arra is gondolt, amit az apja tegnap az anyjának a szemébe vágott a másik szobában. És ezzel - amikor az ajtóhoz ért - mintha megcsapta volna az otthon parfümös, kábitó, bűnösen dus illata, valami pokoli meleg lehellet, amelyben tovább fog élni, most már az anyjára sem támaszkodhatva. Érezte, hogy a hideg téli estnek, a becsületes újvilági aczélsasszonynak köszönhetette kis nyugalját. Most minden újra fog kezdődni.

- Férjhez kell menni, - zsongott a lelkében.

Becsöngetett, s amikor megjelent a szobalány, s bámuló, örömteli meglepettségtől sugárzó arczzal ajtót nyitott, erősen elhatározta, hogy férjhez fog menni. A csöngetésre a mama is eljött, a szalonból kiáradt a meleg illat, a nyitvamaradt konyhaajtón át egy kis konyhaszag, sugároztak a villamos lámpák, meleg volt.

- Férjhez kell menni, - mondta magában, hogy az anyja nyakába borult.

- Férjhez kell menni, - mondta a lámpasugáros utcán sietve a kis Ketty, a megeredő hó-pelyhek alatt, miközben óvatosan, szinte bosszankodva tekintgetett széjjel az arcza elé tartott muff mögül, hogy akad-e már végre egy szemtelen magyar mister, akit egyszer fejbe lehetne ütni, kétszer pedig mellbe, piff, puff...

VIII.

Elza lábujjhegyen ment át a szobákon. A kályhában pattogott a tűz, friss, világos téli reggel vont aranyozott porsávokat keresztül a butorok fölött. A hálósoba ajtajánál megállott, gyöngén koczogatott:

- Mama...

- Te vagy, Elza?

- Én. A papa itthon van?

- Nincs.

A papa már négy napja nem aludt otthon. Amióta úgy becsapta az előszobaajtót azon a borzasztó estén, nem látták.

- Bemehetek?

- Hogyne!

Bement. Az anyja a tüköaszta elött ült, és fészüködött. Igy kissé öregebbnek látszott, különben is megviselte az utóbbi négy nap.

- A papád nincs itthon - mondta - de tegnap fölküldte az üzletvezetőt a kulccsal, és az mindent elvitt a Wertheim-kasszából...

Csönd volt egy ideig. Mindkettőjüknek eszébe jutott az éjjel - tán egy éve történhetett - amikor a papa kipirultan, izgatottan megjelent ugy egy óra körül otthon, czilinderét le se vette, csak kivett egy csomó pénzt a Wertheim - kasszából, és elsietett. Hallották, amint lenn megindult vele egy fiakker. Reggelre aztán visszanyerte a pénzét.

Elza anyjának meztelen karjához nyomta az arcát és csöndesen mondta:

- Mama, nekem férjhez kell menni.

Megint hallgattak. Aztán megszólalt Brandtné:

- Persze. Én is mondom.

Elza szinte férfiasan szólt:

- Mama, én tudom, hogy kihez!

- Kihez?

- A Gál Samu fiához.

A mama letette a fészüt. Utóvégre is szép a demokráczia, de ő mégis a főispánt várta, vagy ha már azt nem lehet, hát legalább egy képviselőt - azért a pénzért.

- Gál Samu...

- Igen, a fiához. Miklós... A Hungária-banknál van. Ismered jól...

- Erről nem beszéltél nekem eddig...

- Most megmondom: vele látott meg Exnerné, nem Vermessel. És tegnap vele akartam megszökni...

A mama ennyi romantikát nem birt el egyszerre. Fölállt, és hebegve mondta:

- Hisz az...

De a legutóbbi évek egyházpolitikai vívmányai eszébe jutottak és így folytatta:

- ...nem vesz el téged!

Elza mosolygott:

- Elvesz.

- És az apád mit fog szólni?

- Az apám hallgatni fog.

- És ha a pénzzel is hallgatni fog?

A lány minden szótagot külön hangsúlyozva mondta:

- Akkor a pénzzel is hallgatni fog. Tudod?

A mama igazán nem tudta, mit mondjon. Amig olvassa az ember a romantikát, jól esik. De így kissé erős. Aztán érvelni se lehet ellene

Elza érezte, hogy ő van fölül:

- Láttad, - mondta - hogy nem törődöm senkivel se. Én itthagynom a zsurt, én teszek, veszek, ahogy nekem tetszik. Én Gál Miklóshoz megyek feleségül, ha meg is szakad az egész világ...

- Elza, légy okos...

- Boldog akarok lenni, nem okos.

Brandtné kinézett az ablakon. Megérezte, hogy a lánya az egyetlen, akire ebben a világban még támaszkodhatik. Ezzel az egygyel harmonikus csupán a lelke, az anyaság örök jogán. A férjétől eltépte a multkori este. Ha most a lányával is meghasonlik, kije marad? És végtére is annak van igaza, aki boldog akar lenni. Dobolt az üvegen az ujjával, összehuzott szemmel nézett el a házak fölött, mondván:

- Én nem bánom...

Künn csöngettek.

- Vermes doktor ur - mondta a szobaleány.

Egy pillantással jelezte Brandtné, hogy addig is, amíg ő fölöltözik, Elza fogadja a doktort.

A doktor a szalonban ült, amikor Elza belépett. A lány látta a ruháján, a bajuszán, a szemén, hogy ha nem is éppen őt megkérni, de legalább azért jött, hogy erre előkészítse magát is, őt is.

- A mama mindjárt jön. Öltözik...

- Jobb is, hogy egy kicsit négyszemközt maradunk - mondta Vermes - legalább elmondhatok magának egyetmást.

Elza odabenn győzött és győzhetetlennek érezte magát, fölébredt benne régi vadócztermésze. Leült, szemben a doktorral és gunyos sóhajtás után elkezdte:

- Én szeretem magát, Elza!

A doktor elképedt. De föltalálta magát és fejét hátravetve, daczosan mondta:

- Igen.

Elza bólongatott a fejével és egyszerűen felelt:

- Én meg nem szeretem magát, Vermes.

Erre nem volt a szegény kis ügyvéd elkészülve és hamarjában nem tudta, mit mondjon. Elza növekvő vigszággal beszélt:

- Beszéljünk talán valami másról. Mit szól ehhez a gyönyörű reggelhez?

- Elza - komolykodott a férfi - én nem viczczelni jöttem ide. Énnekem... az a célom, hogy magát feleségül vegyem.

- Miért?

- Mert szerelmes vagyok magába, ezért, egész egyszerűen.

Szünet lett, csönd. Hallgattak mind a ketten és ennyi őszinte komolyság után a lány is megbánta, hogy léhaskodott. A doktor szólt elsőnek:

- Én ugy szeretem magát, hogy engem nem lehet magától semmivel se eltántorítani. Nekem ugyan mondhatják, hogy maga flirtel...

- Szép.

- Mondhatják... tudom is én, hogy mit mondhatnak! Nekem beszélhetnek botránýról, város-ligetről...

Elza érezte, hogy a doktor szándékosan csoportosítja azokat a dolgokat, amelyek az ő nőül-
vevését megnehezítik. Nem szólt.

- Beszélhetnek - folytatta Vermes - találkozókról, rejtelmes idegenekről, hazudhatnak,
pletykálhatnak...

Ez az utóbbi két kisebbitől jól esett.

- Bizonyítgathatják, hogy pénze nincs...

Elhallgatott, de a lány nem vette át tőle a szót. Azt hitte a férfi, hogy ez azért van, mert az ő
beszéde hatott. Folytatta, most már kissé zsarolva a lányt:

- Én nem hallgatok senkire. Más talán visszariadna, én nem...

Elza érezte az igazságot, amely így kialakult a lelkében ebből az ügyetlenül szónokoló
figurából. Tudta, hogy rossz a híre. És ez a gazember zsarolni jött ide, - gondolta - azt mond-
va: «lám, senkinek se kellesz, én beviszlek a társaságba, megvédelek a nevémmel, de jöjj
hozzám feleségül».

Fölállt és talán tulságosan hideg hangon jegyezte meg:

- Kedves doktor, maga itt nagyon sok ostobaságot beszélt össze-vissza. Meg is sértett. De
önnek meg lehet bocsátani...

A doktor is fölállt:

- Ezek után... - hebegte.

- Ezek után - vágott közbe a lány - talán meg se köll várni a mamát!... Nem gondolja?

- De gondolom... - mondta a doktor és meghajolt Elza előtt.

- Kisasszony - szólt - én vagyok az utolsó élő Jókai-regényhős Budapesten. Én elmegyek,
kikergetett, de ha szükség lesz rám, parancsoljon velem...

Egy kis szemtelenséget se tudott magába fojtani, látva, hogy a lány még feleletre sem érdeme-
síti.

- Nőül is veszem... Akármikor lesz rá szüksége...

És elment.

Mint valami átmeneti kellemetlenségről, úgy számolt be erről a látogatásról még mindig
öltözködő anyjának Elza. Azt egyszerűen elhallgatta, hogy Vermes megkérte a kezét. Benne
csak az maradt meg a jelenet utóízeként, hogy ő már odajutott, hogy őt «dacára valaminek»
lehet megkérni. Hogy ime akadt valaki, aki azt mondta, hogy «mégis» nőül veszi. Ez a
«mégis» bántotta, de Miklóstra gondolt, aki szerelmes nagyságban tűnt föl előtte. Besétált a
szobájába és kihuzta a fiókját, hirtelen rántással, hogy előgurult benne a szilva, a száraz aszalt
szilva. Miklósnak egyszerűen, világosan megírta, hogy jöjjön el, kérje meg a kezét, hogy az
anyja már beleegyezett. Aztán, hogy a levelet elküldte a postára, az ablakhoz ült az ő rendes
karosszékebe és elővette a könyvet, amelyet utoljára olvasott. Egy Maupassant regény volt.
Néhány lapot megforgatott benne, és letette. Nem volt kedve igazságokat bevenni. Valami
álmodozó mesekönyvet szeretett volna, jövődől boldogságról, kék hegyekről, világos égről,
királyokról, akik egy üvegczipellő miatt hadat viselnek. A könyvesszekrényhez ment, s
keresgált az alul összedobált régi kötetek közt, amelyeket gyerekkorában olvasott. Egy
szineskötésű könyvre nagy betűkkel volt nyomtatva: «Andersen». Valami fölbuzgó, nagy,
tisztá örömmel kapott utána, mint valami kincset, vitte magával a karosszékebe és belemerült;
mohón olvasta a kis czinkatona szomorú történetét, sorba a tengerkirály hosszu haju, halfarku
leányainak regéjét, megfürösztötte a lelkét ebben a halhatatlan, naiv könyvben. Ime, tudott

szomorkodni a babák szerelmein, vágatott a lelke tiszta fehér sivatagokon át a hókirályné szánkójával s igazán nem érdemelte meg, amikor a mamája már puderezett arczczal, fölsütött hajjal csak úgy félreszólt hozzá, miközben a tükör előtt nézte a ruháját:

- Már megint valami regényt olvasol?

IX.

Nem volt más a szobában, csak Elza, meg Miklós. Elza az aszalt szilvával játszott, épp az imént vette elő, a fiu nagy meglepetésére.

- Az apám, az apám - sóhajtotta Miklós - hiszen tudja...

Elzának az agyán keresztülvillant ez az érzés, hogy ő nem lesz ennek a fiúnak a felesége. Vannak, akik ezt előérzetnek nevezik, s mint öntudatlan érzést, bizalmukkal tisztelik meg. Pedig ez az okos ember agyának a rendesnél gyorsabb működése, amely a láncszemeket csodás sebességgel fűzi logikás sorozattá. Elzánál is így volt ez.

- Az apám - mondta Miklós - régimódi magyar ember. Becsületes ember. Nem ad semmit az előítéletekre, de «ehhez a dologhoz - így mondta - nincs sok kedve.»

Miklós, hogy Elza levelét megkapta, azonnal szólt az apjának. Az öreg bácsinak az volt az elve, hogy akit a fia szeret, azt ő is szereti s váltig hangoztatta, hogy ő ugyan nem lesz befolyással arra, hogy ki legyen Gál Miklósné. Most azonban ránczba huzta a homlokát:

- Nekem az apja nem tetszik - mondta pipája mögül - az üzlete nem valami tiszta. Nem szeretem, no... Még kártyázik is, ki tudja, nem bukik-e meg holnap...

Hát ezt így nem lehetett elmondani Elzának. Inkább az apját tüntette föl Miklós makacsabb, régibbmódi színben, így magyarázva az öreg vonakodását.

A lány már akkor izgatott volt:

- Miklós - mondta - nekem ne mondjon ilyeneket. Nagyon is csodálom, hogy egyáltalán előhozakodott ezzel...

- De hát az apám...

Elza fölkel, szembeállt vele s egészen az ajkához közeledve beszélt:

- Szeretsz?

Miklós csak gyöngéden hozzá érintette ajkát az övéhez, válasz gyanánt. A lány így halkán morzsolta a szót:

- Hát akkor ne gondold az apádra... Én se gondolok az enyémre...

Miklós erre egyszerre nagyon érezni kezdte, hogy a helyzet regényes. Az ilyesmit komolyabbnak képzelte, tisztább, derültebb beszélgetésnek, amelyben nem fordulnak elő ilyen mondások. De a pillanat hatalma alatt tartotta, érezte, hogy a lány szép és fejlett teremtség, előtte remegett a sötét piros, vérrel teli ajak, úgy, hogy szinte önmaga ellenére, de erővel, igaz rohammal csókolta meg hirtelen a lányt.

A mama kopogtatott az ajtón.

Rajtakapásról szó se lehetett. A mama - mint Elza mondani szokta - jól volt «trenirozva.» Ha egyszer a lánya azt mondta, hogy ezzel a fiatal emberrel négy szemközt akar beszélni, ne adj Isten, hogy megzavarták volna.

Most is kopogtattak.

- Szabad.

A mama bejött és a leányához ment:

- Pardon, fiam - szólt - itt a kis Ketty...

Elza olyasvalamit akart mondani, hogy küldjék el valami alkalmas kifogással. De már akkor Ketty nyulánk, izmos termete megjelent az ajtóban.

- Jó napot, miss Elza!

Brandtné tudta, hogy ennek ő az oka, s félelemmel vegyes harag támadt benne, hogy mit fog mondani Elza ezért a bejövetelért! A maga részéről is haragudott, mert tudta, hogy a lánya miről beszélt Miklóssal.

- Gál Miklós ur! - mutatta be Elza bosszusan.

A mama kiment, de borzasztó kíváncsi volt, szeretne volna tudni, hogy Elza mit végzett. Az ajtóban, úgy hogy csak a lánya láthatta meg, intett is neki.

Elza Kettyhez fordult:

- Pardon - mondta - a mamával kell beszélnem egy kicsit... Szórakozzatok addig...

Jónak találta tréfásan hozzátenni:

- Vigyázzatok magatokra!

Azzal kiment. Ketty az ablaknál állott, Miklós a zongorán heverő ujságban lapozgatott.

- Szép idő lehet künn - mormogta bajusza alól Miklós.

Erre hirtelen megfordult a kis amerikai leány. Csipőre tette a kezét s úgy állt ott az ablakban, mint valami stilizált leányarczkép. Kétoldalt a nyaka körül napfényes volt rakoncátlan szőke haja.

- Mister izé... - kezdte - hogy is hívják?..

- Gál.

- ...Mister Gál, mondja meg az igazat.

Miklós rábámult.

- Mister Gál - folytatta a lány a világ legnyugodtabb hangján - maga öt perczczel előbb megcsókolta miss Elzát...

A fiu nem tudta, mit mondjon erre a hihetetlenül váratlan kijelentésre.

- Éppen, mielőtt jöttem. Ugy-e? Én láttam, hogy maga is piros volt, meg Elza is. A haja is rendetlen volt. És magának is jobban kell vigyázni, nézze csak...

Azzal igen nyugodtan fejtett le Miklós kabátjáról egy letagadhatatlan hosszú leányhajszálat.

- De kérem...

- Tudom - folytatta Ketty - hogy most nehéz valamit mondani, ne is mondjon semmit. Majd én mondok valamit, de azt meg kell hallgatni. Az nem szép magától, mister izé, hogy megcsókol egy lányt, aki nem a menyasszonya. Érti?

Miklós megdöbbsent. Érezte, hogy most mosolyogva kellene lefőznie ezt a szép gyereket azzal, hogy de bizony, a menyasszonyát csókolta meg és megdöbbsent, mondom, arra az érzésre, hogy ezt nem tudta kimondani. Ketty pedig nem nagyon várta a feleletét:

- Nagy csunyaság, érti? Jellemtelenség, - érti? Az egy szegény, ideges lány, aki ebben az utálatos társaságban elromlott és maga ezzel visszaél. Én nagyon jól tudom, hogy miss Elza már mástól is meghagyta magát csókolni, elég szemtelenség azoktól az uraktól. Hát most, ha nem adja nekem rögtön a becsületszavát, hogy többet nem bolondítja ezt a lányt, úgy megverem, hogy az iskola óta még úgy meg nem verték. Érti?

Ez kissé meglepő az ismeretség első öt percében. De mit tehet egy szép kisasszonynyal szemben egy védtelen, a lovagiasságból kifolyólag gyöngé férfi? Odament a lányhoz, s miközben nem tudta, bosszankodjék-e, vagy nevéssen, szótlanul megcsókolta Ketty kezét. A gyerek azonban nem bocsátotta el a férfikezet.

- Most itt van a keze az enyémben, mister, addig nem eresztetem el, amíg meg nem igéri... Tudja, én amerikai lány vagyok és én fütyülök a maguk összes szokásaikra. Hallja, na nem néz rögtön a szemembe...

Miklósban már lézengett az a tudat, hogy komoly oldala is van ennek a dolognak. Komolyan, szépen ráemelte a szemét a kis lányra és elmosolyodott.

- Megigéri?

Ugyan mit tehetett volna szegény?

- Megigérem.

- Nem bolondítja többé.

- Nem.

- Soha?

- Soha.

- Most jó barátok vagyunk. Üljön le.

Azzal kedves mozdulattal helyet mutatott neki egy széken. Beszélni kezdett vele, s a hangja is szelidebb lett most már, barátságosabb, hiányzott belőle az a naiv komolyság, amelylyel a gyereklányok azt hiszik, hogy élet és halál urai bizonyos esetekben. Érdeklődve, melegen kérdezte:

- Szereti Elzát?

Miklósnak tetszett a dolog.

- Legyünk őszinték - mondta, - szeretem.

- Hm. Mióta?

- Vagy tizenkét év óta.

A kis Ketty nagyra meresztette a szemét:

- Lehetetlen...

- Lehetséges, - mosolygott Miklós, - ott van rá a bizonyosság is...

Mutatta az asztalkán az aszalt szilvát.

- Ez bizonyosság?

- Igen: Ezt adtam neki kisgyerek koromban örök emlékül...

Ezt már mind komolyan, de mosolyogva mondta, úgy, hogy ezuttal a kis Ketty került alul.

- És ő is?

- Azt hiszem...

Az amerikai lány mélyen a szemébe nézett Miklósnak, nem is titkolta előtte, hogy most jól meg fogja nézni. Megnézte az arcát, a természetét, a ruháját, a kezét.

- Maga szép fiu - mondta aztán.

- Köszönöm.

- Nekem ugyan ne köszönje, mert én éppugy a szemébe mondtam volna azt is, hogy utálatos... Érti?

- Értem. Maga pedig egy bájos lány. És most mondja meg, hogy mit akart az előbb avval az ígérettel?

- Azt akartam - pattant föl Ketty - hogy ez az Elza már egyszer férjhez menjen. Ha folyton ezeket a flirteket gyakorolja, sohse megy férjhez. Maga intelligens fiúnak látszik. Hát mondja, nincs itt az ideje, hogy az a lány férjhez menjen?

- Itt van. És...

- Micsoda «és»?

- És én éppen ebben az ügyben vagyok itt - tette hozzá finom mosolylyal Miklós, fölállva, s mélyen meghajolva a lány előtt, szinte bocsánatot kérve tőle, hogy le bátorkodott főzni őt az igazsággal, és bátorkodott becsületes ember lenni, aki feleségül is veszi azt, akivel csókolózik.

Ketty fölállt:

- Hogyan, hát maga...

- Igen, én.

- Hm.

Az már öntudatlan, a lánytól független sugallat volt, amely azt diktálta neki, hogy ez becsületes fiu. Kissé zavarban is volt, érezve, hogy ezuttal fölsült tulságos őszinteségével és szinte föllélekzett, amikor Elza hangját hallotta az előszobából. Daczos érzés fogta el, szerette volna pofonütni ezt a fiut, aki tizenkét év óta szerelmes, most el akarja venni azt, akit szeret és mégis csupa lovagias türelemmel hallgatta végig az ő vaskos gorombaságait. Szégyelte magát. Elpirult, mert tudta, hogy most ő a nevetséges alak. Ránézett így pirulva a fiura, aki diadalmasan s mégsem szemtelenül állott vele szemben és komolyan kérdezte:

- El akarja venni?

Az ajtó nyílott, Elza jött be, mosolyogva. Ketty rápillantott, s az ő arcán is látva a szépítő boldogságot, hirtelen barátnője felé fordult, miközben félhangon, szinte suttogva dobta oda a fiúnak ezt a szót:

- Kár.

Beszélgettek még egy ideig az időjárásról, a legközelebbi zsurokról. Ketty végül elmondta, hogy valami himzésmintáért jött. Ezt meg is kapta s azzal bucsuzott.

- Holnap a tárlaton...

- Holnap... pá!

Összecsókolóztak. Aztán komoly udvariassággal fordult az amerikai kisasszony Miklós felé, és széles, nagy mozdulattal nyújtotta felé a kezét, mint valami bocsánatkérő, hatalmas ellenfél:

- Isten önnel...

Miklós meghajolt, kezét akart neki csókolni. A leány lekapta a kezét, elvörösödött. Azzal hirtelen megszorította Miklós kezét és hangosan szólt:

- Magától bocsánatot kérek, mister. Pedig nem szoktam.

Azzal kisurrant az ajtón, Elza kikisérte, és visszajött:

- Miért kért ez a fruska magától bocsánatot?

Miklós zavarba jött:

- Miért? Izé... hát nem tudom...

A vállát vonogatta. Aztán hirtelen az órájára nézett, s borzasztó közönnnyel mondta:

- Valami rossz viczcset csinált.

X.

Óvatosan, halkan ment el másnap reggel Elza az anyjával hazulról, mert a papa aludt. Igaz ugyan, hogy már fél tizenegy volt, de az öreg korán reggel jött haza a klubból. Kicsit szomorúan mentek a műcsarnok felé. Az öreg Brandtnak szinte szétestek az arcza vonásai az átkártyázott éjjelen. A szeme révedezve járt jobbra, balra, majdnem hülye kifejezést öltött az egész arcza. Motyogott néhány mentegetőző szót, de nagyobb beszédet nem is mondhatott, mert a lánya meg a felesége valósággal megszökött előle, loppal, lábujjhegyen.

Az uton arról beszéltek, hogy nem lett volna-e jó Miklóssal menni a tárlatra. Így egy kicsit már éreztették volna a világgal, hogy a Gál fiu hozzájuk tartozik. De a mama nem akarta tegnap este, és akármily kinos erőlködéssel rejtegette is a szándékát, kiérzett egész viselkedéséből, hogy szeretne egyet fordítani a dolgon, még most is. Neki jobban tetszett Vermes. Utóvégre is egy jónevű fiatal ügyvéd, az irodája pompásan megy, derék ember, mégis csak az ő világukból való, s a többi. De az okos, ravasz lányt nem lehetett ily könnyen befonni. Azonnal kiérezte a rejtett szándékot, s a szemébe is vágta a mamának rögtön:

- Mama, te nagyon átlátszó vagy.

Az asszony - mit tegyen - összehuzta magát; borzasztóan félt attól a gondolattól, hogy esetleg ő lehetne a lánya boldogtalan házasságának okozója. Föl is tette magában, hogy bensőleg is beleegyezik a Miklós-féle kombinációba.

Mi tagadás, azért mégis örült, a mikor a Fürdő-utczán szembejött velük Vermes.

- No ilyen szerencse! - kiáltott föl a doktor - éppen magukhoz készültem, hogy együtt megyünk a tárlatra...

Mentek tovább, együtt. Az Andrássy-utnál kisütött a nap, így a tél közepén egészen tavaszi, langyos meleggel. A napos oldalon egymás sarkában járt a sétáló publikum. Utközben szinte kedvük kerekedett ahhoz, hogy nem mennek a tárlatra. Ilyenkor egy kis séta a liget felé többet ér a napon. De a műcsarnok épülete előtt mégis csak meggondolták magukat. Bementek.

A tárlat nem a rendes pesti műtárlat volt. A bazilika mögött igen nagy divat volt egyes friss szellemekkel együtt szidni az öreg mestereket, akik néhány konzervatív grófból és a még konzervatívabb államokból éltek. Ennek a tárlatnak a fiatal mesterei büszke önérzettel jártak a maguk törte göröngyös uton. Némelyek maradiságból szidták őket, csufolták a kiállításukat, a holdjaikról per narancs, a mezőikről per spenót beszéltek. Mások azért szidták őket, mert

divatban voltak; mint ahogy vannak Budapesten emberek: írók, festők és nemművészek, akik abból élnek, hogy a divat előtt járnak egy lépéssel.

A bazilika mögött azonban nagy divat volt az új iskola mellett szavazni. Elzáék is ezért keresték föl a tárlatot.

Az első teremben senki se volt. Egy hosszú, sápadt fiú, az «ujak» egyike nézett egy képet, összehúzott szemmel, a lelkével nézte, természetes, hogy a saját magáé volt. A második teremben lézengett már néhány látogató, a harmadikban pedig összegyűlt a vendégek zöme. Volt vagy harmincz ember. Itt akadtak rá Brandtéék Kettyre.

Igazán lehetetlen volt, hogy divatos lányok itt úgy köszöntsék egymást, hogy: «jó napot.» Elza megállott Ketty háta mögött és megszólalt:

- Szecesszió, szecesszió?

Ketty megfordult és elmosolyodott:

- Jó reggelt - mondta. Aztán kissé bosszankodva hozzátette:

- Nem szecesszió, hanem jó képek.

Együtt mentek tovább, így már volt a Vermes viczczeinek is közönsége. Az egyik ajtónál Ketty hátranézett:

- Nem tudom - mondta - ez a mister Gál hova lett. Egy festővel az előbb...

Elza kissé daczosan vágta oda:

- Ha mister Gálnak tetszik, majd utánunk jön. Csak nem várunk rá....

- Persze, hogy nem - szólt Vermes.

A negyedik teremben már valósággal családi lett a hangulat. Ott találták egy kép előtt a kis Manczit a mamájával, meg Arturt, aki az utóbbi időben a szép franczia guvernánt miatt feltűnően sokat volt együtt Mancziékkal. Ahogy most Elzát meglátta, hozzá csatlakozott. Rég nem látta már s most egyszerre megütötte a lelkét ez a csinos jelenség, a szépruhás, csinos lány, aki mostanában már nem is volt oly szomorú, mint azelőtt s éppen ezért kíváncsabbnak látszott.

- Hogyan, Artur, maga még él?

- Bátorkodom...

- Szép magától.

Hogy széthúzódott a kompánia, s egy-egy foszlánya egyes képek előtt ragadt, egyedül maradt Arturral. Pajkos kedvében eszébe jutott, hogy jó lenne egy kicsit ugratni ezt a fiút. Megszólította.

- Maga még mindig...?

- Mit: «még mindig»?

- Ugyan ne affektáljon...

- Hja, vagy úgy! Persze, hogy még mindig...

Elnéztek az ajtó felé, s látták a másik teremben egy kép előtt Kettyt, amint hevesen vitatkozott Miklóssal. Artur mondott is rájuk valami megjegyzést, de ezt Elza nem hallotta. Csak nézett ki, nézte a kis amerikai lányt, s ezuttal meglátta benne azt, amivel eddig nem is törődött. Látta, hogy az aczélsasszony igen csinos. Az öltözete sötét és harmonikus, testhez álló. A ruhája valami kedves összhangban volt kissé merész kalapjával. Az egész teremtsében volt

valami lendület, valami egységes vonás, mint amikor egy festőnek egy nőalakjára azt mondják, hogy svungos dolog. Kissé tulságosan is elbámult rajta, úgy hogy ezt észrevéve, hirtelen Arturhoz fordult:

- Tessék? Mit mondott az imént?

Artur ismételte:

- Hogy szép pár. Azt hiszem, a kis Ketty...

Mosolygott, és hunyorított a szemével. Elza ránézett, hirtelen:

- Azt hiszi? - mondta.

- Azt.

- Hát én nem hiszem.

Azzal sarkon fordult, és érezte, hogy nagyon haragos. Attól is elment a kedve, hogy folytassa az Arturral való kaczerkodást. Benn aztán elmosolyodott, mert látta, hogy a kis Manczi folyton hátrapillant egy kép előtt nézve, hogy nem beszél-e ő valami bizalmas dolgot Arturral. De ez a mosoly csak egy pillanatig tartott. Nyomban aztán hozzájuk jött Ketty Miklóssal.

- Nini, Elza! Kezét csókolom.

A lány úgy tett, mintha most látná csak meg Miklóst:

- Nini, Miklós! Hát maga itt van? Nem is láttam.

- Pedig már itt vagyok egy órája...

A mamák előtt végeztek a képekkel. Manczi mamája borzasztó jól mulatott egy nagyon zöld tájképen, és Brandtné úgy találta, hogy neki is illik vele csufolni a festőt. Már mentek kifelé, hisz csak éppen az kell, hogy az ember azt mondhassa: «láttam a szecessziót». A többieket maguk elé küldték, s úgy vonultak ki, hangosan, alaposan végignézve a szembejövőket.

A kapunál elváltak. Artur Mancziékkal kifelé ment, a ligetbe, Elzáék pedig hazafelé indultak, a mama félénken, s folyton Elzára pillantva bár, de mégis meghivta ebédre Vermest.

Miklós az utcán egy pillanatra egyedül maradt Elzával. Hozzáhajolt és egyszerűen mondta:

- Miért mondja maga nekem, hogy «nini, maga itt van?» - amikor előzőleg öt percig szemmel tartott?

- Szemmel tartottam? - mondta közönyösen Elza - nem is tudom...

Ketty hátul kiáltott:

- Mister Gál! Nem lehet megszökni! Amig be nem végeztük a vitát, maradjon velem!...

A fiúnak ez a kiállítás kellemetlenül esett. Zavartan mondta:

- Összekaptunk egy képen, megyek, igazat adok annak a kis fruskának, mert még megver.

Mosolygott is. De Elza arcza komoly maradt, talán fanyar is lett egy kicsit, amikor nyugodtan, halkán, alig észrevehető vállvonással mondta:

- Óh, csak tessék.

XI.

Az ebédnél nem érezték magukat valami nagyon jól. Az öreg Brandt - mint délben kitünt - azt üzenete, hogy nem mehet haza ebédre. Sürgős dolgai vannak. Az üresen maradt teritéknél Vermes foglalt helyet, s hiába iparkodott még mindig tréfálni a tárlati festők rovására, a hangulat fagyos maradt. Ebéd után aztán, hogy a mama egy kicsit átment a másik szobába, Elza az ablakhoz ült, az ő kis asztala mellé. Vermes melléje kuporodott egy kis puffra és nézte. A lányon erősen meglátszott, hogy most szeretne magára maradni. A délelőtti kis semmiség, az a jelentéktelen kis szcénája Miklóssal - valami nagyon kevésbé, de mégis bántotta. Különösen azért haragudott, hogy Miklós visszament a kis lányhoz. Megérezhette volna a hangján, hogy neki nincs inyére ez a dolog.

Igy elgondolkozott, kinézve az ablakon. Vermes az arcát nézte, azzal a szerelmes szomjúsággal, amely a szemeken köröskörül folyton iszik, de mégis kielégítetlen marad. Most már a doktor is biztosra vette, hogy Miklós feleségül veszi Elzát. Az ő reményei nagyon lelohadtak, s mindazonáltal volt benne valami, ami a további küzdelemre ösztökélte. Tetszett is magának a Jókai-regényhős szerepében. Nem volt okos ember s éppen ezért megragadott minden - bármily jelentéktelen - alkalmat, amely súlyt adott neki. Ő például nagyon örült, ha olyan társaságra nyithatott ajtót, amely még nem tudta, hogy a francia köztársaság elnökét meggyilkolták. Akkor aztán nyugodtan előadta az értesüléseit s valóságos hősnek képzelte magát ebben a pillanatban, amikor ő egy francia anarkista jóvoltából figyelmesen hallgatott központja egy társaságnak. Most is elhatározta, hogy «súlyos» lesz. Nyugodtan - tudta, hogy így kell - megszólalt:

- Maga bánkódik, Elza.

- Én? Azt ugyan ne higgye.

Hallgattak egy kicsit. Vermesből aztán szépen stilizálva kitört az ostobaság:

- Én mindent láttam, kedves Elza.

- Ugyan mit látott?

- Láttam és látom, hogy haragszik Gál Miklósról.

Vállat vont, mosolygott. Igazán nagy rutinja volt az ostobaságban:

- Magának rosszul esik, hogy Gál annyit foglalkozott ma reggel a kis amerikai lánnyal...

- Kérem, ne bolonduljon meg, az istenért!

- Ez nem bolondság, higgye el. Amit látok, azt látom.

Elza fölkel:

- Vermes, ha maga bosszantani akar engem, akkor mondja meg előre, hadd nevessek rajta. így nem szeretem a dolgot...

Elnézett az ablakon át a gyárkéményes messzeségbe, látszott, hogy a lelke legtitkosabb mélyéről valami meghazudtolja a szavait. Érezte, hogy amikor ilyen öntudatosan hazudik, ilyen világosan képmutató, egészen másképp is hangzik a szava.

Vermes nyugodtan beszélt:

- Én csak azt mondtam el, ami az érzésem. Nagyon sajnálnám, ha megbántottam volna.

Volt valami a hangjában a diadalmas gyerekéből, aki odamosolyogja az abrosznak: «nini, leöntöttelek szósszal».

- Ha óhajtja - folytatta neki bátorodva - nem szólok semmit. De azt hittem, mint jóbarátjának, van jogom a megfigyeléseimet előadni.

- Nincs joga - mondta kurtán, végleg elárulva magát a lány.

De azért jól érezte magát e mellett az ember mellett. Mégis jó az a tudat, hogy ime van körülöttünk egy romantikus csacsi, akit meg lehet ütni, ki lehet csufolni, aki akkor nevet, amikor bántjuk s akkor sir, amikor jót teszünk vele. Aztán tűzbe-vízbe elmegy érettünk, reményekből él, bizik minden szalmaszálaban, az utolsó pillanatig, s amikor elvesztette, talál egy másikat.

Fölállott, meghajolt:

- Kezét csókolom, Elza. Köszönöm az ebédet.

Azzal indult kifelé. Már az ajtónál volt, amikor a lány feléje ment, s olyan hangon, amelyből előre tudni, hogy most még egy jó félórát itt maraszt, szólalt meg:

- Hát mondja... komolyan azt gondolja, hogy Gál Miklós...

XII.

Miklós a Váczi-köruton ment hazafelé. Fölnézett valami társaságba, de nem érezte magát jól, hát amugy angolosan eltűnt. Körülbelül azon a ponton volt, hogy egy kis esti sétára határozza el magát, amikor egyszerre maga mellett találta Kettyt. Kissé meglepődött, hogy ez a fiatal lány hat órakor egyedül siet az utcán. Utóvégre is télen hat órakor már késő este van.

- Ne is bámuljon, mister Gál, csak jöjjön - mondta Ketty gyerekesen aggódó hangon. - Csak jöjjön, majd elmondom az uton. Addig is kíséren haza, tegye meg nekem ezt a szivességet...

Miklós mosolygva egyezett bele a szivességbe.

- Képzelse csak, mi történt velem - szólt Ketty, kissé lihegve a nagy sietéstől - elmentem délután fél négy órakor bevásárolni, utközben fölnéztem egy barátnőmhöz, lett fél öt, aztán akkor jutott eszembe, hogy megfeledkeztem a bácsi születésnapjáról. Vissza kellett menni a városba s mire megalkudtam erre az ekrazé-szivartárczára, már ilyen késő lett. Ugy-e van legalább is fél hat?

- Hat óra mult.

- Jesszusom! Siessünk... hogy' kikapok én otthon!

A fiúnak kellemetlen volt az eset. Nem szerette volna, ha meglátják az aczélkisasszonynyal, de meg el se akart válni tőle. Ketty csak egy pillantást vetett az arczára, s mindjárt megjegyezte:

- Ugy-e nem örül most, hogy velem kell jönnie...

- Óh...

- Én tudom, ne is mondja! De hát mit csináljak? Ha egyedül érkezem haza, ugy összeszidnak, hogy két éjszaka sirok utána... Csak menjünk itt az Andrássy-uton. Azt hiszem, semmi titkolni valónk sincsen....

Itt elhallgatott. S ahogy hallgatagon mentek egymás mellett, egyszerre mind a kettő ugyanarra a dologra gondolt. Arra a kis botrányra emlékeztek, amelyben Elzának volt része, mert meglátták Miklóssal a ligetben. Sokáig suttoztak erről a bazilika mögött, de aztán bele kellett nyugodniok, amikor az a hír járta, hogy a fiatal Gál elveszi a Brandt-lányt. És amikor gondo-

latban odaértek, hogy a fiatal Gál elveszi a Brandt-lányt, kissé meghökkentek mind a ketten. Az aczéلكisasszonynak most először életében tolakodott lelkébe furcsa szinezettel ez a kérdés:

- Hát csakugyan elveszi a fiatal Gál a Brandt lányt?

Hogy miért, azt nem tudta, de érezte, hogy ő nem tanácsolná a fiatal Gálnak ezt a házasságot. Valami haragféle is csirázott benne Elza iránt. - De már sokáig mentek hallgatagon egymás mellett, mondani kellett valamit. Az aczéلكisasszony egész nyíltan megkérdezte:

- Lesz valami abból a házasságból?

Miklós tudta, hogy miről van szó, de azért megkérdezte:

- Milyen házasságból?

- A magukéból. A magáéból, meg a miss Elzáéból.

Kipirult Ketty ebbe a kérdésbe. Most már fölemelt fővel, biztosan haladt a fiu mellett. Talán érezte azt a különbséget, amely közte és ennek a fiunak a leendő menyasszonya között van. Bánta is ő, ha tapintatlan, bánta is ő, ha kellemetlenül esik Miklósnak az ilyen kérdés, ő kimondta. Nem volt annyira raffinált, hogy a látszatokból és a nüánszokból éljen, mint Elza és a hozzá hasonló lányok. Ő csak az állító mondatokat ismerte, meg a tetteket. Ő nem volt ebbe a társadalomba való.

- Nos, hát lesz belőle valami?

Átragadt Miklóstra is ez a szókimondás.

Ami Kettynél született nyíltság és őszinteség volt, az nála most lázként nyilatkozott. Mint vannak emberek, akik, ha becsipnek, szellemesek és ötletesek, de csak akkor.

- Ha azt akarja, hogy őszinte legyek...

- Azt akarom.

- ...akkor nem tudom, hogy mikor lesz belőle valami.

Most már a szerelem beszélt az amerikai kisasszonyból, az öntudatlan, gyerekes, halálos első szerelem:

- Nem azt kérdeztem, hogy mikor, hanem azt, hogy egyáltalán lesz-e belőle valami?

- Hát azt se tudom.

Ez nagy diadal volt. Ahhoz talán fiatal lánynak kellene lenni, hogy az ember ezt a hatalmas diadalt méltányolhassa. A kis Kettynak egész testén végigreszketett a győzelmes szerelem, a természetes érzés, mint ahogy a finom aczéلكpengén tiszta rezgéssel, nemesen csöndül föl a hang, ha megütik. Lázas nem volt, de boldognak érezte magát. Öntudatlanul is közelebb húzódott a fiuhoz. Az szomorú lett, hogy így egy kicsit elárulta ingadozását, de aztán férfiasan bevallotta magának, hogy mégis csak jobb az, ha az ember nem hazudozik. Egészen más levegőt szivott e mellett a teremtés mellett, aki szinte hipnotikus erővel szuggerálta bele az őszinteséget. Az a tudat, hogy vonzódik az aczéلكisasszonyhoz, nem töltötte el szégyennel, hanem valami jóleső nyugodtsággal. Ez a dolog tiszta volt, világos.

Most már tudatos némasággal mentek egymás mellett. Érezték, hogy nagyon eltörpül lelkükben Elza alakja. Ketty, aki nagyon szerette a Brandt-lányt, elcsodálkozott azon, hogy most ilyen hidegen tudja élvezni azt, hogy elvette tőle Gál Miklóst.

Már közel jártak a Ketty nagybátyjának házához. Előre tudták mind a ketten, hogy ma fönn a kései hazajövetel megmagyarázása után kezdet fognak szorítani és egymásra néznek. Érezték, hogy ez a kézfogás nagy boldogság lesz, s hogy annak a pillantásnak a nyomán megresz-

ketnek az egymás szemétől. És Miklós lopva rápillantott a szerelmes aczélsasszony nyílt, szép arczára. Érdekes: ez a lány nem hunyta le félig a szemét, mint a finom érzékű szerelmes pesti kisasszonyok. Az ő szeme ebben a nagy emberi pillanatban tágra nyílt, világosan égett. Az ajka mintha a kicsattanásig megtelt volna vérrel, de nem reszketett. Csak az orrczimpáján járt ki-be a rendesnél nagyobb reszketéssel, mélyebben a levegő. Nem inspirált szenvedélyt. Nem lehetett azt gondolni mellette, hogy: «no, ezzel élni három hónapig, aztán meghalni...» - mert ilyenek is vannak. Ő mellette azt lehetett érezni, hogy evvel egy egész életet kell végigélni és még aztán se halni meg. A legjellemzőbb érzés az volt, hogy az ő szerelmese a közös öregségre is boldogan tudott gondolni.

A téli este enyhén borult feléjük. Hó már rég nem esett, mintha bekukkant volna a világba egy két napra a tavasz, hogy lehet-e már jönni. Künn, a kertek közt szinte hiányzott az akácz mézes illata, hiányzottak a haldokló fehér virágok a gyalogjáróról.

Ez volt az az este, aminő minden ember életében van egy. Amely egy rövid negyedóra alatt multtá válik, talán azért, mert annyira tele van a mi lelkünkkel. Minden jelentéktelen nap, ha multtá lett, értékes a mi szívünk előtt. Ez a csodálatos, egyetlen nap rögtön becses multtá változik és bánatos örömmel borul a lelkünkre.

Ketty hirtelen megállott.

- Elza jön - mondta egyszerűen.

Mintha rajtakapták volna őket, úgy megijedtek.

- Szökjünk ebbe az utcába - mondta a fiu.

- Szökni...? Én...?

- Hát akkor menjünk vele szembe. Bátran.

Elza sietve jött befelé. Mellette tipegett a szobalány, nagykendőjébe burkolózva. Ugyanonnan jött, ahonnan aznap éjjel, amikor Miklóst meglátta a gázlámpa alatt, a hóban.

Zsur...

Néhány lépésnyire voltak már tőle, amikor egy fogat robogott arra. Elza kinézett a kocsit felé s volt remény, hogy így elhalad mellettük, anélkül, hogy észrevenné őket. De a szobalány nagyot mosolygott és Ketty mellett megszólalt:

- Kezét csókolom, kisasszony.

Erre aztán mind összenéztek. Elza pillantása csak Kettyre meredt, mintha kérdezte volna: «Hát ez is?» Miklós nyugodtan állott, bizonyos óvatossággal egyforma távolságra mind a két lánytól. Tudta, hogy itt elkerülhetetlen a jelenet, s épp azért még azzal se akart pártállást foglalni, hogy az egyikhez közelebb van.

Ketty egészen nyugodtan, az ő rendes hangján szólalt meg:

- Jó estét, miss Elza! Hazafelé?

Elza halkán szólt:

- Igen, hazafelé... És maga? Egy kis séta, nem?

- Oh, nem. A városban rám alkonyodott. Aztán találkoztam Gál urral, megkértem, hogy kíséren haza.

A Brandt-lány mosolygott, mintha mondaná: «tudom én már ezt!»

Kettyt bántotta a dolog. Bele is pirult abba a gondolatba, hogy ez mosolyogni mer rajta és kipattant belőle a kérdés, élesen:

- Miért mosolyog?

- Oh semmi... semmi...

Az aczélkisasszony közelebb ment hozzá:

- Az nem igaz, hogy semmi! Maga azért mosolyog, mert én mister Gállal megyek haza!

Már pityergőre állott a hangja:

- Maga azért mosolyog, én tudom. És ne mosolyogjon...

Majdnem sirt már. És most már mind a ketten érezték, hogy megindult köztük a küzdelem. Elza elkomolyodott s amikor látta, hogy Miklós akaratlanul is részvételt néz a kis amerikai lányra, aki védtelenül áll itt kellő közepén a pesti pletykatársaságnak, fölvetette a fejét, daczosan.

- Hát azért mosolygok, igen, amiért gondolja! Érti? Most megmondtam.

Ketty sirni kezdett, s a földre ejtette a kis csomagjait, a gyerekes, tiszta ajándékokat, amelyeket a nagybátyjának vett, a kis ersényét, csak hogy könnyes szemét eltakarhassa. Összerándult a válla, nagyon keservesen sirt. Ugy átvillanhatott egyszerre egész lelki világán az, hogy őt, az apátlan, anyátlan gyereket, aki ideszakadt a világ másik végére, boldog volt, jól viselte magát, most ilyen rutul megtámadja egy bűnös idegen, s általa a pletykatáviróval működő egész társadalom.

Elza szemben állott vele, s most már sajnálta is a lányt. Ő - most látta csak világosan - Miklóst akarta megbántani. És ránézett a fiura. Az nagyon komolyan nézett maga elé, mintha valami igen fontos mondáson gondolkoznék. Majd, hogy egyebet nem tudott tenni, lehajolt, és szépen fölszedte a Ketty földre hullott kis csomagjait. Erre aztán halkán megszólalt Elza:

- A lovag.

Majd hátraszólt a szobaleányának:

- Menjünk.

Azzal tulzott előkelőséggel bólintott köszöntést Ketty és Miklós felé, s átment a másik oldalra, sietett hazafelé.

Miklós az aczélkisasszonyhoz fordult:

- Ketty...

Az csak zokogott, csöndesen, nagyon mélyről. A Gál-fiu megfogta a kezét, le akarta venni a szeme elől, de hiába. Körülnézett; szerencsájukra alig lézengett egy-két ember itt künn, a villák között. Akkor nagyon őszintén, olyan hangon, amelyen egy férj mond valami igen bizalmas dolgot a feleségének, a fülébe sugta:

- Elment már.

Ketty erre levette a kezét az arczáról. Szepegő kis szája megtartott valamit a siró karakterből, a szeme könnyes volt. A zsebkendője után nyult. Hogy a fiu így meglátta, nem fojthatta magába ezt a szót:

- Édes...

Az aczélkisasszony ránézett, s oly nagyot sóhajtott, szaggatottan, hogy a vállai is megrándultak belé. Mintha újra a lélek mély kutjába merült volna a könnyeket felhozó vödör.

- Menjünk haza - mondta Miklós - mert már nagyon késő lesz...

- Igy, kisirt szemmel?

Miklósnek eszébe jutott, hogy ha így, kisírt szemmel megy haza Ketty, s elmondja, mi történt vele, még jobban fognak rá haragudni.

- Most már mindegy - mondta - ha egy félórával később is ér haza... Menjünk, sétáljunk egyet...

Elvette a csomagokat a lánytól, aki eddig nem bízta rá egyiket se.

- Tegye el a zsebkendőjét - szólt gyöngéden - vörösre dörzsöli a szemét...

Azzal megindultak ki a liget felé, a kis mütermes utczákon, a festők csöndes országán keresztül. Egy utczasarkon megállott Ketty. Eszébe jutott, hogy nem is olyan régen itt találta Elzát, aki akkor megakart szökni Miklóssal. Akaratlanul is kitört belőle:

- Itt...

- Tudom - vágta el a szavát Miklós.

Aztán egymásra néztek. Az aczélkisasszony megállott.

- Mister Miklós - mondta - emlékszik, hogy én magát tegnapelőtt megbántottam?

- Engem?

- Igen, magát. Elzáéknál. Amikor megcsókolta... Amikor azt mondta, hogy olyan régen szereti... valami nagy időt mondott. Ha jól emlékszem, ezerkétszáz évet... hogy azóta szerelmes...

- Nos?

Komolyan, egyszerűen kérdezte a lány:

- Igaz volt az?

- Nem - mondta nagyon csöndesen Miklós - tegnapelőtt óta vagyok szerelmes.

És fölöttük mind, mind ragyogtak a csillagok, mint a Daudet provençei pásztora fölött, a hegyekre boruló nagy égen, a végtelen szerelem örök reszketésével.

XIII.

Mindenki azt hitte, hogy a tél nagyon enyhe s hogy még visszajön a hó. De nem jött. Hanem igazán érezni lehetett a tavaszt, hogy közeledik, már előre küldte a városban jellegzetes illatu lehelletét. A korcsolyázásról persze szó se lehetett s hogy a drága bérletjegyek tulajdonosai mégis részesüljenek valamicske kárpótlásban, a korcsolyapálya mellett a katonazene hangjainál diszes korzó volt. Vagyis kivitték a toaletteket s megbetegedtek az előkelő hölgyek és urak, részint az irigységtől, részint a meghülés következtében.

Elza is bosszankodva tért haza a korzóról az anyjával. Ma nem volt sikere. Artur csak éppen udvariasságból csatlakozott hozzá, ime, már ez a semmi sem törődik vele. Az ismerős huszárönkéntes épp öt perczig sétált velük. Vermes nem volt ott, pedig most milyen jól esett volna, ha van valaki, aki folyton velük sétál. Szégyelte magának bevallani, de első dolga az volt, hogy körülnézzen, látja-e Kettyt vagy Miklóst. De egyik se volt ott. Így hát elég korán mentek haza. Az uton a mama megszólalt:

- Mi van Gállal? Már száz éve nem volt nálunk.

Elza vállat vont:

- Azt hiszem, elutazott, - hazudta.

Csak a formán gondolkozott még, amelyben anyjának tudára adja, hogy nem lesz a dologból semmi. Szégyelte nagyon az egészet mindenki előtt. De a minapi esti jelenet oly mélyen bántotta meg, hogy békés elintézésre gondolnia se lehetett. Azt teljes bizonyossággal tudta, hogy Miklós beleszeretett az aczéلكisasszonyba. Annyira okos és finomérékű lélek volt, hogy már az első napon tisztában volt mindennel. Siettetni nem akarta a dolog természetes fejlődését, az a jelenet pedig teljesen kapóra jött, hogy hirtelen elvágjon mindent, ami elvágandó, s egybeforraszsza mindazt, aminek egygyé kellett lennie.

Otthon bezárkózott a szobájába, és most először életében konstataálta, hogy komolyan boldogtalan. Ruhástul végigfeküdt az ágyán, és minden lélekzeténél fájt a lelke. Nagyon szerette azt a fiut, s most úgy érezte, még jobban szereti, de már vad érzéssel, amely tép, rombol, vakon. Csakhogy itt nem lehet erőszakoskodni, mert csak egyetlen hibás lépés kell, hogy nevetségessé váljék az ember.

Csöngettek. A kis Manczi jött.

Ez hirtelen valami csekélyke jókedvet csöpögtetett belé. Jól esett neki, hogy most körülbelül egyformán érez ezzel az álom-királykisasszonynyal. Hirtelen föl is villant benne a gondolat, hogy kifaggatja. Rá kell ijeszteni - gondolta - így a legbiztosabb.

- Manczi - mondta neki - én magának jó barátja vagyok.

- Óh, igen.

- Hát akkor vallja be nekem, hogy sze-szerelmes. Ugyis tudom...

A kis lány ez ellen a támadás ellen nem tudott védekezni. Hebegett valamit:

- Én... hát...

- No vallja be. Arturba szerelmes.

Mit tehetett, az asztalra hajtotta szőke fejét a gyerek, és felelt:

- Igen...

- És Artur?

- Azt mondta, hogy szeret. De mindig megmagyarázza, hogy úgy szeret, ahogy például a nagymamáját szereti. Így csufol.

- Várjon csak, Manczika. Két év múlva maga nagy lány lesz, akkor majd a térdén fog maga elé csuszni az a rossz fiu.

- Óh, két év...

- Nem sok idő.

- Dehogynem. Vagy talán nem is sok, de nagyon soká tart. Vagy legyen egészen kicsi az ember, vagy legyen nagy. De így... Senki se érti meg az embert...

Hallgattak mind a ketten. A kis Manczi, aki mindenről kitűnően volt értesülve, tudta, hogy Miklós már másképpen érez. Talán ezért volt ő is oly bizalmas Elzával szemben. Aztán a nagy lányra nézett és a kezébe vette az aszalt szilvát, amely az asztalon szomorkodott, egymagán.

- Most én kérdezek magától valamit,

Elza.

A Brandt-lány elmosolyodott. Aztán belátta, hogy igazán érdemes evvel az okos gyerekkel beszélni. Ez vele egysorsu, értelmes és szereti. Meg aztán ez a legártatlanabb mind között.

- Mit akar kérdezni?

A gyerek igen komoly arccal szólalt meg:

- Boldog maga, Elza?

Talán komikus volt, de annyi volt benne a báj és a meleg szeretet, hogy érdemes volt erre felelni:

- Nem, fiacskám.

- Ugy-e, a Gál Miklós miatt?

- A miatt. Én is úgy vagyok, mint maga, csakhog... nagyban. Tudja?

- Tudom.

- Engem se szeret az, akit... én szeretek.

A kis lány nagyon bizott abban a két esztendőben, úgy, hogy ez a kijelentés rosszul esett neki. Izgatott lett:

- Hát maga azt hiszi, hogy Artur engem egy csöppet se szeret?

- Dehogy hiszem, fiam. Hanem mernék egy csomag Kuglerbe fogadni, hogy maga mégis máshoz megy feleségül...

A kis lány hirtelen közbevágott:

- És maga?

Elza nem is gondolkozott a feleleten. Sóhajtott:

- Én is.

Csönd lett. Most hirtelen Vermesre gondoltak mind a ketten, s oly biztosan megéreztek, hogy egy volt a gondolatuk, hogy a kis lány csak ránézett a nagyra, mondván:

- Ahhoz?

Amire Elza a kétségbeesés léhaságával, vállat vonva mondta:

- Ahhoz. Ikszhez. Vagy talán Ipszilonhoz...

Kissé kellemetlen volt, hogy a másik szobából tisztán behallatszott a mama meg a papa veszekedése. Kártyáról volt szó.

Manczi egy magot tett a hamutartóba.

- Mi az? - kérdezte Elza.

- Jesszus, - ijedezett a szőke gyerek - észre se vettem... Egy aszalt szilva volt itt...

- Megette?

- Meg.

XIV.

Jöttek, sugaras illatszárnyon, az első tavaszi napok. Még az aszfalt alól is fölbuzgott a föld ébredése, valami kellemes, édes langyos szag csapta meg az embert az utcán. Az ablakok most már nyitva maradtak egy-két órára takarítás nélkül is. Elza az ablakhoz vonzolt egy karosszékot, beleült, a fejét hátravetette és lecsukott szemmel élvezte, ahogy a gerjesztő

csiráktól terhes levegő járja át a tüdejét. Mintha mindjárt az ereibe is átment volna, úgy buzgott föl benne egyszerre az élet után való vágy. Ebben a tavaszi fölbuzdulásban megérezte, hogy szép, végigsimitotta arcát, állá alá tette a kezét vánkosnak, gyönyörködött magában.

A szomszéd szobában már egy óra óta tanácskozott a papa a mamával. Az öreg Brandt nagyon sokat vesztett a kártyán, s ahogy Elza a társalgásból, a hangulatból kivette, nagy a baj. Az öreg ember valósággal gyerekesen gyáva lett, amikor az egyetlen talaj, amin mozogni tudott: a pénz, inogni kezdett alatta. Mohó érdeklődéssel hallgatta mindenkinek a tanácsát, de tenni semmit sem tudott. Ezuttal igazán pénz kellett volna, ajándékba vagy kölcsön, de pénz, sok pénz.

Benn tanácskoztak és Elza azon igyekezett, hogy ne halljon meg semmit a beszédükből. Nagyon érzékeny lett. Valahonnan messziről harangszó rezgett át a Dunán, bongó, édes reszketéssel, szinte érezni lehetett, hogy a kocsizajt kikerülve a házak fölött lendül tova a tavaszba. Könnyeket érzett a szemében, maga se tudta, miért. Kettytől nem irigyelte a boldogságát, Miklós képe pedig lelkének legmélyebb rétegeire szállt. Előre tudta, hogy haláláig szeretni fogja ezt az embert. Most már bizonyos volt, hogy neki más lesz a férje, Miklósnak más a felesége. Illúziókról tehát szó se lehetett. Csak előre tudta, hogy most lép bele életének abba a főlvonásába, amelyen át gyakran fog föltozkodni a fölszínre ez az ember, akit a lelke mélyére temetett. De megmarad benne és sohse fogja keserü váddal illetni. Most értette csak, hogy mi az, a mikor esős őszi napokon asszonyok elnéznek az esőfátyol mögé és hallgatnak, néha könnyeznek. Az a sok asszony mind összevéve egy nagy temető, mindenikbe van temetve egy kép. Valami rossz, haszontalan fiú, aki megbántotta őket, de akit szerettek. A korai szerelmek minden édessége ott reszket örökkön az ő lelkükben és szomorú őszi napokon avagy a zsendülő tavasz jöttével följárnak az ő holtjaik, helyet kérnek szívük világában. Még akkor is rakoncátlanok, zsarnokokként viselkednek. «Sirj!» - parancsolják az asszonynak, s annak oly jól esik egy-két könny. Elvesztett utakon át jönnek vissza, s magukkal hozzák az emlékeket. Érzik, hogy ők az urak, s ezzel visszaélnék. Csupa kép, testetlen árny, de mind erősebb, mint akármelyik élő. Az ő pártjukon van a múlt, a boldogság, a szerelem. S ha ilyenkor a férj vagy a szerető megjelenik, átöleli az asszonyt, s kérdi tőle:

- Miért oly szomorú, édes?

A szemek lecsukódnak, az emlék indul, nagy szerelmes csókkal bucsuzik tőle a lélek. A gondolat visszamegy a múltba, az asszony egyet sóhajt, talán a szemét is megtörli, s vidáman szól:

- Mit kérdezt, édes?

Elza tudta, hogy Miklós az ő lelkének a múltja. Érezte, hogy ezért becses lesz előtte egész éltén át. Ilyenkor annyira különvlik a személy a képétől, hogy az ember szinte örül, mondván: «Nini, te másik lány, aki nőül mégy hozzá, meg vagy csalva! Ő itt maradt, az enyém mindhalálig.» - Ezek a megbocsátás pillanatai. «Végy el mást, hiábavaló erőlködés. Itt vagy, itt maradsz.»

Lelki világa mind csöndesebb, nyugodtabb lett. Most, hogy Miklóst így magába zárta, csodálatos közönyt érzett a való dolgok lefolyása iránt. A legkisebb gond se bántotta, ha arra gondolt, hogy más lesz a férje. Talán az is hozzájárult ehhez, hogy már változtatni úgy se lehetett a dolgon.

Hogy elmélázott az aranyugáros tavaszi délutánba, észre se vette Vermest. Az ügyvéd bejött a szobába, s természetesen lábujjhegyen ment Elzáig, sőt roppantul örült ennek a romantikus megjelenésnek. Aztán igen csöndesen, hogy a hangulatot ne zavarja, megszólalt:

- Jó napot, Elza.

A lány visszafordult, furcsának találta ezt az érzést, de igazán örült most, hogy ez a férfi itt megjelent. Összeillett ebben a pillanatban az ő megbántott, daczos lelkével ez a hajlékony anyag, ez az engedelmes szolga, mondjuk egyszerűen: hű kutya. Igazi rokonszenvvel szorította meg a kezét, s maga mellé ültette. A szemét elégülten járatta a gondosan ápoltságán és bőkokat is mondott a remegő embernek:

- Milyen elegáns ma!

A papa meg a mama még mindig tanácskozott. Közelebb ült Vermes a lányhoz és beszélni kezdett vele. Már ezzel az emberrel nem lehetett birni: shakespeareileg tapintatlan volt. Kinos erőlködést fejtett ki, hogy a beszélgetést Miklósról és Kettyre vigye át, s ha ez tiz-husz mondat után sikerült is neki nagynehezen, a lány egy szavával visszaterelte valami közönyös dologra. Később azonban ő is rájött, hogy most mind a kettőjüket ez érdekli legjobban, s olyan hangon, amidőn távollevő férjéről kérdezősködik az asszony, megszólalt:

- Hát mondjon el mindent, amit Miklósról tud...

Igy már nem volt inyére Vermesnek a dolog. Fájt neki, hogy a lány tudakozódik, érdeklődik. Ezért kissé kedvetlenül adta elő értesüléseit:

- Sietnek. Nagyon sietnek. A lány nem akar várni, az eljegyzés nemsokára meglesz. Miklós nem volt itt azóta?

- Micsoda kérdés.

- Hát csak kérem...

Elhallgattak s most néma csöndben ültek egymás mellett. A lány kinézett az ablakon, föl, a házak felé, a férfi meg a lány profilját nézte. A nagyon finom érzékű embereket soh'se lepik meg az események. Mint a barométer az időváltozást, úgy érzik ők ki az eseményeket a dolgok folyásából, társalgásokból, következetesen haladó egyéb, jelentéktlenebb eseményekből. Ilyen módon gondolt most Elza arra, hogy Vermes lesz az ő férje. Ennek most már nyilvánvaló, hogy így kell lennie. Ő egyszer s mindenkorra leszámolt az érzéseivel. Miklós nem lehet az övé, ez biztos. Legjobb most már az olyan ember, aki legkevesebbé rontja el azt az igen csöpp harmóniát, ami az ő életében megmaradt.

A mama kijött a másik szobából:

- Nini, Vermes ur...

- Kezeit csókolom!

- No, ez igazán érdekes! Éppen most mondja a férjem, hogy ma este beszélni fog önrel a kaszinóban...

- Igazán érdekes...

- Talán most mindjárt meg is beszélhetnék a dolgot. Jöjjön csak...

Karonfogta, bevitte magával a másik szobába:

- Nézd, apa - mondta - Vermes ur...

Becsukták az ajtót. Csönd lett.

Most kipirult a lány. Azt tudta, hogy az öregnek pénz kell, azt is tudta, hogy miről tanácskoztak bent az imént. És most behívták Vermest.

Hallgatózni nem akart. Még távolabb hurcolta a karosszéket, a másik ablakhoz ült és a szive dobogását hallgatta. Föllázadt a lelke arra a gondolatra, hogy ettől az embertől pénzt fognak

kérni. Nem szerette elképzelni a szerelmes embert abban a helyzetben, amikor megzsarolják. Olyan érzés volt ez már, mint az asszonyé, a férje miatt. Az asszonynak van szeretője, abba szerelmes, imádja, meghalna érte; gyalázatosan csálja vele az urát nap-nap után; de ha valaki például azt mondja, hogy ostoba, kellemetlen ember, igaz haraggal támad neki, mindenre képes azér a derék, szegény jó emberért...

Elza nem szerette Vermest. De most már együtt érzett vele, így méltányolva öntudatlanul is azt, hogy ez az ember oly nagyon szerelmes belé. Hallgatott, érezte, hogy izzik az arcza. Valóságos dühvel gondolt az apjára. Aztán egyszerre fölkel, s az ajtóhoz ment, hallgatózni. Tudta, hogy ezt a beszélgetést, ami most ott benn folyik, soha senki nem fogja neki elmondani. Azt neki magának kell megszereznie

Benn éppen csönd volt, valamennyien hallgattak. Aztán az apja hangját hallotta.

- Bele fog egyezni.

A mama csöndesen mondta:

- Magával mindig rokonszenvezett.

Majd Vermes hangja hallatszott, reménynyel, jövődő boldogsággal telve:

- Óh, ha úgy volna...

Benn fölálltak, Elza visszaosont a karosszékbe. Tudta, hogy el van adva, hogy megcsinálták rá a kötést. Az ajtó kinyílott, Vermes jött ki. Nagyon egyszerűen, ezuttal minden póz nélkül jegyezte meg:

- Már el is intéztük a dolgot.

Se Brandt, se a felesége nem mutatkozott. Valószínűleg úgy állapotok meg, hogy Vermes egyedül marad Elzával. A másik szobában csönd lett, idebenn is hallgattak. Most már ennek a két embernek semmi mondanivalója se volt egymáshoz azon az egy párbeszédén kívül, amely szükségképpen megelőzi a feleségülkérést. Elzának kellemetlen volt ez a hallgatás; megszólalt:

- Vermes, én hallgatóztam.

- Most, itt?

- Most, itt.

Az ügyvéd nem tudta, mit mondjon. Aztán szinte öntudatlanul dadogott:

- Nos, és?

A lány csöndes-álmodozva szólalt meg, a szemét is lehunyta kissé:

- A felesége leszek, Vermes.

Az ostoba ügyvéd sirva fakadt. Nem gondolt Gál Miklóstra, a botrányra, semmire. Szerelmes volt, nagyon, és most boldognak érezte magát. Volt benne annyi hiuság, hogy valami rokonszenv-félére is mert gondolni, amelyet talán ébresztett maga iránt a lányban.

Átölelte a térdét és csókolta a ruháját. A lánynak oldalt lelógott a keze, azt is megkapta. Intimus csókkal halmozta el: az ujjá hegyét, a tenyerét, a csuklóját csókolta, amit másnak nem szabad. Izzó arcát egy pillanatra fölemelte, mintha a lány arcát akarná megcsókolni, de ez a gondolat még most sem csábitotta el.

Volt benne valami nőies passzivitás. Engedelmeskedni, szolgálni, tünni - ez volt a boldogsága. Óh, hogyis tudott volna ő parancsolni. Még a leggyöngébb támadásra se volt képes ezzel a lánynyal szemben. Ami más férfinak a boldogsága lett volna: néhány hirtelen támadó

mozdulat után vadul lebírni, ajkon csókolni a lányt, az neki eszébe se jutott. Szinte várta, míg Elza azt mondja neki, hogy «megcsókolhat, megengedem».

Aztán a sok lelki nyomorúság után most a boldog szerelem nagy gazdagságába merülve, a homlokára szoritotta a lány kezét, úgy nyugtatta ott a fejét Elza ölében, szótlanul, mélyen lélekezve.

Igy lettek egymáséi ők ketten, a városi szerelem szomoru vándorai. Körösztil sok egyéb kis érzéseken, pletykákon, bajokon, szenvedésen és kicsufoltatáson, megannyi állomásán a romlottra finomodott élet Kálváriájának elérkeztek egymáshoz. Óh, nem volt ez valami istennek gyönyörűségére szánt szép látvány. Nem fonódtak itt szerelmi dulakodásban együvé szép formák, nem feszültek izmok a rájuk tapadó bársony alatt egy nagy csókért. Nem dagadt az erő a férfiban, nem áradt az édes meggyőztetés természetes öröme a leányból. Itt egy álmodozó kisasszony ült az ablaknál, a hűs tavaszi alkony utolsó fényében, s előtte térdelt, zokogott egy reszkető férfi, egy az elfajultak közül. Köröttük csönd, a melyben lomha rengéssel kondult bele újból az a budai harangszó. A nap leáldozóban volt, utolsó sugarainál egymásra néztek.

És akkor mély szomorúság költözött mindkettőjük lelkébe. A lány temette a multját; borzasztó temetés, amelyen erőszakkal kell a sirba gyömöszölni a föltolakodó halottakat. A férfi úgy érezte ebben a világosan érthető pillanatban, hogy a jövőjét temeti. Egy leány férjhez ment - s nem volt férje. Megnősült egy férfi - és nem volt felesége.

Igy lettek ők egymáséi a tavaszelő hűvös alkonyán, a haldokló nap utolsó pillantásánál, a törvények, a szokások, a társadalom és a pénz szent nevében.

XV.

A templom egészen ki volt világítva, ami némileg fokmérője a párti minőségének. Még alig lézengett néhány ember a padsorok között. Aki jött, csendesen meghuzódott dideregve valamelyik sorban, szélről, hogy majd a középén távozó párt jól lássa. A nagyhasu szolgálk bizonyos fölénnyel jártak az oltár körül, bizalmaskodtak a szent tárgyakkal: leporolták a terítőt, megrázták a baldachin oszlopait, hogy jól áll-e. Aztán elcsoszogtak valami nyíláson keresztül, oldalt.

Akkor már mindegyre több ember érkezett. Valami kis moraj töltötte be a templomot, amelybe a felhős tavaszi reggel rideg, ólomszinü világosságot küldött. Oldalt, kívülről behallatszott a kocsik robogása, hirtelen megállása az oldalkapunál. Két, három fényesen öltözött hölgy a küszöbön kívül úgy begyeskedett, mintha le akarná főzni az egész közönséget. A templomba lépve egyszeribe összezsugorodott, eltörpült. Elnyomta a nagy terem, az oszlopok, a fehér-arany orgona, a negyvennyolcz nagy gáz-gyertya. Mintha a mór stilü fülkék zugaiból kerültek volna elő, úgy bukkantak föl egyre újabb és újabb alakok. A padsorok előtt már megteltek, egymás hátán szorongott a nép. A másik oldalon csupa asszony, szinte áradt abból a színes, illatos csoportból a kíváncsiság, a kritika, a pletyka.

Most már seregestül érkeztek a vendégek. Egyszerre tiz-husz tódult be a függönyös kapuk alól, a morgás erősebb lett, egy padból, ahol sok volt a csitri lány, vihánczolás is volt hallható. A templomszolgálk fényes kalapjaikban most már a két padsor között a középén jártak föl-alá, kezüket hátrátéve, a hasukat bizonyos önérzettel düllesztve előre.

Az asszonyoknak föntartott oldalon most már egész színes virágmező nyüzsgött-mozgott. A sok tarka kalap egymáshoz hajolt, hátrafordult, az arcok kivillantak alóluk, itt egy fojtott nevetés, ott összebujók suttogása olvadt az egyre nagyobb, várakozóbb morajlásba.

Egyszerre aztán megdördült kinn a kövezeten a nászmenet sok kocsija.

- Itt vannak, - adták szájról-szájra.

Egymásután állottak meg a fiakkerek, egymásután csapódtak be az ajtók. Fönn a kóruson mozgolódni kezdett néhány eddig láthatatlan gyerek. A moraj kisebb lett. Mindenki figyelt. Valami kis csöngés hallatszott, mint a színházi zenekaroknál. És erre megzendült az orgona, már elől állott a kántor, és kétoldatról lassu méltósággal jött a násznép, balról az asszonyok, jobbról a férfiak. A nyoszolyólányok sorakoztak, virágillat lett egyszerre; megtelt emberekkel a czirádás, aranyos oltár környéke, a gyertyák lobogtak, az orgona zugott és az egész közönség az általánosan fölébredt lármában gyorsan megtette megjegyzéseit, a fejek előrehajoltak, a kórus belevágott az ámenbe, és akkor kisütött a nap.

Most már folyt a czeremónia, mindenki odanézett, az asszonyok mélyen sajnálták, hogy ide nem lehet gukkert hozni.

Egy hölgy megjegyezte:

- Franczia füzője van... pompásan van öltözve.

Egy másik szólt:

- A férfi nagyon sovány.

Többen a szülekről beszéltek:

- Az öreg tönkrement. A vőlegény pénzt adott neki.

- Azért olyan sovány?

- Sokat adott.

- És a hozomány?

- Még az is legyen?

Ezen megbotránkoztak. Hogy pénzt adott, az nem baj. De hozomány! Szinte azt szerették volna, ha a vőlegény pénzt adott volna hozományra is. Itt lenn, a sok lány, asszony mind nagy harczokat vívott és viv, hogy tudtára adja a világnak: mennyi a hozománya; hogy hozzá hazudjon, megnagyítsa a magáét és megkisebbitse a másét. Ez a lány pedig nemcsak hogy férjhezmegy hozomány nélkül, hanem még pénzt is kap.

- Hallatlan.

Ez igazán botrányos dolog volt. Valaki még pénzt is adjon azért, hogy megnősülhet! És egy lány így fumigálja a hozomány összes törvényeit, a szokásokat és a fölfogásokat!

- Hová jutunk így?

Az orgona minden elénekelt mondatra ráharsogta a gyerekkórusal az áment, s lenn tovább folyt a beszéd. Előhozakodtak a botránynyal, legjobban pedig mindenkinek esett az, hogy Gál Miklós már el is jegyezte magát Kettyvel. Valaki mintha látta is volna Kettyt az imént, valahol hátul, de bizonyára mást nézett Kettynek. Hogy ennyire tapintatlan legyen az amerikai kisasszony, azt már igazán nem tételezte föl róla senki.

A pap belekezdett a beszédébe. No erre igazán nem is volt kíváncsi senki. Ezt már egyenesen kifigurázták.

- És ön, tisztelt vőlegény...

Ezen pompásan mulattak. Tudták, hogy vége felé jár a czeremónia és szépen elhelyezkedtek a padokban, hogy majd jól lássák a kivonuló násznépet.

A pap beszéde hirtelen bevégeződött, mindenkinek jól esett, hogy csak ilyen röviden beszélt. Az orgona hosszabb taktusokat vágott, a kórus nagy igyekezettel énekelt és némi kisebb czeremóniák után kifelé indult a násznép. Az orgona Lohengrinből játszotta az örök nászindulót. Elöl jött iszonyu komolyan a nagyhasu templomszolga.

Most már valóságos tolongás lett a padosorokban, mindenki látni akart. Az orgona teljes erővel működött, finom, tompított hangot kevert a basszushoz, majd fölzugott diadalmasan, széles akkordokkal, amelyeket mintha harmincz ujjal fogott volna az orgonista, tele a derült szerelemmel, boldogságot, nászéjszakát ígérve, egész életeket kapcsolva egybe, illusztrálva azt az érzést, hogy itt egy hatalmas dinasztia alapul, himnuszt zengve az utódoknak, a kik egy szerelmes tavaszi gondolatnak köszönhetik majdan az életüket.

Elza nem tudott annyira uralkodni magán, hogy a mosolygása, amelylyel a gratulációkat fogadta, megtört, erőltetett ne legyen. Lassan haladtak előre, jobbról-balról fogadták a sok gratulációt. Oldalt köröttek hangos zugással morajlott a tömeg, az ő egész világuk, minden ismerősük. A mama boldog volt, az öreg Brandt egykedvűen bámult maga elé. Talán Vermeesen kívül a kis Manczi volt a legboldogabb, aki nyoszolyólány volt s most Artur karjaiba kapaszkodva ment a násznép között, igazán, mintha nem is a földön járt volna, hanem valami álomban, a szívéhez szorítva a csokrot.

Hogy kiértek a kapuba, pár perczig várni kellett, míg a kocsijuk előrehajt. Lenn a templomkapu lépcsőzete alatt nyüzsgött a nép. Az utcán is összeverődött egy csomó vasárnapi ember, látva, hogy nagy esküvő van. A kocsik mint nagy fényes-fekete bogarak mászkáltak a tömeg közt, s Elza megállott a kapu előtt a vőlegényével. A nap éppen odasütött, s kellemes, hizelgő meleggel árasztotta el. Lenn egyre nagyobbodott a tömeg, a templom oldalkapui ontották a népet, a sok színes asszonyt, a cilinderes férfiakat.

A nap egészen végigsugározta az utcát, az embereket, tavasz volt már most igazán és Elza végignézett az előtte zugó-nyüzsgő nagy emberbolyon. E pillanatban úgy külsőleg nagyon jóknak látszottak mind ezek az emberek, akik eljönnek megosztani az esküvőt meg majdan a temetést. A morajlásuk azonban, mint valami fátyol, eltakarta megjegyzéseiket, gondolataikat, úgy tolongtak ott, mintha a jól elvégzett munka után szélednének szét. Elvégezték a dolgukat - férjhez adtak szerelem nélkül egy lányt. Fölháborodtak s mégis eltűrték a botrányt annak idején, beleegyeztek abba, hogy a vőlegény fizessen. Beleegyeztek a flirtekbe, a szabadosságba, a léhaságba és a komisz olvasmányokba. A munkájuk ott állt az emelkedett márványlapon, mint két színes szobor - a házaspár. Szétszéledtek és már csirázott bennük négy-öt új házasság, amelyben megint csak el van nyomva a szerelem ősi joga, megint van megbocsátás ott, ahol nem volna szabad lennie és kiméletesség ott, ahol a bocsánatnak volna helye.

Elza elnézett rajtuk s ebben a pillanatban nem érezte a rosszaságukat. Neki jól esett, hogy így sokan voltak. A kocsijuk előre tolaszkodott, beleültek. Aztán jött a többi, mind kivágtatott az utcára, lassankint kiürült a vasrácsos templomudvar.

Benn a templomban a gyertyalángok felét kioltották. Szegényebb házasság következik. Az oldalkapukból egyszerűbb, szegényesebb, csöndesebb emberek kerültek elő. Csak egy elegáns kisasszony volt az utolsó padosorban, egy oszlop mögött. A fejét a padra hajtotta, bizonyos, hogy sirt.

Egy asszony lihegve sietett hozzá:

- De Ketty...

A lány fölnézett. Most már újból csöndes volt a templom, kívülről is elrobogtak mind a kocsik és ebbe a fáradt, nehezen helyreállt csöndbe belesóhajtott az aczélsasszony:

- Néni... én olyan boldog vagyok!

A szegényes násznépből hátrafordult egy idősebb asszonyság, nagyra meresztett szemmel, csodálkozva, mintha kérdené:

- Ki beszél itt boldogságról?

XVI.

Aznap délután Ketty kikószált a Városligetbe a nagynénjével meg Miklóssal. Künn jártak, a ligetnek azon részén, ahol nem hivatalból nőnek a fák, hanem csak úgy maguk jószántából. Fű már volt arra kifelé, azon jártak, de a fákon még nem látszottak a rügyek.

Elől ment a két fiatal, mögöttük a néni. Hallgattak már régóta, amikor egyszerre megszólalt a fiu:

- Ketty, hát nem akarja megmondani, hogy hol volt délelőtt?

- Ugyis tudja. Csak tőlem szeretné hallani, ugy-e? Hát az esküvőn voltam.

Ez valami kis hidegséget hozott a társalgásba, de tul kellett rajta esni. Az óta az esti jelenet óta nem is beszéltek Elzáról.

- Meghuzódtam az utolsó sorban - mondta Ketty - mert látni akartam azt a lányt. Aztán, hogy vége volt, sirva fakadtam. Tudja, mire gondoltam?

- Mire?

- Hogy ezek most elutaznak, aztán visszajönnek és most már soha többé semmi közünk egymáshoz.

- Aztán ezen mi a sirni való?

- Hát az, hogy most már nincs közöttünk senki...

Csönd lett. Majd Ketty egyszerre határozott hangon vágott ebbe a hallgatásba:

- Tudja maga, hogy ezt a sétát miért proponáltam?

- Nem én.

- Hogy valamit megbeszéljünk. Tisztába kell jönnünk valamivel...

Világos, szép szemét nyílt pillantással vetette prédául a fiu őszintén kíváncsi tekintetének.

- Én - mondta aztán - igen egyszerű lány vagyok és nem értek ahhoz, hogy hogyan kell ilyesmit szóba hozni. Én csak azt akarom tudni, hogy hogy vagyunk Elzával.

- Elzával? Hát hogy legyünk?

- Maga nekem egyszer azt mondta, hogy oly régen szereti...

- Azt hittem.

- Megcsókolta...

- Nos, és?

- Nem érti? Megcsókolta!

- Nos, és?

A lány megállott és rábámult:

- Miklós - mondta - hát az olyan semmi dolog, ha valakit megcsókolnak?

- Nem semmi, de nem is valami. Csókolta őt más is, csókoltam én is mást. Gyerekség az egész. Hogy lehet erről beszélni?

Most már ismét hallgatagon mentek egymás mellett, sokáig. Miklós arra gondolt, hogy Elzáék most robognak valamerre délre, Olaszország felé. Elképzelte az izgatott Vermest, sőt arra is gondolt, hogy nem adná sokért - már a komikum érdekében - ha egy idegen ur ülne velük egy kupében.

Akkor Ketty egyszerre csak megállott:

- Miklós - szólt - maga az én vőlegényem, ugy-e?

- Az vagyok.

- És én magának a menyasszonya vagyok?

- Persze, hogy az.

Hátrafordult:

- Néni, ugy-e nekünk szabad egymást megcsókolnunk?

A néni mosolygott:

- Ha senki se látja...

- Te se?

- Én se.

- Hát fordulj meg.

Körülnéztek. Messziről idehangzott a népligetből néhány recsegő verklinek a zsivaja. Egyébként nagy csöndesség uszott a tavaszi délutánban, még a város elhaló, a távolságon átszűrű robaja is édes zümmögéssé sorvadt, mire ideért. Akkor hátrafordult a néni, nevetve, és Ketty pirulva állt meg a fiu előtt. Miklós is mosolygott, s amikor látták, hogy senki se jár a közelben, megölelte a lányt, ajkon csókolta. Az ajkát ott is hagyta a friss, üde arczon, addig, amíg a néni türelmetlenül hátra nem szólt:

- Megvan már?

- Meg - mondta kibontakozva vőlegénye karjaiból az aczélsasszony és szégyelte magát. Szerette volna a lelke mélyén, ha ez a fiu tudta volna, hogy milyen értékes volt ez a csók. Neki - gondolta - csak egy a többi után, de az ő életében ez az első. S hogy Miklós karjába kapaszkodva lassan mentek tovább a zsendülő gyepen, kitört belőle a naiv őszinteség:

- Miklós... mondja nekem ezentul: te.

- Te.

- Most én mondom: te.

A néni csöndesen mosolygott mögöttük. Gyönyörködött a két erős, szép gyerekben. Ketty újból megszólalt, ezuttal félénken, mert oly naivnak érezte magát, hogy ez már szinte szégyen, mondván:

- Miklós, én istenbizony mondom magának, hogy most először kaptam csókot...

Miklós mosolygott:

- Hát a szülei?

A lány csöndesen mondta:

- Az nem volt csók. Az puszi volt.

XVII.

Manczi levele egy barátnőjéhez.

Kedves Titi!

Bocsáss meg, hogy ilyen csúnyán irok de nagyon sietek, mert még sok mindent akarok neked írni. Mióta kis öcséd kanyaróba esett és te nem jöhetsz az iskolába, sok minden történt. Brandt Elzának megvolt az esküvője, bizony sajnálhatod, hogy nem voltál ott. A templom tele volt lipótvárossal, olyan kalapokat még nem láttál. Elzán fehér selyemruha volt, hosszú fátyollal, kicsit sáppadt volt szegény. Azt hiszem, hogy úgy erővel adták férjhez, mint ahogy engemet fognak három év múlva. A férje nem szép fiú, de elég ostoba. Az esküvő után mindjárt elutaztak. Azt mondják, hogy Vermes szeretett volna falura menni a mézeshetek tartamára, de Elza mindenáron Olaszországba akart utazni. Azt mondta legyen, hogy szüksége van arra, hogy sok mindent lásson. Valami csunya-ságról is beszélnek, például Exnerné (aki már specialista az Elza-ellenes manőverekben) azt hieszteli, hogy az öreg Brandt pénzt kapott Vermestől. Az igazat megvallva, én sajnálom azt a szegény lányt, igazán úgy benne van már a szószban, hogy egy lépést se tehet anélkül, hogy valami rosszat ne mondjanak róla. Az az utálatos Ketty a napokban esküszik Gál Miklóssal. Amint hallom, borzasztóan egymásba vannak bolondulva. Órákhosszant ülnek együtt, de a nagynénjük mindig velük van. Azért csókolóznak. Tudod, ez az amerikai morál. Ami engem illet, bizony én nem vagyok valami vidám. Arturt már régen nem láttam, most sohse jön hozzánk. Rájöttem, hogy a francia guvernánt kacérkodik vele, el is küldtük tüstént, ráfogtam, hogy fiatal emberekkel trafikál. Képzelheted, mama, hogy kidobta mindjárt. Most már bizonyos vagyok benne, hogy e miatt a cseléd miatt járt hozzánk a nyomorult. Tudod, fiam, az egy olyan közönséges fráter, egy olyan nyomorult, hogy szivem mélyéből gyűlölöm. Tegnap egész éjjel sirtam és hajnali négy órakor valami tiz oldalt irtam a naplómba. Fizikából tizenhat oldal van föladvá (20-36), a huszonnegyedik oldal második bekezdés első tiz sor kimarad. A szép doktor ma egészségtanból a szívet adta elő, ezt is sajnálhatod, hogy elmulasztottad. Megtudtam róla, hogy harmincznyolcz éves, tehát még van reményed. Három év múlva ő negyvenegy, te meg tizenennyolcz éves vagy, ez nagyon szépen összeillik. Te, egy nagyon jó, új viczcset hallottam. Egy cigány megy az országuton és találkozik egy másik cigánynyal, aki két libát visz a hóna alatt. Te, mondja neki, add ide az egyik libát. A másik azt mondta, hogy odaadja neki, ha... most hamarjában elfelejtettem a végét, majd megirom máskor, mert nagyon sietek, a mama már kiabál. Remélem, hogy kedves öcséd nemsokára meggyógyul, s mihamarább viszontlát szerető barátnőd

Manczi.

XVIII.

Tehát bejárták Olaszországot, mint a többi fiatal házaspár. Egyikük se volt még Párisban, hát oda is ellátogattak egy hónapra. A szezonnak már vége volt, csukva voltak a színházak, de azért ők jártak, bódultan a sok gazdagságtól, a nagyságtól. A nyár közepén aztán tengeri fürdőre mentek, onnan kerültek vissza szeptemberre. Az ősz olyan enyhe volt, oly szép, oly meleg, hogy még nagyon korán lett volna a városban lakni. Vermes ajánlatára elhatározták, hogy egy hónapot a Svábhegyen töltenek. Elza - ugyan ki hitte volna róla ezt? - kezdett engedelmes, simulékony feleség lenni. A férjének csak ajánlania kellett valamit, ő azonnal

beleegyezett. Mintha álomban élt volna, úgy járt Vermes oldalán, nem érdeklődve a dolgok iránt, el-elgondolkozva néha. Csak egytől félt borzasztóan, az egyedüllétől. Ugy ragaszkodott Vermeshez, mint a csöpp gyerek az anyjához. Ha a férj csupa gyöngédségből azt találta mondani ebéd után, hogy elolvassa a lapokat a kávéházban, szinte ijedten ölelte át, hogy ne hagyja egyedül. Tudta, hogy kivel áll szemközt az ő szívének világa, ha egyedül marad. Abban bizakodott, hogy idővel felejtene fog, megszokja ezt a férfit, s olyan átlagos boldogság lesz az osztályrésze, mint a többi tisztességes asszonyoké, akik igen jól érzik magukat férjük mellett, habár mást szerettek egykoron. De most még nem érezte magát elég erősnek s ezért ragaszkodott majdnem görcsösen ahhoz, hogy Vermes örökön vele legyen.

A Svábhegyre mentek lakni napfényes lombhervadáskor, szeptemberben. Vermesnek most már igazán az irodája után kellett nézni, s így abban egyeztek meg, hogy ebédután bemegy Pestre s a hétórai fogaskerekükkel érkezik vissza. Az asszony pedig elhatározta magában, hogy amíg a férje Pesten lesz, nagy sétákat tesz. Hallott valamit arról, hogy a sportok, a test nagy, egészséges mozgásai előlik az emberben a szentimentális hajlamokat, a beteges vágyakat, az emlékek szomorú árnyait. Ugy kapkodott minden segítség után, hogy - nevetséges - még ezt is meg akarta próbálni. Az első napon, hogy férjét elkísérte a kis pályaudvarhoz, a meleg délutáni napsugár elkábitotta. Álmos lett. A tervezett séta félbe is maradt, Elza hazament a villába, lefeküdt aludni, s még akkor is aludt, mikor a férje hét órakor pontosan megérkezett, s a helyzetnek megfelelő módon egy csókkal ébresztette föl. A következő napon nem engedte, hogy elnyomja az álom. Nekiindult a sétának, de nem érezte jól magát. A nap nagyon melegen sütött, aranyos hévvel izzott a közeli falvak felé vezető fehér utakon, szinte elszikkadt minden ebben a forró nyárutóban. A villák ablaktáblái be voltak csukva ilyenkor, a Lipótváros egész nyári expozitúrája aludt, kényelmesen, jóllakva, lustán. Megint csak visszatért, ezuttal olvasott.

Két-három napig tartott ez még így. Akkor azt hitte, hogy ez nem mehet tovább. Már célzásokat kezdett tenni arra, hogy be kellene költözni a városba, amikor egyszer Vermes azt mondta, hogy ez éjjel nem jöhet ki, valami ülésen kell résztvennie, amely éjfélig is eltarthat. Elza nem akart beleegyezni:

- Maradjon nálam...

- Bár maradhatnék, édes! De nem lehet. Az az ostoba gyűlés eltart éjfélig is...

Ezuttal nagyon megijedt az asszony. Ez lenne az első éjszaka, - gondolta - amelyet egyedül tölt el a nagy lakásban. Félelme oly nagy volt, hogy minden önérzetét félretéve, hizelegni kezdett az urának:

- Édes Misi... ne hagyja egyedül a maga kis feleségét...

Vermes majdnem dühbe jött, hogy épp ma van az az ostoba ülés.

- Mit csináljak, fiam...

Most már kétségbeesetten kérte az asszony. A nyakába csimpajkodott, csókolta a száját, a szemét. Nem akarta elengedni a karjai közül. Vermes egyre mondta:

- Muszáj édes, muszáj...

Odaadta volna talán ebben a percben mindenét Elza, ha ez a közönséges, semmi ember az asztalra csap egyet nagy vigan, és elkurjantja magát, hogy vigye ördög a gyűlést, ő itthon marad. De Vermes e helyett a tarkóját vakarta, bosszankodva:

- Vigye el őket az ördög...

Semmi, de semmi nem használt. Az ügyvéd elment, Elza látta, amint beszállt a fogaskerekűbe. A konduktor trombitált, a szelid kis masina néhányat szusszantott és megindult

dohogva, kattogva lefelé. Elza úgy nézett utána, mintha igazi vonat lett volna, amely a világ másik végére visz valakit, akit ő a legjobban szeret. Pedig csak egy kis masináról volt szó, amely szeliden gördül le a pirosló bokrok, gyümölcsös őszibarackfák között, egy kis masináról, amely folyton pöröl, dorombol, szuszog, zsémbeskedik, gyorsabban szeretne menni, de azért mindig késik, rohanni szeretne, de csak döcögnie szabad, egy rab oroszlánról, hogy szépen fejezzük ki magunkat, amely pusztán szeretne száguldani nagy vonatokkal, s most mégis le-föl döcög egy csomó élczes bőrziánerrel.

Elza hazament, olvasni kezdett. Belemélyedt egy könyvbe, de alkonyatra abbahagyta. Látogatásokat még eddig nem tett, nem akarta ma kezdeni. Kiment tehát, hogy vacsora előtt szétnézzen az ugynevezett korzón, ahol hat-hét óra között férjeiket várják az asszonyok. Itt egy kicsit bosszankodott. Fölháborította az, hogy a hölgyek francziául meg angolul beszélnek, pedig magyarul se tudnak. Rossz francziasággal tett megjegyzések mellett úgy nézik végig az asszonyokat, mintha szabászati szempontból le akarnák őket vetkőztetni.

Hazament, otthon vacsorázott, egyedül már fél nyolczkor. Akkor elgondolta, hogy tizenkettő előtt úgy se tud lefeküdni, s most még négy órát kell valamiképpen agyonütni. Egyet gondolt s fél kilenczkor már lefeküdt, aludni küldte a cselédet is. A hold besütött az ablakon, s most jól érezte magát kissé Elza. Nem feszélyezte semmi, be se takarózott, úgy feküdt a széles nagy ágyon, szemét lehunyva, elgondolkozva. A nagy csöndben egészen odáig elhangzott a nagy vendéglőben játszó cigánybanda brümmögése. Vig operettnótákat játszottak, s így derültebb lett a hangulat, valami jóleső, kedves érzés járta át Elza lelkét.

Szinte haragudott magára, hogy annyira félt az egyedüllétől. És akkor eszébe jutott, hogy mily nagyon marasztalta a férjét és a lelke mélyén elszégyelte magát. Nem azért, mert illetlennek, vagy talán érzéki jellegűnek tartotta volna azt a csókos, öleléses marasztalást, a szempillantásokat, amelyek üdvöt ígérnek, hanem azért, mert oly mélyre sülyedt, hogy erre az emberre ennyire rászorult. Ez most már bosszantotta is. Helyrehozza a hibát holnap - gondolta - duzzogni fog, hogy az az ember úgy megalázkodjék előtte, mint egy kutya.

Föülte az ágyán, oly izgatott lett arra a gondolatra, hogy megalázta magát. Ebben a pillanatban érezte, hogy mily nagy hatalom ő a férjével szemben s mily nagy előnye neki az, hogy nem szerelmes abba az emberbe. És hirtelen - itt van, amitől félt - Miklóstra gondolt. Szerette volna kivenni a fejéből ezt a képet, de úgy járt, mint a középkori alkimista, akinek azt mondták, hogy úgy lesz arany a keverékből, ha nem gondol a gönczöl szekérére. Minél inkább kergette magától, annál nagyobb erővel tolakodott a lelkébe, annál nagyobb tért szorított magának ott a Miklós képe.

Magára kapkodta a ruháját. Most már majdnem egészen világos volt künn, úgy ragyogott a hold. Mint valami hosszú, egyenletes ezüstsáv vonult a villa ablakai alatt az út Budakeszi felé. Kiment a kertbe. De ott meg nem érezte magát eléggé egyedül. Nagy térségek kellettek a lelkének, szerette volna szélnek eresztetni a haját és rohanni, futni, amíg csak össze nem esik. Majd valamicskével nyugodtabb lett és elhatározta, hogy az egész éjszakát átvirrasztja. Előbb elsétál egy kicsit, kifelé, a fényes, holdas éjszakába.

El is indult az uton. Az őszi éjszaka bánatos sóhajtásai rebbentek feléje a kertekből. Az uton néhol valóságos szőnyeg volt lehullott levelekből. Messze, ahol ki lehetett látni a hegyekre, ezüstös ködpára uszott a csucok fölött.

Egy padra ült, a Normafánál. Alatta mélységesen hallgattak a völgyek. Erdők, hegycsucok hatalmas árnyékai feketén vágódtak az ezüstös kékbe, s hogy lassankint hozzászókkott a nagy csöndességhez, kezdte magát nyugodtabban érezni. Majd elnézett a város felé. Tulnan, a hegyek mögött volt a város. Meg lehetett egyszeribe találni, hogy merre van, mert arra világosabb volt az ég. Világosabb köd ült felette, s egy hajlással a Dunasoron égő lámpák hosszú

fényvonala is kivillant. Valami igen csendes, egyetlen zugás hallatszott el ide. Inkább muzsika volt az már, mire ideért.

Az asszonynak könnyes lett a szeme. Ebben a pillanatban, itt, a hegyek között érezte meg nagyon a maga nyomorúságát. Érezte, hogy nem szabad Miklós képét távoltartania magától, mert akkor az egyetlen menedéket is elzárta bujdosó lelke elől. Hova meneküljön, hol igyék édes-bánatos emlékek forrásából, mire gondoljon ilyen csodálatos nagy csendbe boruló őszi éjszakákon? Most már örült, hogy egyedül maradt. Mint valami vakációzó iskolásgyerek, kalandokra gondolt. Arra gondolt, hogy most mindjárt elmegy, itt átvág a kis erdőn és fölkeresi azt a kis házikót, ahol egykor a szilvát kapta emlékül, ahol a buvócskát játszották...

Már ment is. Összekapta a ruháját, hogy a gaz meg ne tépje, nekivágott a kis erdőnek, amelynek hiányos lombzatán nagy foltokban ragyogott be a holdfényes ég. A szíve dobogott, az arcában érezte mind a vérét. Ebben a pillanatban mindent megbocsátott Miklósnak. Megbocsátotta neki, hogy mást szeret, megbocsátotta neki azt, hogy kijátszotta, mert hisz ő most a multjához rohant vissza, a szerelmes gyerekkorához, annyi édes fájdalommal a szívében, a mennyi csak egy ilyen őszi gondolat nyomán fakadhat.

Evoé! A nászéjszakájára ment! Lopva, titokban, hervadó virágokon, éjfélkor. Nem volt még senkinek ilyen nászéjszakája... Ahogy kiért a mezőre, majd a földek közé, úgy rohant előre, mint a mese szerelmes királylányai. Még a régi társaságban hozzászokván önmagának stilizálásához, kibontotta a haját, a szélnek eresztve, úgy szaladt. Elérkezett a vasuti sinekhez, amelyek úgy ragyogtak a holdban, mintha ezüstből volnának. Itt nem messze kellett állania a kis őrháznak, a szilvafákkal.

Evoé! Meglátta a házikót. Fáradt volt, lihegett, de a házikó láttára még gyorsabban rohant. Aztán, hogy odaért, leesett a gyepre, fáradtságból is, meg szándékosan is, nyomorúságtól és boldogságtól egyaránt. És akkor a szívére szorította a kezét, ahogy ott feküdt a földön, a szemét lecsukta és sirni kezdett. Ugy tele volt érzéssel, hogy nem volt tekintettel semmire se. A sirása mind görcsösebb lett, zokogássá ment át, rázta a mellét. Siró kiáltása fölverte a földek csendjét, a közeli ligetek sűrű álmát. Ember - szerencsére - nem mutatkozott. A hold tisztán, nyugodtan világított az égbolton, hűs szellő kelt az erdők felől. Akkor fölemelkedett a fiatal asszony és nézte a házat, megkönnyebbülve, most már édesen bizsergő fájdalommal. Rámeresztette szemét a fára, amely alatt először csókolták meg szerelmesen. És akkor érezte, hogy az ő lelke örökkön-örökké azé, aki itt megcsókolta. Az a gyereksók most is átjárta egész testét, hogy megreszketett belé. Most boldog volt.

- Édes, édes... mondta nagyon halkán, csendesen, mintha valakivel beszélne. Aztán elgondolkozott, majd újra gyerekesen siránkozó hangon, teli fájdalmas boldogsággal, marcangoló gyönyörűséggel suttozta az éjszakába:

- Édes...

Valami igen unalmas beszéd volt azon a gyűlésen, de meg kellett hallgatni, tiszteletből az illető iránt. Vermes hátradőlt a székében és kéjes boldogság járta át a viszontlátás gondolatára. Majd elképzelte, hogy az ő szép felesége most egyedül van a Svábhegyen, ott fekszik a széles, nagy ágyon, a párnák közül kivillan hófehér válla, telt nyakát nagy fonatokban veri vörös-csillámu barna haja. Még arra is gondolt, hogy talán nem alszik nyugodtan az asszony és haragszik, amiért egyedül maradt. Erre a gondolatra elmosolyodott és a gyűlés végeztével boldogan tért nyugodni pesti lakására, elgondolva, hogy ime, ő elérte célját, boldog, nyugodt, van pénze, jól érzi magát, és utóvégre is ez az egy napi távollét olyan, mint a böjt, az ember jobb étvágygyal eszik utána. Erre rögtön el is aludt, mert ugyan honnan tudta volna ő, hogy a feleségének most van a nászéjszakája, messze valahol a hegyek éjjelében, egy hervadó liget mellett, kopár tarlókon, ahol most ölelkezik a multjával, az ő életének egyetlen tartalmával...

XIX.

Októberre már Pesten voltak, az új lakásban. Vermes mindenáron azt akarta, hogy ebben a szezonban már kezdjék meg a társaséletet. Valóságos programokat csinált, amelyek szerint minden csütörtökön zsurja lesz Elzának, pénteken premierre mennek, vasárnap ide, hétfőn oda... Elza ráhagyta, hogy legyen úgy. Látogatója volt már, hébe-hóba elnézett hozzá egy-egy régi barátnője, de mindenik látogatás belefűlt a tapintatosságba. Alig voltak ott tíz percig, már azt mondták, hogy el kell menniük, dolguk van, értsd: «maradatok magatokra, bohó szerelmesek». A városban, az ismerősök között az volt a fölfogás, hogy Elza eszére tért, és nagyon boldog a férjével. A mamák ez alkalmat fölhasználták arra, hogy leányaiknak, akik szerelmesek voltak, prédikációt tartsanak, arról, hogy ime, a szerelem olyan, mint a füst, elszáll, és aki okos, az boldog lesz. Talán mindenki gondolkozott dr. Vermes Miksánéről, kivéve a kis Manczit, aki oly nagyon szerelmes volt, hogy megértette az Elza viselkedését. Az öreg Brandt ezuttal komolyan abbahagyta a kártyázást, a mama pedig féltékenyen vigyázott arra, hogy ne legyen élcslapbeli anyós. Talán minden tendenciózus irodalmi művek közt az anyós-humoreszkeknek és vicczeknek volt a legnagyobb gyakorlati sikerük; az egész világ oly egyöntetűen, oly szívós kitartással, oly gyilkos gunynyal csufolta ki az anyósokat, hogy száz meg száz férj ennek köszönheti kedves, szeretetreméltó, előzékeny anyósát.

Egy csütörtökön délután az asszony egyedül ült odahaza. Most már Vermesnek is a dolgai után kellett járni, nem ülhetett folyton a felesége mellett. Hogy elment az irodájába, a házmesterrel egy kaméliát küldött föl a közeli virágkereskedésből. Egyre olyanokon járt az esze, hogy az asszonyt nem engedi dolgozni, nem tűri, hogy a háztartásra gondja legyen, szeretett volna a szép fiatal teremtésből szobadisztt, élő műtárgyat csinálni, hogy diszitse a lakását, vidítsa az életét. Fölküldte a kaméliát, mint minden nap. Meghatározta, hogy hajának mely részébe tűzze a virágot, melyik karosszékre üljön, hogy harmonikus legyen a szép szobával. Valósággal belebolondult abba a nagy boldogságba, hogy végre az övé ez a várva várt, sirva siratott lány, akiről sohse hitte volna még legmerészebb álmaiban sem, hogy a felesége lesz.

Szóval egyedül ült a szobájában az asszony és olvasott, amikor künn, az előszobán csöngettek. Szinte örömmel kelt föl, ime, lesz valaki, akivel elcseveghet ezen az esős délutánon. Kinyitotta az ajtót, kinézett.

Miklós jött.

Be se jelentette magát, egyenesen bement a szalonba, az asszonyhoz. Ez megállott az ajtó mellett és nem tudott szólani. Ez a hirtelen, éleseszü asszony, és az ötletes, ügyesen visszavágó társalgó, ez az önérzetes teremtés most úgy állott a falnál, mint egy gyöngye gyerek. Lehunyta a szemét, és reszketett a lelke a fájó gyönyörűségtől. Valami olyan gondolat zavargott az agyában, hogy ezt a frátert most ki kellene dobátania, vagy tudomásul se vennie... talán jobb volna azonnal elszaladni, itt hagyni egyedül.

A szívére szoritotta a kezét.

Mit keres ez itt? Micsoda gondolat az, a történetek után, ily helyzetben, ily viszonyok közt most és ide jönni? Oly váratlan, oly érthetetlen, oly emberfölötti módon következetlen volt ez a megjelenés, hogy nem tudott mit tenni.

Miklós odament hozzá és csendesen kezdett vele beszélni:

- Nagyságos asszony - mondta - ön bizonyára nagyon furcsának találja, hogy én most itt vagyok...

Akkor már nézte Elza, majd beleveszejtette a lelkét abba a hosszú, csodálkozó, szinte gyerekes imádatból sugárzó pillantásba.

Miklós folytatta:

- Tudom, hogy ostobaság, tapintatlanság, borzasztó valami az, hogy én itt vagyok. És még borzasztóbbá válik, ha hozzáteszem azt, hogy tudtam, hogy egyedül találom. Érti?

Megfogta az asszony kezét, úgy nézett az arcába, közelről:

- Tudtam, tudtam. Értse meg jól. A szomszéd ház kapuja alatt leskelődtem, mint valami szerelmes gimnázista, lestem, hogy mikor megy el a férje. Jól figyeljen ide: kívártam, míg a férje elmegy hazulról...

Az asszony nem tudott beszélni. Csak nehezen, mélyről jövő, gyorsan szaggatott lihegése mutatta, hogy nagyon sok minden rohanta meg egyszerre a lelkét.

- Eljöttem - mondta Miklós - és ugy-e, úgy látszik, mintha valami kitűzött célom volna? Aki így kiszámítja a dolgokat, az akar valamit... Én semmit se akarok. Nem tudom, hogy miért jöttem el. Nem tudom, miért hazudtam valami kifogást a menyasszonyomnak, csak hogy magához jöhessek... Valami hajtott, unszolt. Most itt vagyok: ha akar, kidobhat, ha akar, megölelhet, mindent tehet velem. Érzem, hogy hibás vagyok, de nem tehetek róla...

Akkor már Elza magához tért kisére:

- Miklós, - mondá nagyon csöndesen, nagyon egyszerűen - menjen el...

Hallgattak.

- Menjen el...

- Most, így?

- Most. Így.

- Egy szava sincs hozzám?

Az asszony végigmérte a pillantásával:

- Nem értem...

De akkor már értették egymást. Egy pillanat alatt egygyé lett a lelkük, megbocsátottak egymásnak. Érezték, hogy úgy, ahogy a társadalom adja egymáshoz a párokat, az ő boldogságuk nem lett volna teljes. Az ő szerelmük fájdalmas pályára született. Annyi léhaságokon, a fölfogások semmibe vevésén, a házasság fitymálásán és léha értelmezésén keresztül végleg és utoljára eljutottak egymáshoz. Most tudták, hogy ennek így kell lennie: a lány máshoz megy férjhez, a fiú mást vesz nőül. Ők sohse bíztak volna meg egymásban, a modern kor léhája. Jourfixe kisasszony, aki flirtjeiről, randevuiről, izgató olvasmányairól volt nevezetes, nem elég megbízható feleség. Nem viszi a halálos asszonyi becsületet a házasságba. Ez a férfi pedig, aki az impressziókból és az impresszióknak él, boldogtalan lett volna azzal, hogy ilyen asszonyhoz van kötve az élete. Azt a boldog nyugalmat, amelyet a szigorúan nevelt, rövid pórázra fogott fiatalok visznek a házasságba, ők sohse élvezhették volna. Ösztönszerűleg megéreztek, hogy nem a saját hibájukból ilyenek, hanem a környezetükből, amelyben élnek, a társaságéból, szüleikéből. És ezért bocsátották meg önmaguknak és egymásnak, ezért bocsátottak meg multjuknak és ifjúságuknak, ez vitte őket egymáshoz, férjen, menyasszonyon keresztül. Tudták (nem gondolkodás, de érzés útján), hogy egy rosszul nevelt, sokszor félrelépett, okos lány és egy könnyelmű férfi nem a házasságban találja meg egymást. Ez a törvényes viszony a becsületes, nyugodt, türelmes lelkek jutalma, nem az övéké. Ők csak

csalásokon és botlásokon át szerethetik egymást, titokban, bűnben lehetnek egymáséi, hogy soha semmit se vethessen egyik a másiknak a szemére.

A férfi megfogta az asszony kezét és egyszerűen mondta:

- Én szeretlek.

Ma nagyon természetes volt, hogy az asszony megalázkodott, hogy összeroppant benne minden konvencionális számárság ebben az egyetlen igaz pillanatban és megcsókolta a férfi kezét szótlantul, néma szerelemmel.

Az a sejtelem már élt a lelkükben, hogy évek kellenek, míg ők egyszer teljesen egymáséi lehetnek titokban, bűnben. Azt tudták, hogy egy Golgothát kell előbb megjárniuk, s hogy tövisszoros lesz a szerelmük mindhaláláig. Nem is csókolták meg egymást, amikor elváltak, csak kezét szoritottak és meg voltak győződve arról, hogy ennek így kellett lennie, hogy ez így természetes.

A férfi eljött megérteni az asszonyt, a más asszonyát és a más asszonya megértette a más férjét, ezuttal végleg és utoljára, erősebb kötéssel, mint a földi házasság, amelyet nem az ő számukra rendeztek be a bölcsek, törvényhozók, papok, amelyet nekik talált ki az emberi szív évezredek történelme.

Künn becsukódott az ajtó s az asszony egyedül maradt. Az asztalán hevert a kamélia. Künn már alkonyodott erősen, meg kellett gyújtani a lámpákat. És a nagy, gazdag csillár fényénél, a czipra szép szobában megállott a tükör előtt Jourfixe kisasszony és nyugodtan, biztos kézzel tüzte sajátos vörhenyes fényével csillámló hajába a kaméliát. Aztán az órára nézett s mivel még jó másfél óra múlva fog hazajönni a férje, a hintaszékbe ült és egy francia regényt kezdett olvasni.

XX.

Igen lassan, a természetes uton-módon mégis csak beszivárgott az Elza magányába a világ. Előbb két-három látogató véletlenül ugyanabban az időben kereste föl, aztán ő is elment egyikhez-másikhoz. Végül már a sok vissza nem adott látogatás a kötelességszerű meghívásokkal együtt zsúrrá nőtte ki magát. Elkezdődtek a csütörtökök, ott, ahol lánykorában elhagyta őket. Most már ő is nyilvánosan élt, mint a többi asszony, talán nem zárkozott el eléggé ahhoz, hogy ne ömöljék be az életébe egy-egy gyöngébb ponton a nyilvánosság, meg aztán meggondolta, hogy utóvégre is nem lehet remete életet élni.

A kis Manczit nagyon szerette. Az ő sorsával behatóan foglalkozott, szerette volna, hogy neki is része legyen a gyerek egykor eljövendő boldogságában. Sokszor hívta magához, beszélt vele az ő Arturjáról, akiről csak nem akart lemondani, a gyerek makacsságával. Egyszer eljött és egy aforizmával lepte meg az asszonyt.

- Elza - mondta - ugy-e az ember sohse lesz az első szerelmének a felesége?

- Minden szerelem első és egyetlen - mondta az asszony - de van egy, amely elsőbb és egyetlenebb valamennyinél...

- Igen - mondta rá csak úgy szokásból a kis lány.

Szerette volna figyelemmel kíséreni a kis lány olvasmányait, de eszébe jutott, hogy így a mama jogaiba ütközik. Akkor hirtelen arra gondolt, hogy ha majd neki lánya lesz, azt egészen másképp fogja nevelni. Annak nőül kell menni az első szerelméhez, az naiv lesz, szigorúan tartott gyerek, nem fog időnek előtte asszonyok közé járni és regényt olvasni. Ennél a pontnál

viszont Kettyre gondolt, s most már megsajnálta, hogy összeharagudott az aczélsasszonnyal. Ugy érezte, hogy ők nemsokára kifognak békülni. Tartozik ezzel - gondolta - egy lánynak, aki elvett tőle egy férfit, hogy annál teljesebben visszaadhassa.

Egy napon aztán megjelent nála Artur. Artur nagy hive volt annak a rendszernek, amelyet a pesti fiatalemberek akkoriban szerettek «betáblázási» rendszernek hívni. A flirtek alkalmával ugyanis vagy szóbelileg, vagy hallgatag beleegyezéssel abban állapodtak meg a szerelmes ifjú párok, hogy ha a lány asszony lesz, a fiatalembernek megadja az egykori szerelmes jogait. Ez legtöbbször sokkal ártatlanabbul volt elmondva, mint ahogy hangzik. A legeslegtöbbje nem is gondolt erre, amikor asszony lett, és volt sok, aki nevetett is rajta. Egy-kettő, a nagyon rosszul férjhezmentek és a nagyon szerelmesek közül való megtartotta.

Egy napon szóval megjelent Artur, arra számítva, hogy betáblázott jogait érvényesíteni fogja. A férj nem volt otthon.

- Vermessel akart beszélni? - kérdezte az asszony.

Artur nyugodtan hazudta:

- Igen.

Aztán elkezdődött a rendes párbeszéd:

- Mint régi barátjának, megenged egy kérdést...

- Halljuk...

- Boldog maga, Elza?

A rendes mosoly, a szokott csodálkozó pillantás:

- Micsoda kérdés! Persze, hogy boldog vagyok...

- Az ura jól viseli magát...

- Mintaférj!

- Szerelmes, persze.

- Úgy szeretjük egymást, mint a galambok.

- A multak feledve...

Itt egy kicsit elhallgattak. Itt kezdődött az Artur manővere. Kissé brüszk módon ugyan, de még mindig nem elég szemtelenül. Elzának akaratlanul is eszébe jutott az az este, amikor Arturral az Andrássy-uton ment hazafelé a nagy társaság előtt, a fagyos aszfalton csúszkálva. Akkor haragudott rá, elkeseredett a fiatalág ellen, most komikus figurának találta ezt az alantas észjárású urat.

- A multak, a multak - sóhajtott Artur, mire Elza ugyancsak sóhajtva vágta oda:

- Nem voltak oly szépek, mint a jelen...

Ez világos beszéd volt. Artur még egy gyöngé kísérletet tett:

- És a jövő? Ugyan milyen lesz?

- Szép. Az mindennél szebb lesz. Boldogság, nyugalom, család...

- Néhány udvarló...

- Az is, de csak úgy messziről. Ugy staffázsnak a szalonban... Iratkozzék föl maga is...

Itt igazán nem lehetett semmit se csinálni. El is ment Artur, az asszonynak pedig jól esett, hogy ily vidáman tudott vele beszélni. Érezte, hogy sok mindent hazudott össze-vissza, de azt vélte, hogy eléggé valószínű dolgokat mondott.

Azt lehetne gondolni, hogy a Gál Miklós esküvőjét teljes nyugalommal olvasta az ujságban. Akkor se volt izgatott, amikor hallotta, hogy falura ment az ifju pár, hogy senkise zavarja a boldogságukat. Csak amikor visszatértek a fővárosba és azonnal belevegyültek a társaséletbe, kezdett nyugtalankodni. Sejtelmesen érezte, hogy egyre közeledik a kettős bűn pillanata. Tudta, hogy minden nappal közelebb jut ahhoz a pillanathoz, amikor először követ el törést a szokások és a törvények ellen. Azt is tudta, hogy ettől, a pillanattól még sok idő választja el, de már bizonyos volt a felől, hogy a pillanat egyszer csak el fog érkezni. Mint ahogy elérkezett másoknál, és el fog érkezni ismét másoknál, akik küzdenek, nyomorognak, vivnak önmagukkal, belébetegszenek a habozásba és a kétségbe, de végül mégis csak bűnbe esnek.

Érezte, hogy gyöngül. Ismét jobban kezdett foglalkozni a férjével, nem azért, mintha ki akarta volna ölni lelkéből az ő egyetlen szerelmes gondolatát, hanem hogy mind messzebbre tolja a jövőbe azt a pillanatot.

Az utcán menet egy verőfényes őszi délután találkozott Kettyvel. Ugy jöttek szembe, hogy lehetetlen volt meg nem látniok egymást. Ketty már messziről mosolygott rá, s hogy hozzáért, nyiltan, becsületesen a kezét nyújtotta feléje. Elza is mosolygott, megszorította a másik asszony kezét s aztán együtt sétáltak egy darabon. Ketty nyugodt volt, mert úgy gondolkodott, hogy most már ugyanis rendben van minden és izléstelenség haragot tartani két asszonynak, amiért egyszer az egymás útjaiba botlottak. Most mint a ketten a maguk ösvényén járnak - vélte - miért ne lehetnének jó barátok? Elza pedig egészen egyszerűen azért volt nyugodt, mert biztos volt a maga dolgában.

És sétáltak egymás mellett, mosolyogva, közömbös dolgokról beszélgetve, mint két asszony, aki igazán jó barátságban van egymással, mintha nem is oly kötelék kötné őket egymáshoz, amelynél irtóztatóbbat nem is ismer a társadalmi morál. Nem látszott rajtuk, hogy mivel tartoznak még egymásnak. Csak amikor elváltak, s mindenik a maga útján sietett hazafelé, a férjéhez, villant föl valami a lelkük legmélyén, régi tartozások emléke, elveszett érzések föltámadása, az egyikben a káröröm és asszonyi büszkeség színezetével, a másikban sejtelmes, halvány, a messze jövőben születendő gyanu képében.

XXI.

Aztán lehullott az első hó és a szezon mozgalma javában izgott a városban. Ujra elkezdődtek a korcsolyázások, a tárlatok és a pletykás összejövetelek, a budapesti tél ez elmaradhatatlan kellekei. Most már gyakrabban találkoztak a nyilvánosság előtt Gál Miklóssal és igazán, a négy ember közül egy se haragudott a másikra. Vermes a boldogsága tetőpontján volt; a felesége valósággal kényeztette, becézgette. Szentül meg volt győződve, hogy az asszony szerelmes belé és ezért néha amugy férfimódra kaczerkódott is vele, például feltűnően foglalkozott a társaságban egy-egy szép asszonynyal. Ez nagyon jól esett Elzának, és bizonyos ambícióval adta aznap este otthon a féltékenyt, a duzzogót.

Igy mind nagyobb hatalommá lett az ő frigyükben a hazugság. Valóságos rendszerbe kellett foglalni a hazugságokat, hogy az egyensúly meg ne billenjen. Egy napon rossz kedve volt az asszonynak, a feje is fájt és akkor akaratlanul is kitört belőle az igazság, amikor édeskedő férjét eltolta magától, mondván:

- Menjen, maga kellemetlen fráter!

Ez oly igaz hangon volt mondván, hogy nagyon rosszul esett Vermesnek. Az asszony azonban rögtön a nyakába borult és megbékítette. Azon a napon az őszinteség sírva távozott az ő házukból. Talán örökre...

*

Esett a hó. Szép téli délután volt, közel már a lámpagyújtáshoz, úgy öt óra felé. Vermes a kaszinóba készült, de elébb még végig lapozta az ujságot. Elza az ablaknál ült és valami «szecsessziós» selyempárnát himzett. Csöndben voltak, mindenik sietett a maga dolgával; Vermes, hogy a kaszinóba juthasson, Elza, hogy bevásárlásokat tegyen a közelgő karácsonyra való tekintettel. Az árnyak lassan ráborultak a szobára, a kandallóból pirosan világlott ki a parázs. Vermes még belebámult egy kicsit ebbe a szép tűzbe, aztán nyújtózott egyet:

- Megyek, édes - mondta.

- Nem kísér el?

- Ha parancsolja, fiam.

- Nem, nem. Csak menjen a kaszinóba, csunya ember. Ha ott jobban érzi magát...

Rögtön ki is békültek, össze is csókolóztak, Vermes vette a télikabátját. A felesége kikísérte, ott is megcsókolta és a karjába csimpajkodott. Jókedvűen mondta:

- Aztán, ügyvéd bácsi, ne maradjon sokáig... Mikor jön haza?

- Kilenczre, vacsorára.

- De pontosan?

- Pontosan.

Elment.

Az asszony bezárta utána az ajtót, besietett a hálószobájába. Öltöznie kellett, hisz elmegy bevásárlásokat tenni. Fölvette suhogós szép ruháját, kaczer kis kalapját. A tükör előtt hosszan időzött és nézte az arcát, a haját. Meg volt elégedve a szépségével. Szeretett szobalány nélkül öltözní, hogy szabadon gyönyörködhesék magában. Majd kedves parfümjéből a zsebkendőjére cseppentett, meg a mellére is valami igen nagyon keveset. Aztán akkor behívta a szobalányt.

- Adja rám a kabátomat.

Megtörtént.

- Bevásárolni megyek a városba - mondta, miközben féloldalt nézte magát a tükörben - a mamáékhoz is fölnézek valószínűleg... Ha a nagyságos ur korábban talál hazajönni, mondja meg neki...

Minden rendben volt. Még egyszer körülnézett, hogy nem felejt-e itthon valamit, pénztárczát, vagy zsebkendőt, azzal kiment.

- Jól bezárni az ajtót, senkit se eresztetni be... - mondta keztyűhuzás közben... - a vacsorát kilencz órára... aztán ne legyen megint olyan kemény az a hus. A multkor se lehetett megenni. Isten áldja meg.

- Kézit csókolom.

Benn csönd, a szobalány piszmozott csak a levetett ruhák elrakásával. Künn szállongott a hó, már kigyultak a lámpák. Elza sietett a hólepte gyalogjárón. Most már már éppoly izgatott volt, amilyen nyugodt eddig lenni tudott. A fejét kissé föl is vetette, hogy több levegőt kapjon.

Minden tagja - úgy érezte - feszül az elegáns ruha alatt, a mellét lázasan dagasztja sok egybe-
izzott érzés. Sietett és nem törődött azzal, hogy kik járnak-kelnek körülötte

Az Erzsébettér elhagyatottan meresztette a szürke ég felé kopasz faágait. A virágágyakon
puha hó... A pihék mind sűrűbben szállanak, hullanak, röppennek... A muffot az arcza elé kell
tartania.

Ugy ment ott, mint valami francia illusztrált lapból kivágott fiatal asszony. A szépsége teljes
virágában, bájosan összehúzódva a rakoncátlan hópelyhek miatt, sietve, kissé tipegve a
fagyos földön, nagyon izgatottan. Valami vigasztalanul szomorú boldogság égett csöndes,
parázsló tüzzel a lelkében. Mert az ő új, bűnös élete felé, elkövetkezett, ime, a pillanat.

Ment és annyira tudta, hogy nem ő a hibás, hogy nem is érzett lelkifurdalást. Csak a nagyon
régien félt, várt pillanat közelsége miatt háborgott benne sok indulat. Csak a nagyon régi,
elveszett emlékek támadtak föl benne, csak a mások nagy hibái sirtak, vitték temetni az ő
társadalmi értelemben vett becsületét. Az ablakokban - ismerős házakban - égett a világosság.
Ennek is, annak is vendégei vannak - gondolta. Csupa üvegház, ahol hibásan, rosszul ápolják
a lányok lelkének bimbóját, hogy aztán ilyen tüzes, szomorú, beteg virág legyen belőle, mint
az övé. Ment, most már sietett, mert nagyon szerelmes volt. Hogy közeledett a házhoz,
büszkébb lett a testtartása, talán azért, mert érezte, hogy néhány percz múlva oly gyöngé lesz,
amilyen gyöngé asszony csak lehet.

De ebben a pillanatban még fölemelte a fejét, lázas ragyogással, (talán könnyekkel?) teli
szemét, büszkén, gögösen haladt, mintha mondta volna a körülötte nyüzsgő, zajongó, siető
tömegnek, a kocsiknak, a villamosoknak, a házaknak, a városnak, az egész világnak:

- Hirdetem a bűnbeesést! Gyönyörüségtől reszkelve vádolom a szüléket, a társaságot, a
várost! És bűnösen, hazugságok, álnok színjátszások, törvényrontások és összeomlott
családok romjai alól hirdetem az egyetlen szerelem örök jogát, amely erősebb, mint ti vala-
mennyen, s ha ellene támadtok, a magatok világa dől össze...

Ment, s amikor a kapuhoz ért, már nem is könnyezett, csak az ajka égett reszkető lázban,
megérezve az eljövendő csókok tiltott gyönyörüségét.

VÉGE.

A kis klarinétos.

I.

Egy hervadó kis kertben a rózsatők alatt két sorban álltak a fehér violák. A violák között pad volt s itt ült Lázár kisasszony. Csöndesen ült, ölébe tette a kezét és szomorú tekintettel nézte a sárguló kis bokrokat. Kedves őszi reggel volt, valami gyöngy, alig langyos napsugár fénylett körülötte. Lázár kisasszony fekete ruhában volt, ki volt sirva a szeme s a kezében összegyűrt zsebkendőt tartott. Tegnap délután temették el az apját s bizony nagyon keserű volt ez a ma reggeli ébredés. A kisasszonynak négy kis testvére volt, a legidősebb köztük az idén lett tizenkét éves. A két fiatalabbik fiú volt és ha még megmondom azt is, hogy az öt Lázár gyerekek az apján kívül senkije se volt a világon, mindjárt világossá válik, hogy a kisasszonyra, akinek Klári volt a neve, nagyon szomorú teher szakadt.

Ott ült a fehér violák közt és a fejével bólongatott, nagyon kicsikéket, éppen csak hogy megmozdult tiszta, fehér arcza s fölötte a vastag, sötét hajfonatból kerekített Gretchen-frizura. E pillanatban annyi volt a baja, hogy igazán nem gondolt semmire s mintha ébren se volna, elaludt a pillantása egy violaszín őszi rózsán.

Ekkor jött be a kertajtón Marschall ur, a klarinétos. Frissen lépett, látszott rajta, hogy most kelt föl, jó hideg vízben mosakodott, vizes kefével simította a haját, felkötötte a bajuszát, reggelizett, szivarra gyújtott, szóval azt a kellemes reggeli érzést élvezte, amely kijár minden jóálvú embernek. Ha nem jött volna ily szomorú helyre, bizonyára mosolygott volna a kis Marschall, de így ünnepélyes arcot vágott és mély hódolattal emelte meg a kalapját Lázár kisasszony előtt. Nem volt éppen csunya ember, de vézna és kopott, természetére nézve alacsony és egy kicsit előrehajlott feje.

Mindjárt bele is fogott a mondókájába.

- Klári kisasszony - mondta és a kalapját nem tette vissza a fejére - édes Klári kisasszony, mindenek előtt is fogadja részvéteimet.

A leány ránézett, szerette ezt a mindig borotvátlan, de végtelenül jó arcot és szépen megköszönte a részvétet.

- Én - folytatta a kis Marschall - őszintén megvallva, nagyon komoly szándékkal jöttem. Nem vagyok olyan ember, aki udvarol egy leánynak... aztán udvarol egy másik leánynak...

Zavarban volt. Körmével pattogtatta a kalapján a szalagot és félrehajtotta a fejét. Ugy folytatta:

- ...aztán megint egy harmadik leánynak..., én becsületes ember vagyok, azt tetszik tudni rólam... ha egy kicsit haragos természetű is, de azért mindjárt megbékülök... tetszik tudni.

Most nekibátorodott, mert érezte, hogy nemes dolgokat mond:

- Én, kérem kisasszony, most is csak azt mondom, amit már három éve mondok, pedig huszonhét éves ember vagyok már... most, hogy a kedves papája szegény meghalt...

Nehezen ment. De kívágta:

- Hát itt volnék helyette én. Amit mondtam, azt megtartom. Ha akar a feleségem lenni, itt vagyok, életnagyságban. A kis gyerekeket majd fölneveljük valahogy.

Most már ragyogott a szeme a kis Marschallnak, hogy ezt mondta. És mivel a legnehezebben tulesett, egyszerre megjött a bátorsága, most már szeretett volna órákig beszélni, magyarázni vagy legalább megmenteni azt a szép beszédet, amelyre az egész uton készült s amely helyett egészen mást mondott el.

A kisasszony szomorúan mosolygott:

- Üljön ide mellém a padra, Marschall ur - mondta szeliden - majd beszélgetünk egy kicsit.

A klarinétos leült és bátran föltek a kalapját. Boldog volt. Kissé közelebb huzódott a leányhoz és valami kérő mosolyal az arcán magyarázott neki. Hogy a színháznál tisztességesen fizetik, hogy órákat is ad és most megint «kinéz rá» egy tanítvány. És hogy majd csak ellaknak a mostani két szobában, az egyikben a négy gyerek, a másikban mink ketten. És ő majd csak színház után hazajön és ott várja az asztalon egy kis hideg vacsora és amelyik napon bohózatot adnak, hát már a rendes időben hazajön és az milyen boldogság lesz és az milyen jó lesz.

A kisasszony nem beszélt, csak néha-néha, amikor már nagyon is szép volt az elbeszélésben a boldogság, szeliden elmosolyodott. Mint ez a szeptemberi nap az őszi rózsákat, olyan csöndes bánatosan simogatta a lelkét Marschall ur beszéde. Az pedig örült a sikerének, egyre közelebb huzódott hozzá és már a legnagyobb bolondságokat mondta. Egy negyedóra múlva már oly biztosnak érezte magát a dolga felől, hogy egy kis valakit kezdett körülírni, aki gyerekek ötödik volna a házban és akinek - na de itt igazán nevetni kellett - még az ötéves Kálmánka is nagybátyja lenne.

Erre aztán el is hallgatott. A leány még mindig az őszi rózsákat nézte, Marschall ur pedig a leányt, profilból. így különösen tetszett neki finom szemöldöke, tiszta metszetű orra és halvány, rózsaszínű szája. Most oly boldogan érezte magát Marschall, hogy azt hitte, Lázár Klárinál nincs gyönyörűbb leány a világon s Marschall Edénél nincs nemesebb lovag, mert hisz egy számos és szegény családot vesz - valljuk meg őszintén - a nyakába.

Erre oly fölényt érzett magában, hogy elég nyugalma volt a mondatai cifraságával is foglalkozni.

Igy mondta:

- Számíthatok beleegyezésére, Klári kisasszony?

A kisasszony komolyan felelt:

- Nézze Marschall - mondta - én nagyon szeretem magát, mert maga a legjobb ember a világon. Amit maga itt cselekedni akar, az olyan nagyon szép és olyan nagyon gyönyörű, hogy én meg sem érdemlem magától. Mit tettem én magának, hogy olyan nagy áldozatot akar hozni? Három év alatt, amióta jár hozzánk, még csak nem is voltam kedves magával. Mit tettem, hogy ezt megérdemeljem?

A kis Marschall most fölállt, kinyújtotta a mutató ujját és nagyon rámutatott a kisasszony arcára, mondván:

- Azt tette, hogy a világon van.

Amire elpirult a leány. Aztán megrázta a fejét, mintha a pirosságot akarná lerázni róla.

- Marschall ur - szólt - most menjen haza és gondolkozzék holnapig. Ha holnap reggel eljön és ugyanezt még egyszer elmondja, jó. Szívesen leszek a maga felesége, mert maga a legjobb ember a világon. Én mindig csak ezt mondom, mert ez igaz. De ha nem jön vissza soha többet, én becsületszavamra mondom, nem fogok haragudni magára.

A kezét nyújtotta feléje.

Marschall megszorította a kis kezét.

- Ein Mann, ein Wort. Amit mondtam, azt mondtam. Most mindjárt mondom. Minek nekem ezért egy napra hazamenni?

Azzal lehajolt a leány kezéhez és csöndesen megcsókolta.

II.

A házmester szobájában, a fülledt, szentképes kis lyukban egy diszruhás főhadnagy ült. Ugy ült, hogy minél kisebb helyen érintkezzék a maszatos szobával - a szék szélén, előrehajolva, kezét a kardjára támasztva.

- Bizony meghalt az apja - mondta a házmesterné - már egy hónappal ezelőtt. Azóta itt lakik nála a Marschall.

- És ki az a Marschall?

- Az egy zenész.

A főhadnagy a fejét csóválta.

- Most kint vannak a ligetben - folytatta az asszony - és csak este jönnek haza. De ha tetszik, megmondom, hogy keresni tetszett őket.

- Nem kell - mondta a katona és fölállt. - Csak maga ne mondjon semmit.

Kinézett az ablakon. A szoba homályából erre a kemény hangra kissé sértődötten jött a felelet:

- Hát akkor nem mondok semmit.

- És milyen ember ez a zenész?

- Az kérem? Tudja isten. Egy kis göthös.

- Göthös?

- Hát olyan vézna. Mazna ember, úgy mondják nálunk. Együtt vannak egy hónap óta s még nem voltak se a papnál, se a polgári hivatalban. Valami irások kellenek neki, azért vár. Aztán el fogja venni.

- Köszönöm.

Hóna alá kapta a kardját és kiment. A konyhán úgy ment át, mintha sáros uton lépkedne. Künn kocsi várta, abba beleugrott és eltűnt.

- Szép szőke ember - mondta a vicziné.

A házmesterné vállat vont.

- Én még hadnagy korából ismerem. Akkor sokszor jött ide a Lázárékhöz. Aztán áthelyezték vidékre és azóta nem láttuk. De mindennap irt neki Brassóból.

A viczinének, hiába, tetszett a katona:

- Szép tőle, hogy visszajött - mondta.

Amikor este megjöttek a ligetből és Marschall a színházba szaladt, a házmesterné bekopogtatott Klárihoz:

- Tudja-e, Klári kisasszony, ki volt itt?

- Kicsoda?

- Az Andor.

A leány a szívére tette a kezét:

- Az Andor? A katona?

- Az.

Hallgatott hosszú ideig, aztán halkán mondta:

- Jó. Kimehet, házmesterné.

Átment a másik szobába, lefektette és betakargatta a négy porontyot, aztán kikészítette a szalámit, sajtot és bort az asztalra, hogy legyen a klarinétosnak vacsorája, ha megjön. Majd leült az ágya szélére és nagyon sokáig bámult a gyertyába. S mivel vallásosan nevelte az apja, amikor lefeküdt, összetette a kezét és azt mondta félhangosan:

- Édes jó istenem, add, hogy Andor ne jöjjön vissza soha többé, mert akkor mi lesz a négy kis gyerekből?

Másnap reggel színház-időben, tehát amikor a kis Marschall nem volt otthon, megint megjelent a főhadnagy. A házmesterné besompolygott Lázár kisasszonyhoz:

- Megint itt van az Andor.

A kisasszony nyugodt hangon kezdte:

- Mondja neki, hogy nem vagyok itthon... és ne jöjjön többé, hagyjon engem nyugodtan élni...

Csak itt esett le a hangja; a többi már egészen halkán tette hozzá:

- ...mondja, hogy a Marschall ur a férjem, hogy hagyjon békében...

Nagyon elárasztotta ez az üzenet. Hogy a házmesterné kiment, le kellett ülnie. Furcsa, de ezt gondolta: «szegény jó Marschall, most ül a zenekarban és szerezi azt a kis pénzt...» Tudja isten, ő maga se tudta, miért «szegény» a jó Marschall s mi van azon olyan véghetetlenül szomorú, hogy most a zenekarban ül s keresi a pénzt.

Megvárta aznap éjszaka. A kis klarinétos örömmel ujságolta, hogy megjöttek Nyiregyházáról az írásai, most már csak egy kis pénzt kell valahol szerezni és meglehet az esküvő. Ebben a tudatban jobb étvágygyal is ette a hideg vacsorát s minden falat után hü tekintettel nézte Klárit, aki szemben ült vele, az asztalra könyökölve, tenyerébe hajtott fejjel.

- Hol veszek pénzt, hol veszek pénzt? - sóhajtott a fiú.

A kisasszony ránézett, de nem szólt. Erre lassan mosolygóssá vált Marschall arcza, majd ravaszul kacintott és belső zsebébe nyult.

- Kakukk - selypítette - van pénz!

És kihuzott egy tárczát, abból egy tizest, aztán még egy tizest, meg egy harmadik tizest...

A leány elbámult:

- Honnan?

- Hát mire való a posta-takarék? He?

Nevetett hozzá, örült, hogy ilyen szép hatást okozott ez a régóta titkon, hatosonként félre-rakosgatott pénzecské.

- Édes Ede - mondta meghatottan a leány. Megsimogatta az arcát, de olyanformán, mint ahogy a ragaszkodó kutyát szokás megsimogatni. Már a lovat például nem lehet ilyen protegáló módon simogatni.

Marschall fölkelte és átölelte a leányt. Ugy kísért el, átkarolva, a gyerekek szobájáig. A küszöbön megcsókolta. Aztán becsukta az ajtót és aludni tért.

A következő napon már délben reszketni kezdett a leány. Rémműlten gondolt arra, hogy a katona megint megjelenik. Ez az ember, aki úgy jött, ment, hogy nem is látta, nem is hallotta, így némán és láthatatlanul is felbolygatta a lelkét. Alkonyat felé egy kis megnyugvás szállt belé, föltette róla, hogy gavallérember és nem jön többé vissza, ha egyszer elküldték. Marschall nem volt otthon. Az előjáróságnál szaladgált a házasság ügyében. Fontoskodott, örömmel veszekedte ki a bizonyítványokat, tetszett magának, amint megtartja a szavát és elveszi a szegény leányt, akit évek óta szeret. De amilyen vigan ment el, olyan szomorúan jött haza egy óra felé. Leült az asztal mellé és egy szót se szólt.

- Valami baja van? - kérdezte a leány.

Fölnézett rá, mint valami fensőbb lényre, aki oly sokkal szebb, jobb és okosabb, mint ő.

- Én nagyon szerencsétlen ember vagyok - mondta lassan ejtve a szót...

- Ugyan miért, csacsi bácsi?

- Azt mondták, hogy ide már három nap óta minden este bejön egy katonatiszt, amikor én a színházban vagyok.

Oh, dehogy gondolt rosszat felőle! Még csak árnyéka se szállt át rajta a gyanunak. De egyszerű ember volt és a szíve összefüggést talált a katona meg a leány közt. Hát megmondta nyíltan, mindjárt úgy, ahogy érezte.

A leány fölemelte a fejét:

- Csak nem akarja azt mondani, hogy hozzám jön?

Marschall szégyenkezve hajtotta vissza tenyerébe a homlokát.

- Nem akarom...

- Hát mit akar ezzel mondani?

Alig hallatszott, amikor felelte:

- Én nem tudom, mit akarok mondani.

Most sokáig hallgattak. Klári leült és maga elé nézett a földre. Érezte, hogy az ujjai egymáshoz ütődtek, annyira reszket. Csak vissza ne jöjjön, éppen most, az esküvő előtt. Aztán ezt mondta, de csak gondolatban: «Édes, szegény, jó, drága Marschall.»

Beesteledett. Hosszu csönd után bágyadtan kérdezte Klári:

- Ma nem megy a színházba?

A klarinétos még mindig úgy ült az asztalnál, lehajtott fejjel. És egy kicsit erősebb hangon mondta:

- Nem.

Most nem mert mindjárt tovább beszélni a kisasszony, de nagyon kezdett dobogni a szíve. Félénken, jó későre kérdezte:

- Bohózatot adnak?

A klarinétos mozdulatlanul ült a helyén:

- Nem.

Türelmes, okos asszonyok kérdezik ilyen féltékenyszszerű hosszú időközökben a férjüket, ha az mogorván jön haza este. Klári megint várt az újabb kérdéssel. És csak ennyit mondott:

- Hát?

És most történt először, hogy Marschall keményen felelt:

- Hát mégse megyek.

Most már tudta a leány, hogy a klarinétos vár valakit. Ugy érezte, hogy nincs vér a fejében, könnyü volt az agya, szédült.

Egészen este lett. A szobában nem gyújtottak lámpát, úgy ültek némán a sötétben. Egyszerre aztán megzördült künn a konyhaajtó.

A belső ajtón kopogtattak és bejött a házmesterné. Marschall fölugrott és ráivallt:

- Mit akar?

A szegény asszony halálra ijedt. Klárra nézett, aztán megint a férfira. Ez ordított:

- Mit akar? Ki van itt? Katonatiszt van itt?

- Igen kérem.

Marschall egyet tágitott a gallérján az ujjával; egyszerre nagyon hideg lett a hangja:

- Hol van?

- Kint kérem.

Kiment. A főhadnagy akkor már az ő konyhájukban állt, feltett sapkával. Marschall elébe állt és meghajolt:

- Kit tetszik keresni.

A katona szalutált és ártatlanul kérdezte:

- Itt lakik, kérem, Lázár kisasszony?

- Itt.

- Lehet vele beszélni?

Marschall zsebetette a kezét:

- Nem lehet - mondta nyugodtan.

A katona nagyon finom ember volt, szerette volna melegebbé tenni ezt a diskurzust:

- Uraságod talán rokona?

- Ahogy vesszük.

A főhadnagy arczároái eltűnt az udvarias mosoly. Hirtelen elkomolyodott.

- Akkor tévedtem, pardon.

Szalutált és kiment. Végigpörgött az udvaron a sarkantyuja és Marschall még mindig a sötét konyhában állt, zsebetett kézzel. Valami kiolthatatlan keserűség ette magát a szívébe. Nem tudott mozdulni arról a helyről, ahol a tiszttel beszélt és most egyszerre megrogyott a térde. Ennyi energiára nem volt berendezve kis muzsikusz-teste. Érezte, hogy keze-lába elgyöngül. Még délben olyan boldog volt, azóta semmi se történt, csak valaki keresett valakit - és mégis

sok mindennek lett vége. Bevánszorgott a szobába, ahol mozdulatlanul állt a menyasszonya. Az első székre, amely útjába esett, leült.

Hallgattak. Az első hűvös őszi szél fújt át a kis utcán és egy csöppecskét rezgett is tőle az ablak. A lány odament hozzá, melléje állt és melléhez szorította a borotvátlan arcot. Marschall lecsukta a szemét.

Nagyon sokáig maradtak így, aztán megszólalt a kis klarinétos:

- Lefeküdtek már a gyerekek?

Klári szinte sugva felelt:

- Le.

Most megint hallgattak. Aztán megint megszólalt a kis klarinétos, de most már fojtott hangon:

- Klári, szeretsz te engem?

Csendesen mondta a lány:

- Nagyon szeretlek, mert...

Erősen a melléhez vonta a kis ember fejét, elmosolyodott és hirtelen összeszorította a szemét, mert egy nagy, nagy könny futott a pillái alá.

Abdallah.

Egy városligeti villában vacsoráztunk április harminczadikán. Éjfél után bekisértük a városba a hölgyeket s amikor a kapu előtt magunkra maradtunk hárman, fiatalemberek, az egyik azt tanácsolta, hogy menjünk ki a városligetbe, ahol a nép megvárja május elsejét. Kocsiba ültünk s tiz percz múlva künn voltunk. Az ugynevezett vurstli azt a benyomást tette rám, mintha vasárnap délután volna, csak hogy napfogyatkozás idején. Az ördöghinták, csónakhinták sikoltó verklehang mellett forogtak. Fantasztikus bárkák függtek a hintaköteleken, fellendültek a sötét égbolt felé, a nagy kerék örült gyorsasággal forgott s alatt a mindenféle színű lámpák közt, a pazar fényben ragyogó ringlispilek körül negyvenezer ember várta május elsejét. Megdöbbentő látvány volt ez az éjjeli vasárnap délután. A vendéglőkben egy hely se maradt üresen. Az asztaloknál énekeltek az emberek, négy-öt budakeszi banda csattogott, a mutatványos bódék kikiáltói túlköltek, harangoztak, kiabáltak, nádpálczáikkal csapkodták a vászonra pingált csataképeket, s ebben a nagy zsvajban időről-időre pokoli robajjal zúdult le a hullámvasut vaskocsija, tele visitozó cselédleányokkal.

És tele volt a levegő orgonával. Kis leányok nyalábszámra adták el a frissen szedett virágot s a hüvös tavaszi éjjel terhes volt ettől az illattól.

Sokáig kószáltunk a tolongó áradatban s körülbelül fél három lehetett, amikor beszédbe ereszkedtünk a panoptikum kikiáltójával.

- Ne mulasztás az urak - mondta - mert ilyen még sohase láttak.

Azzal megint ordítani kezdett a lassan vonuló tömeg felé:

- Itt látható Zájén Abdallah, a három méter magas szerecsen óriás! Bemutatja hazája fegyvertánczeit, az afrikai hadi-üvöltést és kétméteres pallosával többször ellensége felé suhint! Első hely husz, második hely tiz, harmadik hely csekély öt krajczár!...

Megint felénk fordult:

- Tessék, urak, nem fogják megbánni.

Bementünk a panoptikumba, amelynek utolsó termében volt a szerecsen-csoport szinpadja. Már akkor nagy volt ott a füst és a lóczákon emberek bóbiskoltak. A középén kétágu gázlámpa alatt volt a pódium, ennek a szélén ültek a szerecsenek. Az előadás csak egy félóra múlva kezdődött, de azért már elegen voltunk nézők. A legutolsó sorban a falnak dőlve négy csirkefogó aludt egymás mellett. A lócza szélén egy öreg ur szívta virzsiniáját. Egy másik lóczán hátracsapott sipkával egy baka ült, mellette a szeretője - kövér, piros lány, aki a katona vállára hajtotta fejét és aludt. Ez is bóbiskolt már, de néha fölriadt, s ilyenkor nagy vörös kezét végighuzta a leány simára fésült fején. Vártunk, vártunk és egyre többen jöttek. A lóczák lassan megteltek, a füst már tűrhetetlen lett, a gázlángok majd hogy el nem veszték benne. Egy czilinderes ur járkált a dobogón és beszélt a négerekkel. Majd az első csöngetésre a sarokban megmozdult egy csomó piszkos pokrócz és kimászott alóla Zájén Abdallah, a szerecsen óriás. A csirkefogók is felébredtek s azonnal nevetni kezdtek. Abdallah nyujtózott.

Igazán nagyon magas volt, de végtelenül, szomoruan sovány. Meg lehetett számlálni a bordáit, s a lába mintha tisztára csak csontból lett volna. A karja volt a legvékonyabb. De a szeme tűzben égett, féhéren világított ki fekete arczából.

- Abdallah! Abdallah! - kiáltottak, akik már ismerték. Egy idő óta népszerű volt a ligetben.

Ő is mondta:

- Abdallah, - és mosolyogni próbált hozzá.

Már fullasztó meleg volt a teremben s ami még kellemetlenebb, nem volt elég világos. És piszok mindenütt. A baka hortyogott, mire meglökdösték. Erre a szeretője is felébredt s dörzsölte a szemét.

- Aj de randa - mondta a katona, mint aki rut látványra ébred.

Abdallah a pódium elé jött és köszönt nekünk. Valahogy törte a német szót.

- Hová való? - kérdeztük.

Száraz kezével nagyon messzire mutatott és mondta:

- Afrika, Afrika.

Szomorunak látszott s önkéntelenül is megkérdeztem tőle:

- Miért nem megy vissza?

- Nincs pénz - felelt.

Aztán elmondta, hogy azért szökött meg, mert pénzt akart szerezni. Az a német, aki Berlinbe vitte, kifosztotta. Kosztért, ruháért - még ezért is - mindent levont. Ügyetlenül burkoltan azt is megmondta, hogy egy lánynyal szökött meg. Szeretett volna egy állatkertbe bejutni, de nem vették fel sehova. Ugy beszélt az állatkertről, mint valami nagy akadémiáról, ahová nehéz bejutni, ahol lenni dicsőséges és jó. Itt éppen volt egy kis rongyos trupp, hát beállt ide.

Kelletlen mozdulatot tett a kezével, amikor róluk beszélt. Ezek nagyon másodrangu szerecsenek lehettek. Aztán köhögni kezdett és a mellére mutatva rekedt hangon mondta:

- Krank... Krank...

Láttuk, hogy fekete arcza lázban ég. Köszöntés, minden szó nélkül odább ment, vállára huzva a kopott futószőnyeget - mint primadonna a belépőjét - és furcsán emelve a lábát, másfelé lödörgött.

- Abdallah, Abdallah, - kiabálták tulnan a suhanczok. Balról is hívták. Abdallah népszerű volt.

Megint csöngettek s a czilinderes ur a pódiumra lépett.

- Nevem Weisz Vilmos igazgató - kezdte s rövid, betanult beszédben elmondta, kik ezek a feketék és mit fognak csinálni.

Azzal visszatette fejére czilinderét s egyet rittyentett. Megszólalt a dob és egy bánatosan rikitó sip, amely mindig ugyanazt a három-négy hangot fujta. Volt ebben valami nagyon idegen vágyakozás, szomoru egyhanguság, amint a két hangra hangolt üstdob kongott s a messzi sikokra szóló sip rikoltozni kezdett. Észre se vettük, már tánczoltak a zenére a feketék. A közönség nagyokat röhögött a rángatózó, csoszogó, alig-alig forduló tánczon. A négerek járták komolyan nem hederítve semmire.

A táncz után következett Abdallah száma. Ezuttal borzalmasnak igyekezett látszani szegény. Nagy pajzsza, pallossal jött be s a vállán hatalmas ijj függött. A fogát csattogtatta, ki-meresztette a szemét és elkezdte a fegyvertánczot.

- A hadi fegyvertáncz! - jelentette Weisz Vilmos ur.

Abdallah nagyot csapott a palossal pajzsára, s torokhangon kiabált, hadarva az ő nyelvén, amely tele volt á és r betűvel. Különös ritmus szerint toporzékolt, suhintott a pallossal, feje fölé kapta a pajzsot, egyre nagyobb hévvel járta. A pódium porzott, ahogy ez a nagy csont ugrált rajta, szinlelt ellenséggel küzdve. Egyre jobban ordított, a pallost mind gyorsabban forgatta, a pajzsot hozzá-hozzá csapdosta. Hátul sorban álltak a feketék, verték a dobokat, énekeltek, sipoltak s mindez ugyanarra a sánta ritmusra ment, amire Abdallah tánczolt.

Láttuk, hogy fogta a mellét és folyton köhögött.

- Nem bírja ezt a klimát - mondta Weisz Vilmos ur.

A klimát nem bírta szegény, de azért tánczolt, ugrált, verte a pajzsot és ordított, amikor a köhögés engedte. A közönség nagyszerűen mulatott, nevetett, tapsolt, s folyton ordította a nevét:

- Abdallah! Abdallah!

Most nagyon oda volt a nyomorult Abdallah, s már úgy látszott, hogy a tánczot se bírja. Inkább csak dobálta iromba nagy testét, feje le-lecsuklott a mellére, s a karja alig bírta a pallost. A toporzékolása is mindegyre kisebb térre szorítkozott, végre már csak egy helyen emelgette a lábát. Aztán minden előzetes tántorgás nélkül egyszerre végigesesett a dobogón, nagyot zuhanva.

Óriási röhögés lett a teremben. Hául tapsoltak és mind a négy csirkefogó egyszerre fütyülni kezdett.

Abdallah nem kelt föl. A röhögés lassan elhalt, s a feketék éneke is abbamaradt. Csak a dob szólt még egyre, panaszos, kongó hangon.

Weisz ur felment a pódiumra és emelgetni kezdte Abdallaht. A nagy test nem mozdult, csak a fejét próbálta fölemelni, de lehanyatlott. Már akkor ott volt mellette egy fekete leány. Ez lehetett az, aki megszökött vele. Nem bírták fölemelni. A dob egyre szólt, kongott hátul, az énekesek mögött, aztán egyszerre abbahagyta. Elhallgattatták. Mindenki felállt a lóczára, hogy lássa, mi lesz a szerecsennel. Abdallah pedig köhögni kezdett, oly borzasztóan, hogy szinte fájt hallgatni. Csak egy vadember tud így köhögni: mélyről, hörögve, sivitó, félig meddig ugató hangon, nagyon kinosan. Nagy testét föl-fölvetette, rázta a roham.

Weisz ur izgatott volt. Megizzadt az emelgetésben, aztán egyet gondolt, levette czilinderét és így szólt:

- Tisztelt közönség, hirtelen közbejött rosszullét miatt... az előadás megtartása... elnézés kéretik...

Hogy nem boldogult, rámutatott az egyre köhögő Abdallahra és a maga hangján mondta:

- Nem lehet tovább, most rájött a roham!

A közönség látni akarta, milyen az, amikor rájön a roham, de a panoptikum emberei lassan kituszkolták: a népet. Néhányan - az uribb része és a baka, aki nem hagyta magát - benn maradtunk.

Most még borzasztóbban hangzott az üres teremben Abdallah köhögése. A négerek nekiestek, fölemelték és leczipelték a pokróczokra. Mellette jajgatott, üvöltő hangon sirt a leány. Megborzongott a hátam, olyan rémületesen idegen volt nekem ez a jelenet. Oly erősen éreztem azt a rettenetes nagy faji különbséget Abdallah és magam közt. Oly távoli, oly ismeretlen volt ez a sirás, ez a sakálugatáshoz hasonló köhögés, az a sok mereven bámuló fekete arc, amelyen az én európai szemem semmi nyomát nem bírta meglátni a részvétnek.

Abdallahnak egy kék zsebkendővel törülték a vért a szájáról. A köhögés gyengült. De a nyomorult fekete szeretője most még jobban sivitott, toporzékolt és verte a czombját. Weisz ur szaladgált, valósággal czikázott ide-oda a fekete csoport és a vízvezeték közt, hozta a vizes kendőket és kiabált:

- Steiner, szaladjon orvosért!

Megijedtem erre és sietve indultam kifelé.

Nem tudtam nézni, hogy hal meg a panoptikumban egy afrikai néger. Nagyon tele voltam keserőséggel. Weisz urat - aki pedig utóvégre csak a kenyerét akarja megkeresni - pofon tudtam volna verni.

Az ajtóban még hallottam a néger leány siró ordítását, amint ezt sirta:

- Abdallah!

De nem úgy, ahogy mi mondjuk ki, hanem nagyon másformán.

Kiértem az utra, ahol most még sokkal több ember zsivajgott. Kelet felől vörös volt már az ég, derengett. Hűvös volt kinn és minden tele, tele orgonával. És ahogy neki akartam indulni a tolongásnak, utat szorítottak a tömeg közt, mert jöttek a szoczialisták. Elől a vörös zászlót hozták erős, szép fiatalemberek, utánuk tömött nyolczas sorokban frissen jött a többi. Énekeltek és daluk messze viharzott el a sok ezer ember fölött. Hogy közelünkbe értek, már mindenki énekelt, süvöltve harsogott, zengett az induló. Magasra emelték tábláikat, amelyekre ez volt írva: «Jogot a népnek!» «Általános szavazati jog!» A Marseillaiset énekelték május elsejére napkeltekor és talán csak egyedül én tudtam, hogy benn a piszkos szőnyegeken haldoklik a forró Afrikának egy nyomorult árva gyereke, aki nem tudott, hiába, nem birt bejutni az állatkertbe.

A vas.

I.

Csodálatosan enyhe volt az éjszaka. Körül csupa fehér volt minden: a hegyek, az apró háztetők. Világosság már sehol sem égett, amikor a vonat megállott. Emma kisasszonyt már előre figyelmeztette a konduktor, hát az ajtóban várta a vonatot. A nagy hóban, mint valami fekete szobor, állott az állomásfőnök s egy kicsit előrejött, amikor látta, hogy valaki kiszáll az egyik kocsiból. Aztán a nagy sötét vonat tovább vágatott, el is tűnt a kanyarodónál. A lány az állomásfőnökhöz fordult fáradtan, álmosan:

- Bocsánat... kérem, a vasgyárba jöttem. Az igazgató urhoz.

A főnök belenézett az arcába. A hó is világított, igen fehér volt a lány, anélkül is sápadt volt az arcza.

- Ilyen későn, - mondta, aztán belátva, hogy beszélgetni most már ugyse lehet, szíves hangon tette hozzá - arra, kisasszony, arra...

A kisasszony megfordult, s egy pillanatra meg is hökkent. Aztán megköszönte a főnöknek a szíveséget, s megindult, át a töltésen, könnyedén emelve ruhácskáját a lágy hóban.

- Furcsa, - mondta magában, hogy átért a töltésen - a vonatból észre se vettem...

De már akkor hallotta a nagy, egyenletes dübörgést, látta a vöröslő füstöt, érezte, amint reszket, zihál a lába alatt a föld. Egy pillanatra megállott a téli éjszakában, és elnézett a nagy, ágaskodó fekete masszák felé.

A gyár a völgyben állott, most már közel hozzá. Nagy hidak, konstrukciók meredeztek az égnek feketén, kémények nyaltak ki a hóból. A kohó fölött vörös, szinte tüzes füst kavargott. Valami nagy, lángokból, füstből, összeállott izzó folt tolakodott a hatalmas állványok közt.

Megállt és figyelt.

Csönd borult körül a vidékre, csak mint valami pokolból ideszakadt tüdőbajos, vérző szörnyeteg, lihegett előtte a gyár. Bugva, lohogva okádta a szikrás pokolfüstöt, nagy izzó nyílásokból, fekete gerendákon keresztül sugárzott ki belőle a tűz és ahogy a lány megindult újból, közeledve az egymásra ágaskodó épületek, kémények felé, mind jobban érezte, hogy ezzel a tüzes mellü fekete fészekkel együtt reng, dübörög a föld a hó alatt, haragos reszketéssel, félelmesen.

Nem tudta, hogy merre menjen. A sok épület közt lejjebb, kissé messze a gyártól a szemébe ötlött hat ház, párosával egymás mellett. Ugy okoskodott, hogy ez lesz a tisztviselők telepe s arra felé tartott. Senki se jött arra, hiába nézdegélt. Utóvégre is elmúlt már éjjél s meg kellett találnia az igazgató lakását. Az első háznál találomra becsöngetett. Senki se jött. Aztán még egyszer csöngetett, most már hosszabban, mire megnyílt az emeleten egy ablak és valaki kikiáltott:

- Ki az?

- Az igazgató urat keresem, kérem...

- Hát ne itt keresse! Itt nem lakik?

- Hát hol?...

- Odaát, a másikban!

Azzal be is csapták hamar az ablakot. Emma kisasszony meg átment a másik házhoz.

A csöngetésre egy didergő, nagykendős cseléd jött ki.

- Az igazgató ur itt lakik?

- Itt... - mondta a cseléd, s hamar becsukta a kaput, hogy a hideg ne mehessen be. Aztán didegve szólt:

- Talán az új kisasszony tetszik lenni?

- Az. Igen...

- Hát tessék utánam jönni.

Fölmentek az emeletre, ahol a cselédleány kelletlenül mondta:

- Bajos ilyenkor, már alusznak tetszik tudni. Tegnap vártuk a kisasszonyt.

A kisasszony néhány szóban elmondta, hogy rosszul számított, nem jöhetett, csak ma. Be- mentek a lakásba, az ebédlőben még világos volt. A cseléd aludni szaladt, a kisasszony meg ott állott az igazgatóné előtt.

- Direkt nem feküdtem le - mondta az asszony - kegyedre vártam. Tegnap kiküldtem a vasuthoz, de hát nem jött. Álmos, ugy-e?

A kisasszony elmondta itt is, hogy miért nem jött tegnap. A hangjából kiérzett, hogy kellemetlen neki ez a kérdés. Az asszony leültette magával szemben, jól szemügyre vette. Emma csak úgy vizsgálta meg, ahogy az asszonyok szokták egymást megvizsgálni. Már minden tekintetük vizsgálódás.

- A férjem - mondta a direktorné - a kohónál van. Csütörtökön öntenek és ilyenkor mindig odamegy. Majd holnap találkozik vele. Addig is aludja jól ki magát. A szobája itt van, lenn a földszinten. Nem is tartóztatom...

Levezette a szobájába, megmutatta neki, rajta is látszott, hogy örül a szép kis szobának. Aztán jó éjszakát kívánt és fölment. A lány az ágy szélére ült s hallgatta, míg az asszony szoknyája fölsuhogott az emeletre. Akkor még bámult egy ideig a gyertyába, aztán vetkőzni kezdett. Az ember ilyen új helyen ruha elrakás idején veszi szemügyre a butorokat. Közben rendezgetett is egyetmást. Aztán lefeküdt, s figyelt, hogy hallja-e itt is a kohót. Valami tompult, titkos dübörgést ide is elérzett. Álmos volt, elfujta a gyertyát. Előbb azonban még az asszonyra gondolt, utóvégre is ezzel lesz legtöbbször dolga. Okos arczu, szép asszony volt, meglátszott rajta a gazdagság. A keze is ügyes, mozgékony, okos jószág. A ruhája valami érzékiségre vallott; azt mindjárt meglátta rajta, hogy ujmodi, alacsony füzőt hord. Majd megmelegedett kissé a jó, meleg dunnás ágyban és leragadt a szeme.

II.

A gyáros szobája egyszerű, szürke irodaszoba volt. Göthös könyvelők, sovány irnokocskák illettek volna bele, nem pedig ez a szélesvállu, izmos férfi. Ott ült a nagy ablaknál, íróasztalánál. Minden friss, tiszta volt, mint üde téli reggeleken lenni szokott. A kis vaskályhában pattogott a tűz, a szivarfüst is illatos volt még, nem köhöggető, kesernyés, mint este.

- Emma, kis Emma! - mondta az igazgató - hát így vagyunk, lássa, kis Emma...

A kisasszony valami könnyed melankóliával az arcán élvezte ezt a friss, jóleső reggelt. Szólni nem nagyon mert, hisz oly régen volt az, hogy a mostani direktor bohó ifju volt...

A gyáros elgondolkozott:

- Kis Emma, hány éves?

- Husz... leszek.

Nem tudták hamarjában, miről folytassák a diskurzust. Csak néztek egymást, már nem heves szerelemmel, mint egykor, csak mint két hunyó napsugár, amely téli alkonyatkor találkozik egymással az erdőn. Végre valahogy megszólalt a kis Emma, mosolyogni is próbált ahhoz, amit mondott:

- Szép asszony a felesége... igazgató ur!

- Szép - hagyta helybe Gantár és egy kicsit összehuzta a szemét. Aztán hirtelen szólt:

- No lássa, kis Emma, hogy semmi baj sincs! Mondtam én azt mindjárt. Maga eljön az én kis gyerekeimet nevelni, majd nekik ad valamicskét abból a szeretetből, amit akkor régen nekem szánt...

- Igen - sóhajtott Emma, s úgy nézett a gyárosra, némi büszkeséggel, talán uralkodva is a hatalmas férfi fölött. Gantár fölállott:

- Én már - mondta - csak itt maradok örök életemben. Ez a gyár jó gyár, amit csinálunk, az becsületes munka. Sohse csal meg. Nézzen ott ki az ablakon. Vas, vas, csupa vas. Azt csináljuk. Összeveszekszünk a földdel, a kösziklával, a tüzzel, a pokollal, aztán vas lesz belőle.

Emma, a kis Emma, talán sápadtabban, mint az imént, figyelemmel hallgatta. Majd, maga se tudta, hogy miért, ahogy állát a kezébe nyugtatta, halkan, suttogva jegyezte meg:

- És este hazamegy, ott a szép felesége... finom uriasszony...

De ekkor már az ujmódi füzőre gondolt, meg a suhogó selyemruhára. Nagyon számító asszony lehet az, aki otthon is selyemben jár. A kis Emma elhatározta, hogy szeretni fogja az asszonyt. Utóvégre is a nagy gyároshoz ilyen illik, nem pedig amolyan vézna, szegény gyerekleány, mint ő. A kis Emmának volt esze, s ez enyhítette az ő kis tragédiájában a fájást. Ugy ültek aztán szóltanul, részint kinéztek az ablakon, hogy mint hull a hó, részint lopva egymást nézték. Aztán egyszerre bejött az asszony. Emma kisasszony tiszteletteljesen kelt fel.

Az asszonyon most világoskék pongyola volt, olyan, aminő a regényekben szokott előfordulni. A formákhoz simuló gáz, finom selyem; lágy és hizelgő; mutat és eltakar. Ahogy a hintaszékbe ült, olyan volt, mint valami ölelésre váró Faublas-korabeli parázna franczia marquise, nem szenvedélyes, nem sóvárgó arc, inkább halavány és ártatlan, de képes mindenre, ami csak ravaszság és intrika, egy csöpp szerelemért.

A beszélgetés hirtelen más irányt vett. A gyerekek neveléséről, a fizetési föltételekről beszéltek, de oly előzékenyek voltak a direktorék, hogy Emmának nem akadt egyéb dolga, mint beleegyezni mindenbe. Majd az asszony valami szálnalmas jóakarattal vette szemügyre a lányt, tetőtől talpig.

- Hát én megyek... - mondta egyszerűen a gyáros és köszönt. Az ablakból látni lehetett, amint nekivág a hónak és megy vissza a gyárba. Erre fölkelte az asszony és mind a ketten néztek utána. Emma fölriadt ebből a nézésből. Az asszony egészen mellette állott, érintette is meleg, telt karjával és nagyon ártatlanul mondta neki.

- Maga már ismerte az uramat, ugy-e?

- Ismertem... úgy találkoztunk.

Az asszonynak csak egy pillantás kellett az előbb, meg ez a kérdés most. Tisztában volt mindennel. Rámosolygott a kisasszonyra, aztán fölment a lépcsőn könnyedén, piczit emelve a ruháját, szalagos cipőcskében, mint valami ártatlan naiv régi francia asszony, aki végül mégis annyi bűnnel öregszik meg, hogy már nem is marad ideje a leimádkozásra.

Emma utána nézett, és gyöngye gyerekszívében valami bánatos harag kelt életre. Tudja Isten, - bántotta az, hogy ez az asszony ilyen szép, már korán reggel. Aztán ártatlan képzelete rögtön megalkotott egy ölelést, a gyáros meg az asszony közt. Félig-meddig lehunyta a szemét, meg is fogódzott a falépcső vasrácsába, amint szüzsies képzeletén végigreszketett az a kép. Az a hatalmas, csupa izom, csupa csontember, amint magához öleli ezt a lágy, keleti asszonytestet, amint egy reszketésbe bugnak össze, egymásra dagad az erő és a gyönyörűség, a vas és a bársony, és ezt csak ők tudják, ők ketten, ők csókolják egymást vadul - és szinte hallotta is az asszony bágyadó sóhaját, a nagy férfimellből fölszakadó diadalmas bugást - -

- Kisasszony!...

Elcsendült a lépcsőházban felülről ez a hang.

Emma megindult fölfelé, és most már arra gondolt, hogy reggel aztán kissé bágyadt-közönyösen a nevelőnő fizetéséről beszélnek...

- Kisasszony?...

Fönn pénzt, valami előlegfélét kapott.

III.

Egy hét óta botrányosan esett a hó. A vonatok megrekedtek, le is jött panaszkodni az állomásfőnök olyan busan mintha az övé lett volna az államvasut. A kisasszony már aludni tért, de egyelőre csak hánykolódott az ágyán. Nem volt már nagy kedve az ittmaradásra. Azt hitték, amikor Pestről elindultak, hogy jól fog neki tenni az erős hegyi levegő. De csak egyre sápadtabb lett, rosszabb kedvű napról-napra. Láttá, hogy az első napon ő hozott csupán egy kis élénkséget a házba, azóta megint csöndes-szomorura vált itt minden. Különösen Gantár volt mindig bánatos. Az asszony mindig egyformán komoly és hallgatag volt.

Nagyon esett a hó és hogy Emma kisasszony nem tudott elaludni, amugy lázas-szerelmesen az ablakhoz állott. Most már vissza fog innen menni - érezte - nincs itt maradása. Kissé sirdogált is, ez jól esett neki. Aztán elcsöndesedett, csak úgy nézett ki a kavargó pelyhekre. A nagy csöndességben ismét elérte idáig a tűz bugó lihegését, messziről tüzes foltok villantak meg ismét a gyár felől. Csütörtök volt, öntöttek. Figyelt, érezte, hogy a kohóban a forró vas mint rázza meg maga körül a földet. Arra gondolt, hogy ha ez mind szétrobbanna most egyszerre... Majd valami vigasztalást talált abban a nagy erőben, amely ott buzog, izzik. Figyelt, nagy csöndben.

Aztán hirtelen megfordult. A szívére tette a kezét, hogy annak a hirtelen megerősödött dobogása se zavarja. Ugy rémlett előtte, mintha lopózó, osonó lépést hallott volna az ajtaja előtt. Csöndesen az ajtóig szaladt és fülelt. A halk lépés már a lépcsőn hangzott, fölfelé ment valaki. Erre aztán magára kapkodott néhány ruhadarabot és amilyen óvatosan csak lehetett, kilopódzott a sötétbe. Föl a lépcsőn - a gyanu vitte az asszony szobájáig. Ott hallgatózott...

Belülről néhány komoly, közönyös hang. A titkáré, aki ugyanebben a házban lakott. Bizonyos idő múltán a szerelmes asszonyok nem borulnak izzó kacagással imádjuk nyakába, hanem úgy fogadják, mint például a doktort. Pláne az okos, ravasz asszonyok. Nyugodtan, komolyan.

De sietve, mert ime mindjárt el is hagyták a beszédet. Ugy látszik, hogy egy másik szobába mentek át.

A kis Emma leszaladt a lépcsőn. Fölemelte a fejét, és úgy érezte mintha most valami nagy dolgot fogna cselekedni. Aztán hirtelen kisietett, óvatosan betette maga mögött a kaput és rohant a hóban, a kohó felé, amely fölött már vad szikratánczot járt a véres füst között a tűz. Visszanézett, s látta, hogy az asszony ablaka világos.

Aztán hirtelen megállott. Annyi volt benne a becsület, hogy majd megszakadt a szive, amikor látta, hogy azt a nagy darab embert ilyen gazul csalják. De most már megbánta, hogy árulkodni akart és megállott, gyorsan latolgatva, hogy mi jobb: hallgatnia vagy elárulni mindent. Ahogy ott állt, valami férfialakot vett észre a gyár felől. Rá is kiáltott az a valaki:

- Hé! Ki az?

Erre futni kezdett, vissza a ház felé. A férfialak néhány ugrással elérte, s ott a nagy pelyhekben szakadó hóban az arczába nézett.

- Emma... kis Emma!

Emma eltakarta az arcát Gantár előtt. A direktor rémulten faggatta:

- Mit keres itt, kis Emma, ilyen időben? Menjen vissza... megfázik...

- Nem, nem.

Görcsösen kapaszkodott a karjába. Már sirt, és sirva hebegte:

- Menjünk oda, a gyárba... mindent elmondok.

Gantár kék zubbonyban volt, az arcza kormos, a keze is. Fölkapta a csöpp lányt és szaladt vele a gyár felé. Oda bevitte a nagy öntőműhelybe. Csupa világosság, sürgő-forgó emberek... Föl, föl, a nagy mozgó vashid mellé, a tető alá...

Ott beszélt a lány, hebegve:

- Sándor, édes Sándor... már így mondom... én, én úgy is elmegyek holnap... azonnal!

- Mi az, édes...

- Az asszony - -

Csönd lett hirtelen. Odalent a fekete homokformák közül egy nagy kiáltás bögött végig a csarnokon. Aztán nagy csönd.

És jött a vas.

Nagy pataokban, harsogó süvöltéssel, izzófehéren. Végigfolyt a formák közt, akkorra már nagy lett a nyüzsgés. Világos lett minden zug, a vas izzott, bögött, a kohóban, a sok ember megrohant, szolgált örületes sietséggel ennek a vakító harsogó despotának.

- Az asszony... - sirta bele a bömbölésbe a leány.

Gantár a homlokát simogatta. Aztán elnézett felülről az izzó, füstölgő tüzpatakok felé és hangosan szólt:

- Hagyja, kis Emma, édes. Tudom én azt. De nem birok, nem birok...

Nagyon kinlódott. A vashid megindult fönn és vitte a vasat a kisebb formák felé.

Emma meglepetten nézte, hirtelen elakadt benne a sirás.

- Hát tudja, Sándor -?

Ez már akkor ült és a tenyerébe hajtotta a fejét.

- Tudom - mondta.

A leány nézett rá, azt hitte, hogy forog vele a világ. Hát ezt csak így «tudja» az ember?

Akkor megint végighangzott az előbbi siró kiáltás. És kibugygyant a másik kohóból a vas, több, nagyobb, mint az előbbiből, úgy harsogva, hogy reszketett belé minden vasoszlop a csarnokban. Már nem is földi bögés volt ez, pokoli zshivaj, amibe száz meg száz munkás ordított bele rohanva, aztán valamennyit elnyomva diadalmasan, rengő bömböléssel, sisteregve, üvöltve vágatott ki a vas a formák közé. Valami gép sivitott, a nagy vashid csikorgott fönn, és a villamos motor bugott, egyre magasabban, fájdalmasan, reszketve. Csupa láz, csupa vágató munka izzott egyszerre itt, a pokoli hőségben, a nagy világosságban.

Akkor kidüllesztette nagy mellét Gantár, és orditva beszélt:

- Nézze... kis Emma? Ott a vas, látja? És most ők otthon selyemcsipkékről suddognak, meg puha csókokról! Hallja, hogy bömböl? Látja, hogy vágat? Ide jövök én temetni minden csütörtökön...

A lányka félve bujt a melléhez, erősen fogva most a karját.

- Látod, - üvöltötte a gyáros - itt most az isten veszekszik velem... A föld, ez a féltékeny gazember... Ők meg susognak, csókolja neki a piczi körmét. Nézd, hogy belevész minden ebbe az erdőbe, ennyi igazságba!

A süvöltés erőtlenebb lett.

- Itt belesirok ebbe a Leviathánba, látod, minden csütörtökön éjszaka. Jól tudom, hogy akkor csálnak meg... Az a fiu egy hónap múlva katonának megy, addig csak elbirom. Nem akarok botrányt. Nem, nem, az uristennek sem! Annyi itt az erő, a hatalom, hogy az ember forog mellette.

A leány behunyt szemmel, a vállára dőlve hallgatta. Már lázas volt a férfi, úgy beszélt:

- A vas. Látod -? Hallod, hogy ordít? Ugat, mert kiszívtuk a földből. A föld meg reszket, mert fáj neki. Hát gondolok én most parfümre, meg az ő csöpp kezére? Hát bánom én, hogy minden szempilláját külön megcsókolja? Hát bánom én, hogy nem szeret? Hát nem látod, hogy nem kell nekem ellenfélnek az a vézna kutya, amikor ott lenn harsog, izzik, zeng az Isten?

Ugy érezte a lány, hogy meghal a szerelmébe. Semmire se gondolt már, csak a karjához nőtt lázasan ennek az embernek.

A zaj lenn lassan csöndesedett. Egy munkás mondott valamit, a többi jót nevetett rá. Akkor mintha egy kicsit összeesett volna Gantár. Rekedt, mély hangon mondta:

- Csak aztán reggel, a csöndben... ott fáj...

A pikkoló

A pinczerek hátul állottak, a cigányok nagy, kerek asztala mellett és álmosan várták a fél tizenegyet. A hosszú teremben alig ült négy-öt ember a kis asztaloknál. Azt lehetett volna hinni, hogy ez a vendéglő a megbukásra volt berendezve. A cigány se játszott még, sőt csak nem is hangolt. A két asztalsor közt pedig, a bordó tapéták alatt egyetlen pinczér czammogott végig, a szerviettáját lóbálva, mint akinek semmi dolga sincs. De a konyhából ajtó nyíláskor nagy munka láza rebbent ki. Fedők csattogása, sistergés, sült husok ropogó zaja forrt benn a

nagy tüzhelyek körül s ez a titkon forrongó munka, ahogy zsibbadtan szűrődött át a kis ajtón, érezte, hogy a vendéglő vár.

Olyan hideg vendéglő volt, aminőt ujabban sokat rendeztek be Pesten színház utánra. Ahol csak tíz után kezdődik az élet. Az élet: törzsvendégek nélkül, néma pinczerekkel, zenével. Kis asztalokkal, ahová az ember nem igen megy a feleségével. Valami olyan Párist utánzó modor uralkodik ezeken a helyeken; az asztalokon gyertyák vannak, kis piros ernyővel.

Fél tizenegy felé csakugyan megjelent az első vendég, látcsöves szíjjal a vállán. Erre aztán megmozdult a vendéglő. A főpincér elindult a jövevény felé, utána az ételhordó, majd a két pikkoló. A cigány hangolni kezdett, s mialatt az első színházi vendég ily nagy segédlettel levetette a kabátját, megdörzsölte a kezét és kifujta az orrát, már élet lüktetett a levegőben, mozgás az asztalok közt. A spricczert mindjárt meg is rendelte, a másik pikkoló az étlapért szaladt, s akkor már újból nyílt az ajtó, jöttek az emberek a közeli színházból. Most már futkostak a pinczerek, egyszeribe hangos lett a hosszú terem, s amikor már alig volt üres asztal, a cigány is ráhuzta. Valami divatos angol indulót játszott, tele lett muzsikával, zajjal, ételszaggal a levegő, a bordó tapéták mintha izzóbb, mély vörössel világoltak volna. Teljesen fölébredt a csarnok azzal a lázas, esteli ébredéssel, amely csupa láрма, csupa idegesség, beteges forróság, mint a lumpok esti fölkelése.

A pinczerek lázas munkával siettek végig az asztalok előtt. Néhány ideges vendég türelmetlenül csöngetett bele a zavaros lármába, lenn pedig, a cigány mellett lábujjhegyre ágaskodva nézett előre a tekintélyes főpincér, vizsga szemmel, mint valami hadvezér a működő csapatok fölött.

A pikkolók hordták a sört, a bort. A nagyobbik, a hosszuhaju egészen kipirult, hogy ily hirtelen megrohanta a színházi nép a vendéglőt. Ez a negyedóra volt a legnehezebb, a mikor mindenki egyszerre rendel, lármázik, válogat, mustárt, Worchestert kér. Amikor az étlapot vizsgáló mellett türelmetlenül áll a pincér, biztató pillantást vetve a tulnan várakozóra, negligálva a csöngetést a háta mögött.

Az ajtótól számítva a hatodik asztalnál, amelyet fizetéskor «ablak, négy» címmel illetett a pincér az ő külön helyrajzi számításuk szerint, valami nagy ur ült a szeretőjével. Ez az asztal a hosszuhaju pikkoló asztalai közé tartozott, s éppen ezért a nagy ur - talán gróf - a kis hosszuhajával hozatta a nehéz francia vörös bort.

A lány, az típusa volt a szeretőnek. Se asszony, se feleség, se anya, nem is lány, sőt kifejezetten nem kokott. Tisztára az, amit szeretőnek neveznek, vagyis magyarul: metressz. Sötétvörös ruhába simuló magas, telt alak, formás arc, lendületes kanyarulattal végződő magas fekete kalap. Meglátszott rajta, hogy grófokkal szokott dolga lenni, egygyel-egygyel igen hosszú ideig is.

A pikkolóra nézett s aztán odahajolt a szőke selyemszakállu urhoz:

- Milyen hosszú haja van. Olyan, mint egy kis művész.

A nagy ur rá se nézett a pikkolóra. Nem lehetett kíváncsi természetű, vagy nagyon előkelő volt. Kissé rideg is. A korrektség csak úgy áradt ki belőle.

A pikkoló hozta a bort és az asztalra tette. A vörösruhás hölgy rámosolygott, az ur meg se moczczant. A pikkolót egyszerű mozgásnak tekinthette, utolsónak abban a mozgásláncolatban, amely a bort a francia szőlőfürttől a pesti ajakig hozta.

Ugylátszik, haragudtak.

A hölgy nagyon élvezhette azt, hogy ez a gazdag, szépszakállu, rózsaszinbőrű arisztokrata most majd megpukkadt a haragtól. Mosolygott rá, harapdálta az ajkát s egyre úgy tett, mintha

előtolakodó apró nevetéseket fojtana vissza. Roppantul a hatalmában érezhette a szőke urat, mert bosszantására még a pikkolót is felhasználta. Tulságosan udvarias is volt az ur iránt:

- Parancsol?

Elébe tolta a mustárt.

Majd fölvetette a fejét, kaczerán.

- Töltsön bort.

A férfi töltött, haraggal, rettenetes korrektséggel. Képviselők szoktak ily halálosan korrektek lenni pisztolypárbaj előtt.

A pikkoló észrevette a hölgy érdeklődését.

Végigsimitotta hullámos fekete haját, s a tizenhatéves fiuk elbizakodottságával állt meg hátul a tükör előtt, nyakkendő igazítás örve alatt. Tetszett neki a romantika: viszony egy ilyen nagyuri dámával, amint a regényekben olvasta. Jean és a grófné, John és a lady, a kocsis és a hercegasszony - pikkoló és szép nyulánk valaki, akinek a szeméből minden árnyalatot ki tud irtani a tetszés, csak azt nem, hogy: «szerelemből is.» Az ilyennek ha férfiháreme volna is, megcsalná valamennyit egygyel, csupán a «szerelemből, egészen ingyen» ösztöne folytán.

Most már kissé lelohadt, egyenletesebb lett a zaj, körülbelül mindenki megkapta, amit rendelt. Csak a rendes időközi parancsok hangzottak el: még egy fröcscsöt, - miért hozott burgonyát, mikor rizst kértem, - hozzon olajat-ecetet, borsot, még egy kanalat - és a többi. Egy-egy fürgébb ételhordó már állott is. Az ő asztalainál már minden rendben volt.

A hosszuhaju pikkoló a tükörrel szemközt helyezkedett el, úgy, hogy a vöröshaju hölgyet egészen jól láthatta. Amikor éppen nem kellett italért rohannia, szemügyre vette minden mozdulatát. Nézte a karja hajladozó, kerek gesztusait, a válla vonaglását, amint rejtett vonalakat, puha hullámokat keltett életre egy-egy mozdulata. Majd lakkczipős kis lábát nézte, s azt a titkos, asszonyi megmozdulást, amelylyel egyik lábát a másikra tette.

Mindez fejébe kergette a vért a pikkolónak. Alig látott, amint egy koczogtatástól fölriadva parancsért ugrott valahová.

- Spriczczer! - mondta egy zugó idegen hang, s ez visszhangzott benne tovább. Már ment is a konyha felé, megindult benne a pikkoló-gépezet, amelynek a «spriczczer» szó adja az első lökést. De az uton még mindig a vállat látta, s azt a lassan feldomboruló, lágy és mégis rugalmas hullámot, amely a válltól ereszkedett le a mellig, mialatt a pohár után nyult a szép asszony.

A spriczczer odavitte, s már ismét a tükörrel szemben állt. Halmazta a gondolatokat, mindegyre izgatottabb lett. Mindenünnen égette a láz ezt a tizenhatéves fiut. A cigányzene, a hőség, a fény, a mélyvörös tapéta csak úgy ontotta magából az izgalmat.

Valósággal megrázkódott, amikor egyszerre csak azt vette észre, hogy a szép hölgy meglátta a tükörből, s ismét rámosolygott. Ez a mosoly forralni kezdte benne a boldogságot. Már szinte karjai közt érezte ezt a sok szép, lágy, forró formát, amely öntudatos gyöngédséggel simul a férfiizmokhoz, s ekkor tele volt a lelke azzal, ami csak egy tizenhat éves fiut hevíteni tud.

A rózsaszinbőrű, selyemszakállu arisztokrata feszesen ült a helyén. Nagyon nem tetszett neki, hogy a szeretője ily illetlen és nem előkelő módon kaczerkodik vele. Azt nem bánta, hogy a pikkolóról van szó, mert tudta, hogy a dolog ugyse komoly. De a mód bántotta.

A leány pedig most egyre kaczerább lett.

- Kedvem volna - mondta - azt a kis művészt megcsókolni.

- Tessék! - mondta a szép ur.

- Ha magának annyi haja volna...

Erre már nem is szólt.

Aztán a leány összehuzta a szemét és erőssége tudatában büszkén, nagyon halkán mondta:

- Lássá, ha én most akarnám, ez a fiu úgy jönne utánam, mint valami kis kutya. Örültté tudnám tenni. Lihegne, sirna, könnyöögne...

Hozzátette:

- Szegény publi.

Aztán a barátjára nézett, s kissé megszeppent. Hopp, egy kicsit tulfeszítette a dolgot - gondolta. Az öreg meglakolt, most következik a békülés. Félrehajtott fővel, kaczerán, nem is suttozva, hanem mint a hizelgő macska, dorombolva szólt:

- Édes. Kérjen bocsánatot.

Ekkor történt az, hogy a pikkoló, aki vad érdeklődéssel nézte a lány játékát, immár a negyedik pohárkoczogtatást nem vette észre.

- Fizetek, - szólt valahol egy türelmetlen ember, - fizetek, mert hiába hívom a pinczért. Az ember a pénzéért....

A császárszakállas főpinczér úgy sietett oda, ahogy csak a potroha megengedte:

- Bocsánat! - szólt. S hogy a türelmetlent kiengesztelje, kitüntetőleg tette hozzá:

- Magam hozom el a bort. kérem...

Erre már a pikkoló is fölrezzent, kiszaladt a főpinczér után a konyhába. A főpinczér borzasztó dühös volt és németül káromkodott. Alig ugrott be a pikkoló a konyhába, megkapta a hajánál fogva!

- Csirkefogó! Kidoblak...

Pofonverte. Egyszer jobbról, aztán balról.

A pikkolónak a szemére omlott sűrű fekete haja és az arcza sötétpiros lett. Nézett keményen a főpinczér szemébe.

- Még bámulsz?

Megint ütötte. Ugy, ahogy csak a pinczerek tudnak ütni a kulisszák mögött, frakkban, de durván, dühből, talán csak azért, mert fiatal korukban ők is kaptak.

- És most mars ki, vidd ki a bort! Ablak kettő! Majd megmutatom én neked. Te hosszuhaju majom!

A tüzilegény röhögni kezdett. A pikkolónak folyt a szeméből a könny és rángatózott az ajka. A főpinczér ordított:

- Vidd ki! Azonnal!

A szakácsnő megszólalt:

- Hiszen sir! Nem látja? Így nem mehet ki.

Mondta és körülnézett, meggyőződéssel mondva:

- Na ja!

De a főpinczér akkor már fogta a pikkoló karját és lökte kifelé, a terembe. Szegény ment. Ugy, ahogy volt, fölpofozva, négy csikkal az arczán, borzasan, vörösre dagadt szemmel. Utána ment a magas, kövér főpinczér, frakkban, kissé kipirulva s reszkető ujjal igazította meg a nyakkendőjét. Azért előkelő volt, szenvtelen, mint valami márkí a Nemzeti Színházból, aki a csábitót épp az imént dobta ki, s akin az egész nagy jelenet csak a nyakkendője félre-csuszásából látszik meg.

A pikkoló odavitte a spriczczer. Senki se nézett rá, de az ő tüzelő arcza valósággal égett. Azt hitte, mindenki ránéz és tudja, hogy megverték. Már nem is mert a szép hölgy felé menni. Ennek is vége. Ugyan mit is kezdene egy olyan nagyon szép asszony egy fölpofozott pikkolóval? De azért titkon - a tükörből - feléje nézett.

Az arisztokrata mosolygott. Tehát kibékültek. A lány is vidám volt, úgy látszik, sikerült neki megkötni a békét. A széles szőke selyemszakáll is más formát vett a mosolyra huzódó száj alatt s most igen szép szerelmes pár volt az a kettő, csupa pajzánság, csupa ígéret, ingerlő bevezetés a nagyon bizalmas téte-á-tétehez.

A pikkoló nagyon, nagyon mélyet sóhajtott. Ugy tele volt a lelke keserőséggel, mint még soha. Hát ezek azalatt kibékültek. Sőt a szép lány már feléje se néz. Tölti a bort az urnak. Kocczintanak.

Szándékosan arra ment. Nem bánta, lássa meg a szép lány, hogy őt megverték, hogy ő szenvedett. De az rá se nézett. Nagyon bizalmasan beszélt az arisztokratával, igen halkán, most már nem is fojtva vissza az apró nevetéseket. A két könyökét szorosan maga elé tette az asztalra s az arczát összekulcsolt kezeire nyugtatta. Az arisztokrata jóllakottan fújta szivarjából a füstöt és elégedett mosolylyal hallgatta a beszédét.

A pikkoló messziről megnézte, hogy van-e még boruk. A poharukban is volt még, sőt az üvegben is bennmaradt a bordeauxi harmadrésze. Remény se volt a rendelésre. A pikkoló hátrafelé ment, teljesen semmivé téve. Mire visszafordult, már öltöztette a szőkeszakállas a hölgyet, az ételhordó meg a férfira adta a télikabátot. A hölgy előre ment, az arisztokrata borraivalót adott a pinczér markába. Aztán a hölgy után sietett és karjába füzte a karját. Bizalmasan simult hozzá, úgy mentek ki.

A pikkoló most kezdte a lüktető forróságot érezni az arczában. Elindult és learatta a borraivalókat. A szép hölgy asztalán egy fél zsömle volt. Annak a felét ő ette meg. Látszott rajta apró fogának a nyoma. Mellette egy huszfilléres csillogott a villamos fényben.

A cigány nagy csattogással fejezett be egy friss magyar nótát. Kivülről késcsörgés hallatszott be. Álmos duruzsolás rajzott az asztalok körül, mindenki halkabban beszélt, hogy a cigány hirtelen elhallgatott. A pikkoló nagyot sóhajtott, szaggatottan, hallható szepegéssel, mint nagy sirás után végre elhallgató gyerekek szokták. Aztán leverte szerviettájával az asztalról a morzsákat és zsebredugta a hatost.